

AINOALLE RINTAPERILLISELLE ANNETUN LAHJAN HUOMIOON
OTTAMINEN ENNAKKOPERINTÖNÄ

Lapin yliopisto

Pro gradu

Anssi Kiiskinen

Perhe- ja jäämistöoikeus

Syksy 2011

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Ainoalle rintaperilliselle annetun lahjan huomioon ottaminen
ennakkoperintönä

Tekijä: Anssi Kiiskinen

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Perhe- ja jäämistöoikeus

Työn laji: Maisteritutkielma Laudaturtyö Lisensiaatintyö Kirjallinen työ

Sivumäärä: 114

Vuosi: Syksy 2011

Tiivistelmä:

Ennakkoperintösäännösten ajateltaneen helposti vaikuttavan vain perillisten keskinäisessä suhteessa: perillinen saa suojaa ennakkoperinnön saanutta perillistä vastaan. Ainoan rintaperillisen tilanteessa voidaan yksioikoisesti ajatella, että ennakkoperintösäännökset eivät tule sovellettavaksi, koska vastaavaa suojan tarvetta ei ole. Jäämistön jaon osapuolena voi olla kuitenkin useita muita etutahoja, kuten leski tai testamentinsaaja, joiden kaikkien edun mukaista olisi, että ainoalle rintaperilliselle annettu lahja katsottaisiin ennakkoperinnöksi.

Ennakkoperintösäännöksiä on oikeustieteessä järjestään tutkittu perillisen suojan kannalta. Tarkastelen asiaa toisesta näkökulmasta. Tutkin, voivatko muut sivulliset jäämistöintresentit saada suojaa ainoaa rintaperillistä vastaan vetoamalla ennakkoperintösäännöksiin. Perintökaaren säännöksistä ei ole luettavissa tähän suoraa vastausta. Siksi otan lähestymistavaksi ennakkoperintöjärjestelmän tutkimisen. Tutkimusmetodini on oikeusdogmaattinen. Tutkin, onko lainsäätäjät tarkoittanut ennakkoperintöinstituution vaikuttavan vain perillisten keskinäisissä suhteissa vai onko sillä tätä monivaikutuksellisempi funktio siten, että ennakkoperintöinstituutiolla on tarkoitettu olevan vaikutusta myös perillisperiiriä laajemmissa henkilösuhteissa.

Tutkimustulokseni osoittavat, että ainoalle rintaperilliselle annettu lahja voi olla ennakkoperintöä ja siten sivullisella jäämistöintresentillä on omaa oikeuttaan parantaakseen mahdollisuus vedota ennakkoperintösäännöksiin niin osituksessa kuin ainoan rintaperillisen lakiosan suuruutta määritettäessä. Lisäksi olen puoltanut tulkintaa, että ennakkoperintöjärjestelmän valossa samalla lahjalla voi olla eri ennakkoperintöluonteita. Lahja voidaan esimerkiksi käsitellä osituksessa ei-ennakkoperintönä, mutta lakiosan suuruutta määritettäessä se voidaan katsoa ennakkoperinnöksi siinä tapauksessa, että tämä on ollut perittävä tahto. Perittävä voi antaa erillisen määräyksen lahjan ennakkoperintöluonteesta. Tutkimustulokseni mukaa sellainen perittävä antama määräys, jossa hän on määrännyt lahjan olevan saajalleen ei-ennakkoperintöä, voidaan sivuuttaa siinä tapauksessa, että määräys ei vastaa perittävä todellista tahtoa.

Avainsanat: ennakkoperintö, lahja, ositus, lakiosa, perintökaari, avioliittolaki

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi
(vain Lappia koskevat)

SISÄLLYS

LÄHTEET	IV
LYHENTEET	XII
1 JOHDANTO	1
1.1 Aluksi.....	1
1.2 Kysymyksenasettelu ja aiheen rajausta.....	2
1.3 Dispositio	5
1.4 Aikaisempi tutkimus	6
2 ENNAKKOPERINNÖN HUOMIOON OTTAMISEN TEOREETTISET MAHDOLLISUUDET	8
2.1 Aluksi.....	8
2.2 Realikollatio ja idealikollatio.....	9
2.3 Arvokollation eroavaisuus suhteessa idealikollatioon.....	9
3 ENNAKKOPERINTÖINSTITUUTION SYNTY	11
3.1 Kollatioperiaate ja myötäjäiset	11
3.2 Myötäjäisten ja ennakkoperinnön erkaneminen toisistaan	12
4 PERINTÖKAAREN LAINVALMISTELU	14
4.1 Aluksi.....	14
4.2 Vuoden 1935 Ehdotus.....	16
4.3 Vuoden 1938 Esitysehdotus	17
4.4 Korkeimman oikeuden vuoden 1941 lausunto.....	19
4.5 Hakulisen promemoria.....	20
4.6 Vuoden 1955 lakiehdotus.....	20
4.7 Kokoavat havainnot	21
5 ENNAKKOPERINTÖJÄRJESTELMÄN PÄÄPIIRTEITÄ	22
5.1 Aluksi.....	22
5.2 Ennakkoperinnön tunnusmerkistö.....	23
5.2.1 Lahja	23
5.2.2 Henkilösuhde.....	25
5.3 Ennakkoperintöolettamat	27
6 ENNAKKOPERINTÖMÄÄRÄYS	29
6.1 Aluksi.....	29
6.2 Ennakkoperintömääräyksen perusta osana tahdonvaltaista oikeutta.....	30
6.3 Ennakkoperintömääräys ainoan rintaperillisen tilanteessa	31
6.4 Ennakkoperintömääräyksen muoto.....	32
6.4.1 Muoto ja aika oikeustoimissa	32

6.4.2	Ennakkoperintömääräyksen muotovapaus	33
6.4.3	Muotomääräysten puuttumisen merkitys ja todistustaakka	38
6.5	Ennakkoperintömääräyksen antamishetki	39
6.6	Ennakkoperintömääräyksen sitovuus rintaperillisen tilanteessa	42
7	POSITIIVINEN ENNAKKOPERINTÖOLETTAMA.....	45
7.1	Positiivisen ennakkoperintöolettaman tarkoitus	45
7.2	Positiivisen ennakkoperintöolettaman oikeudellinen merkitys.....	47
7.3	Ennakkoperintöolettama muissa Pohjoismaissa	51
7.4	Positiivinen ennakkoperintöolettama ja ainoa rintaperillinen.....	52
8	POSITIIVINEN ENNAKKOPERINTÖOLETTAMA PERINTÖVEROTUKSESSA.....	53
8.1	Aluksi.....	53
8.2	Vero-oikeuden ja siviilioikeuden välisestä suhteesta	54
8.3	Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja	55
9	ENNAKKOPERINTÖ OSITUKSESSA.....	57
9.1	Aluksi.....	57
9.2	Avioliiton varallisuusjärjestelmän teoreettisen toteutuskeinot	59
9.3	Avioliiton varallisuusjärjestelmän kehitys Suomessa	60
9.3.1	Vuoden 1734 lain naimiskaari	60
9.3.2	Vuoden 1889 laki aviopuolisoiden omaisuus- ja velkasuhteista.....	62
9.3.3	Vuoden 1929 avioliittolain taustat	63
9.4	AL 94 a §:n lainsäädöstausta	65
9.5	Kokoavat havainnot AL 94a §:n tarkoituksesta.....	67
9.6	AL 94a §:n soveltamisen edellytykset.....	68
9.6.1	Avioliittolain ja perintökaaren välinen yhteys ennakkoperinnön osalta	68
9.6.2	Ositusperuste	69
9.6.3	Ennakkoperinnön tunnusmerkistö.....	72
9.6.4	Rintaperilliselle annettu ennakkoperintö	73
9.6.5	Muulle kuin rintaperilliselle annettu ennakkoperintö.....	74
9.6.6	Puolison perintöoikeus	75
9.6.7	Osituksen mahdollisuus lesken eläessä ja AL 94a §	76
9.6.8	Osituksen mahdollisuus lesken pesän jaon yhteydessä	78
9.6.9	Pääsääntönä avio-oikeuden alainen omaisuus	79
9.6.10	Avio-oikeudesta vapaa omaisuus.....	79
9.7	AL 94a §:n soveltamisalan ulkopuolelle jäävät tilanteet	80
9.7.1	Ennen avioliiton solmimista annettu ennakkoperintö.....	80
9.7.2	Puolisolla ei ole ollut avio-oikeutta ennakkoperinnön antamishetkellä.....	81
9.7.3	Leski antanut ennakkoperinnön avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta puolison kuoleman jälkeen	83
9.8	AL 94a §:n soveltuvuus ainoan rintaperillisen tilanteessa.....	84

10 ENNAKKOPERINNÖN VAIKUTUS AINOAN RINTAPERILLISEN LAKIOSAOIKEUTEEN.....	88
10.1 Aluksi.....	88
10.2 Sivulliset jäämistöntresentit	90
10.3 Perittävän antama ennakkoperintö.....	91
10.4 Kuka on oikeutettu vetoamaan PK 7:7 §:ään?.....	94
10.5 Positiivisen ennakkoperintöolettaman soveltuvuus PK 7 luvun valossa	96
10.6 Negatiivisen ennakkoperintömääräyksen vaikutus sivullisiin jäämistöntresentteihin.....	99
10.6.1 Vaikutus testamentinsaajaan.....	99
10.6.2 Vaikutus testamenttiin rinnastuvan lahjan saajaan.....	99
10.6.3 Vaikutus lesken, kihlakumppanin ja avopuolison asemaan.....	100
11 NEGATIIVISEN ENNAKKOPERINTÖMÄÄRÄYKSEN SIVUUTTAMINEN.....	102
11.1 Perittävän tahtoa vastaamaton negatiivinen ennakkoperintömääräys.....	102
11.2 Ristiriitaisuudet perittävän motiivissa.....	104
11.3 Sekatyypinen ennakkoperintöluonne vai kokonaisharkintaan perustuva joko–tai -malli?.	106
12 LOPUKSI.....	110
12.1 Yhteenveto	110
12.2 Näkökohtia de lege ferenda.....	112

LÄHTEET

Oikeuskirjallisuus

Aarnio, Aulis

Perillisen oikeusasemasta. Werner Söderström Osakeyhtiön kirjapaino. Porvoo 1967.

Aarnio, Aulis

Perintöoikeus. Jäämistöoikeuden oppikirja. Lainopillisen ylioppilastiedekunnan kustannustoimikunta. Vammala 1974.

Aarnio, Aulis – Helin, Markku

Suomen avioliitto-oikeus. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1992.

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo

Avioliitto, perintö ja testamentti. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1994.

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo

Perhevarallisuus-oikeus. Talentum. Helsinki 2010.

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo

Suomen jäämistöoikeus I. Perintöoikeus. Talentum. Helsinki 2009.

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo

Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus. Talentum. Helsinki 2008.

Aarnio, Aulis – Saarenpää, Ahti – Santala, Pekka

Maatilan sukupolvenvaihdos. K.J. Gummerus Osakeyhtiön kirjapaino. Jyväskylä 1983.

Agell, Anders

Äktenskap, Samboende, Partnerskap. Lustus. Uppsala 1998.

Andersson, Edward

Johdatus vero-oikeuteen. Talentum. Helsinki 2006.

Gottberg-Talve, Eva

Jäämistöoikeuden perusteet. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1988.

Helin, Markku

Avio-oikeus ja sen suoja. Teoksessa Puolisoiden omaisuuden ositus ja jako. Kustannusyhtiö Juridica Ky. Helsinki 1984.

Huttunen, Oiva

Avioliittolaki ynnä siihen liittyvät lait ja asetukset. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo 1945.

Jokela, Antti

Oikeudenkäynti III. Talentum. Helsinki 2004.

Kangas, Urpo

Johdatus perhevarallisuusoikeyteen. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Helsinki 2002.

Kangas, Urpo

Lahja. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 1993.

Kangas, Urpo

Perhe- ja perintöoikeuden alkeet. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Helsinki 2006.

Knoph, Ragnar

Norsk arverett. Tredje utgave ved Erling Sandence. Oslo 1959.

Lappalainen, Juha

Siviiliprosessioikeus II. Kauppakaari. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 2001.

Lohi, Tapani

Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja. Teoksessa Syntymästä kuolemaan, oikeudesta informaatioon. Suomalainen Lakimiesyhdistys. Helsinki 2006.

Lohi, Tapani

Ennakkoperinnöstä. Kauppakaari Oyj. Helsinki 1999.

Lohi, Tapani

Ositus, tasinko ja sivullissuoja. Suomalainen Lakimiesyhdistys. Jyväskylä 2004.

Lohi, Tapani

Perusasioita ennakkoperinnöstä ja lakiosasta. Teoksessa Kirjoituksia ja keskeistä oikeuskäytäntöä perhe- ja jäämistöoikeudesta. Toimittanut Pekka Timonen. Helsingin yliopisto 1997.

Mahkonen, Sami

Johdatus perheoikeuden historiaan. Suomen lakimiesliiton kustannus Oy. Helsinki 1978.

Mikkola, Tuulikki

Lesken asema jäämistö- ja vero-oikeudessa. Werner Söderström Lakitieto Oy. Juva 2000.

Norri, Matti

Perintö ja testamentti. Käytännön käsikirja. Talentum. Helsinki 2010.

- Ossa, Jaakko*
Perinnön ja lahjan verokohtelu. WSOYpro. Juva 2009.
- Puronen, Pertti*
Omaisuuuden siirtoverot. Kauppakaari OYJ. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1999.
- Puronen, Pertti*
Perintö- ja lahjaverotus. Talentum. Helsinki 2008.
- Puxon, Margaret*
Family law. Penguin Books. London 1971.
- Rapola, Marjos*
Uusi lakiosasäännöstö. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. K.F. Puromiehen Kirjapaino Oy. Helsinki 1951.
- Rautiala, Martti*
Avioliitto-oikeus. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. Yhteiskirjapaino osakeyhtiö. Helsinki 1959.
- Rautiala, Martti*
Uusi perintökaari pääpiirteittäin. Suomen lakimiesliiton kustannus Oy. Helsinki 1982.
- Rautiala, Martti*
Perintö ja testamentti uuden perintökaaren mukaan. Suomen lakimiesliiton kustannus Oy. Helsinki 1967.
- Saarenpää, Ahti*
Havaintoja puolison perintöoikeudesta toisen puolison kuoltua rintaperillisettä. Teoksessa Puolisoiden omaisuuden ositus ja jako. Kustannusyhtiö Juridica Ky. Helsinki 1984.
- Saarenpää, Ahti*
Kadonneet systeemit. Teoksessa Minun metodini. Toimittanut Juha Häyhä. Werner Söderström Lakitieto Oy. Porvoo 1997.
- Saarenpää, Ahti*
Perintö ja jäämistö. Artikla Ry:n Kustannus Pandecta Oy. Kitee 1994.
- Saarenpää, Ahti*
Tasa-arvosta tasajakoon. Piirteitä jäämistölainsäädäntömme kehitysvaiheista. Teoksessa Oikeustiede-Jurisprudentia. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja XIII. Vammala 1980.
- Saarenpää, Ahti*
Tasajaon periaate. Juridica. Vammala 1980.

Saarenpää, Ahti

Teesejä ennakkoperinnöstä. Teoksessa perintö ja vero-oikeutta. Lakimiesliiton koulutuskeskuksen julkaisusarja n:o 30. Suomen lakimiesliiton kustannus Oy. Helsinki 1980.

Saarenpää, Ahti

Välitilojen ongelmia – näkökohtia osituksen ja perimyksen suhteesta. Teoksessa Artikla r.y:n 10-vuotisjuhla-julkaisu. Keski-Karjalan Paikallislehti Oy. Kitee 1989.

Schmidt, Torben Svenné – Nørgaard, Jørgen – Vesterdorf, Peter

Arverett. 2 udgave. Jurist- og Økonomforbundets Forlag. Gylling 1991.

Unneberg, Inge

Arveretten med dødsboskifte. Tano. Oslo 1990.

Westring, Hjalmar

Den nya giftermålsbalken. Jämte dithörande författningar med förklaringar. Stockholm 1933.

Wirilander, Juhani

Osituksen ongelmia. Teoksessa uusinta jäämistöoikeutta. Suomen lakimiesliiton kustannus Oy. Helsinki 1978.

Wrede, R.A.

Perintökaaren selityksiä. Toinen painos. Toimittanut Ilmari Caselius. Porvoo 1925.

Ylöstalo, Matti

Testamentin tulkinnasta. Werner Söderström Osakeyhtiö. Helsinki 1954.

Artikkelit ja muut julkaisut

Agell, Anders – Lødrup, Peter

Avio-oikeus ja jäämistöoikeus viidessä Pohjoismaassa. Lakien harmonisointimahdollisuuksista ja harmonisoinnin hyödyllisyydestä. Toukokuu 2002. Verkkojulkaisu. Saatavissa <http://www.norden.org/fi/julkaisut/julkaisut/2002-559>. Viitattu 11.08.2011.

Godenhielm, Berndt

Successions-rättsliga spörsmål I. Defensor Legis 1952.

Hakulinen, Y. J.

Näkökohtia perintölainsäädännön uudistamisesta. Defensor Legis 1963/44.

Helin, Markku

Onko aviovarallisuusjärjestelmämme vanhentunut? Lakimies 7-8/2010.

Kangas, Urpo

Lakiosa eilen, tänään ja huomenna. Defensor Legis 2004/4.

Kolehmainen, Antti

Osakeyhtiön ja sen osakkeenomistajan samastaminen perintökaaren ennakkoperintö- ja lakiosasäännöksiä sovellettaessa. Lakimies 4/2009.

Korpiola, Mia

Lakiosasta luopumassa? – oikeushistoriallinen näkökulma lakiosainstituution taustaan ja tehtäviin. Lakimies 7-8/2010.

LakimiesUutiset 2/2005

Perintökaaren pitkämarssi otti ensiaskeleen.

Litmala, Marjukka

Aviovarallisuusjärjestelmän uudistamistarpeista. Defensor Legis 2002/3.

Lohi, Tapani

Avio-oikeuden palauttava avioehtosopimus ja avioliittolain 35 §:n 4 momentti. Voidaanko AL 35.4 §:n nojalla esitetyin vaatimuksin poistettu avio-oikeus palauttaa avioehtosopimuksella? Lakimies 6-7/2001.

Lohi, Tapami

Lakiosaoikeuden toteuttamisesta perinnönjaossa. Eräiden KKO:n ratkaisun 1997:70 herättämien lakiosaongelmien tarkastelua. Defensor Legis 1997/6.

Lohi, Tapani

Lesken eläessä toimitettava jako (PK 3:5a) ja eloonjääneen puolison tasinkoprivilegi – KKO:n ratkaisun 1999:104 arviointia. Lakimies 4/2000 s. 537-546.

Lohi, Tapami

Puolisoiden väliset lahjat ja rintaperillisen lakiosa. Lakimies 4/1996.

Norri, Matti

Perittävän tahdon tulkinnasta. Defensor Legis 2005/2.

Saarenpää, Ahti

Ositus sopimuksena, toimituksena, ammattitaitona. Oikeustieteiden tiedekunta. Oikeudenhoidon koulutuskeskus. Lapin yliopisto 2005. Verkkojulkaisu. Saatavissa <http://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=ad81ec69-ffff-4285-85f1-be75cd327983>. Viitattu 27.4.2011.

Ylöstalo, Matti

Pari sanaa perintölainsäädännön uudistamisesta. Defensor Legis 1963/44.

Virallislähteet

Lausuntotiivistelmä 20.4.2005

Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2005:10

Työryhmän mietintö 3.6.2004

Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2004:6. Perintökaaren uudistamistarpeet.

SOU 1998: 110

Makes arvsrätt, dödsboförvaltare och dödförklaring. Slutbetänkande av Ärvdabalksutredning.

HE 225/1982

Hallituksen esitys Eduskunnalle perintökaaren muuttamisesta.

HE 6/1964

Hallituksen esitys eduskunnalle perintölainsäädännön uudistamisesta.

Perintölakivaliokunnan mietintö 1/1964

Lvk 1/1955

Ehdotus hallituksen esitykseksi eduskunnalle perintö- ja testamenttilaiksi.
Lainvalmistelukunnan julkaisuja. (Lakiehdotus)

HE 37/1948

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi perintökaaren 17 luvun, oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 2 §:n ja konkurssisäännön 46 §:n muuttamisesta sekä maakaaren 2 ja 3 luvun sekä 8 luvun 3 §:n kumoamisesta.

Lvk 3/1948

Ehdotus hallituksen esitykseksi Eduskunnalle laeiksi perintökaaren 17 luvun, oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 2 §:n ja konkurssisäännön 46 §:n muuttamisesta sekä maakaaren 2 ja 3 luvun sekä 8 luvun 3 §:n kumoamisesta. (Lakiosaehdotus)

Hakulisen promemoria

Y.J Hakulisen lainvalmistelukunnan I jaoston vanhempana jäsenenä antama lausunto korkeimman oikeuden lausuntoon sisältyvistä muutosehdotuksista.
20.11.1942.

KKO:n lausunto 1941

Korkeimman oikeuden lausunto esitysehdotuksesta perintölaiksi 1941.
Helsinki 1965.

Lvk 5/1938

Ehdotus hallituksen esitykseksi eduskunnalle perintölaiksi sekä siihen liittyvä lainvalmistelukunnan mietintö. Lainvalmistelukunnan julkaisuja. (Esitysehdotus)

Lvk 2/1936

Mietintö niiden huomautusten johdosta, joita hovioikeudet ja eräät yhdistykset ovat esittäneet lainvalmistelukunnan ehdotuksesta perintö- ja testamenttilainsäädännön uudistamiseksi.

Lvk 2/1935

Ehdotus perintö- ja testamenttilainsäädännön uudistamiseksi.
Lainvalmistelukunnan julkaisuja. (Ehdotus)

SOU 1925:43

Lagberedningens förslag till revision av ärvdabalken II. Förslag till lag om arv.
Justitiedepartementet. Stockholm 1925.

Oikeuskäytäntö

Korkein oikeus

- KKO 2011:32
- KKO 2010:57
- KKO 1999:104
- KKO 1998:137
- KKO 1997:107
- KKO 1996:30
- KKO 1968 II 63

Korkein hallinto-oikeus

- KHO 19.10.1984 TALTIO 4518

Helsingin hovioikeus

- Helsingin HO 28.2.2007 S 06/2508
- Helsingin HO 27.10.1993 S 92/786

Itä-Suomen hovioikeus

- Itä-Suomen HO 10.11.1992 S 92/ 544

Kouvolan hovioikeus

- Kouvolan HO 17.4.1996 S 95/177
- Kouvolan HO 14.6.1995 S 93/596

LYHENTEET

AL	Avoliittolaki 13.6.1929/234
AOL	Laki aviopuolisoiden omaisuus- ja velkasuhteista (1889)
av	Alaviite
AvoliittoL	Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta 01.04.2011/26
HE	Hallituksen esitys
HO	Hovioikeus
IsL	Isyyslaki 5.9.1975/700
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KKO	Korkein oikeus
LahjaL	Lahjanlupauslaki 31.7.1947/625
Lvk	Lainvalmistelukunnan julkaisuja
MK	Maakaari 12.4.1995/540
NK	Naimiskaari
OYL	Osakeyhtiölaki 21.7.2006/624
PerVL	Perintö- ja lahjaverolaki 12.7.1940/378
PK	Perintökaari 5.2.1965/40
RPL	Laki rekisteröidystä parisuhteesta 09.01.2001/950
SOU	Statens offentliga utredningar (Ruotsi)
ÄB	Ärvdabalken
ÄktB	Äktenskapsbalk 1987:230

1 Johdanto

1.1 Aluksi

Omistusoikeus voi siirtyä henkilöltä toiselle usealla eri tavalla. Saantotyyppinä voi tulla kyseeseen esimerkiksi kauppa, vaihto tai lahja. Yksi merkittävä saantotyyppi on perintö. Perintöoikeutta voidaan luonnehtia oikeudenalaksi, joka sääntelee omistajanvaihdosta kuolinhetkellä.¹

Aina omistajanvaihdosta ei jätetä puhtaasti kuoleman sattumisen varaan, vaan käytännön perintöoikeuden alaan kuuluu merkittävänä osana ns. jäämistösuunnittelu. Joskus vuosia kestävässä jäämistösuunnittelussa perittävä aloittaa itse elinaikanaan omaisuutensa sukupolvenvaihdoksen toteuttamisen. Usein – ehkä liiankin usein – jäämistösuunnittelua ohjaavat puhtaasti verotukselliset seikat. Huolimatta usein taustalla olevista verotuksellisista tarkoituseristä, jäämistösuunnittelun avulla perittävällä on mahdollisuus todellisen halunsa ja tahtonsa mukaan vaikuttaa lainsäädännön sallimissa rajoissa elinaikanaan siihen, kuinka hänen omaisuus tulee hänen kuoltua jakautumaan seuraavan sukupolven välillä.² Yksi keino sanotun toteuttamiseen on se, että perittävä siirtää eläessään omaisuuttaan lahjana perilliselleen ja määrää, onko lahjoitus katsottava tulevaisuudessa toimitettavassa osituksessa ja perinnönjaossa saajansa ennakkoperinnöksi ja tällä tavoin vaikuttaa siihen, mitkä vaikutukset lahja saa aikaan jäämistön lopullisessa jakautumisessa. Ennakkoperinnöksi katsottavat lahjat näyttelevätkin varsin suurta roolia jäämistön jaon lopputuloksen suhteen. Mainittakoon

---

¹ Yleistäen perinnön voidaan sanoa siirtyvän kuolinhetkellä. Väitöskirjatutkimuksessaan *Aarnio* on osoittanut primuksen yhteydessä tapahtuvan omistajanvaihdoksen luonteen olevan ymmärrettävä kertakaikkisen tapahtuman sijasta prosessina, jossa kunkin perillisen oikeusasema kehittyy vaiheittain ja henkilösuhteittain kohti normaalia yksinomistajan asemaa. Tällöin se kysymys, milloin perintö siirtyy, osoittautuu tarpeettomaksi ja kategorisuudessaan harhaanjohtavaksi. Ks. *Aarnio: Perillisen oikeusasemasta* (1967).

² Usein sukupolvenvaihdos ajoitetaan vuosia kestäväksi prosessiksi verotuksellisista syistä: verotuksellisesti omaisuuden siirtäminen seuraavalle sukupolvelle on pitkällä aikavälillä edullisempaa, kuin mitä se on kertaluonteisena suorituksena toteutettuna. PerVL 19 §:n nojalla perittävä voi esimerkiksi lahjoittaa perilliselleen omaisuuttaan verovapaasti kolmen vuoden jaksoissa sillä edellytyksellä, ettei tuona ajanjaksona samalle perilliselle annettujen lahjojen yhteisarvo nouse 4 000 euroon.

vielä, että ennakkoperintöä on oikeuskirjallisuudessa luonnehdittu nimenomaan lahjaa koskevaksi säännöksi.³

1.2 Kysymyksenasettelu ja aiheen rajaus

Ennakkoperintöinstituution ajateltaneen helposti olevan ainoastaan perillisten keskinäisen yhdenvertaisuuden ja mahdollisimman oikeudenmukaisen perittävän jäämistön jaon varalle luotu järjestelmä: järjestelmä, jonka avulla jäämistölainsäädännössämme pyritään turvaamaan perillisten yhdenvertaisuus siten, että jäämistöä jaettaessa suoritetaan ennakkoperintösäännösten avulla tietynlainen tasaus. Perillinen, joka on saanut omaisuutta ennakkoperintönä, saa jäämistön jaossa omaisuutta muihin perillisiin verrattuna vähemmän. Tästä johtuen lienee helposti ajateltavan yksioikoisesti niin, etteivät ennakkoperintösäännöt voi tulla sovellettavaksi siinä tapauksessa, että perittävältä jää vain yksi rintaperillinen, koska nyt sanottua suojan tarvetta ei ole. Tämä lausuma ja suoraviivainen oletama suojan tarpeettomuudesta on kuitenkin liian hätäinen: perittävän jäämistön jaon osapuolena voi ainoan rintaperillisen lisäksi olla eri perustein useita muita sivullisia jäämistöintresentejä, joilla voi olla oikeus osaan perittävän jäämistöstä ja siten intressi pyrkiä vetoamaan sanottuun ennakkoperintösäännösten tarjoamaan suojaan. Mainittuja etutahoja voivat olla esimerkiksi leski tai testamentinsaaja. Nämä muut jäämistön jakoon liittyvät etutahot voivat pyrkiä vetoamaan omaa oikeuttaan parantaakseen siihen, että ainoa rintaperillinen on jo saanut ennakkoperintönä perittävän omaisuutta.

Tutkimukseni pääkysymys tarkentuu muiden sivullisten jäämistöintresanttien suojan kannalta siihen, voiko ainoalle rintaperilliselle annettu lahja tulla huomioon otettavaksi ennakkoperintönä. Ennakkoperintöä koskevat säännökset eivät anna tähän suoranaista vastausta. Tästä syystä otan tutkimukseni lähestymistavaksi sen tarkastelun, onko ennakkoperintöjärjestelmä tarkoitettu ainoastaan perillisten keskinäisessä suhteessa vaikuttavaksi järjestelmäksi vai onko ennakkoperintösäännöksillä tätä monivaikutuksellisempi funktio siten, että ne eivät vaikuta ainoastaan perillisten välisessä suhteessa, vaan niille voidaan antaa vaikutusta myös ainoan rintaperillisen ja muun sivullisen jäämistöintresentin välisessä suhteessa. Tutkimusmetodini on

---

³ Aarnio: Perintöoikeus (1974) s. 313.

kysymyksen selvittämisessä oikeusdogmaattinen eli lainopillinen. Tulen selvittämään laajan oikeuslähdeaineiston avulla lainsäätäjän tarkoituksen siitä, ketä ennakkoperintösäännöksillä on tarkoitettu suojattavan. Mikäli ennakkoperintöjärjestelmän on tarkoitettu vaikuttavan laajemmin kuin vain perillisten keskinäisessä suhteessa, on ennakkoperintösäännöksillä vaikutusta silloin myös ainoan rintaperillisen tilanteessa. Tavanomaisesti oikeustieteessä on ollut järjestään tapana tutkia ennakkoperintösäännöksiä juuri perillisen suojan kannalta. Tutkimukseni lähestymistapa on toinen. Selvittäessäni ennakkoperintöjärjestelmää ja sen soveltuvuutta ainoan rintaperillisen tilanteeseen, pidän tarkkailun kohteena sitä, voivatko muut sivulliset jäämistöintresentit saada suojaa ainoaa rintaperillistä vastaan vetoamalla ennakkoperintösäännöksiin. Oikeuslähdeaineistona käytän lainsäädännön ohella soveltuvien lainsäädösten lainvalmisteluaineistoa. Tämän lisäksi niin oikeuskäytännöllä kuin oikeuskirjallisuudessa esitetyillä kannanotoilla on tärkeä rooli tässä tutkimuksessa.

Ennakkoperintösäännökset voivat tulla otettavaksi huomioon sekä osituksessa että perinnönjaossa. Lisäksi näillä säännöksillä on merkitystä rintaperillisen lakiosaa määritettäessä. Tulen selvittämään osituksen osalta sen, voiko leski vedota osituksessa menestyksekkäästi AL 94a §:ään tasinko-oikeutensa kasvattamiseksi tai ainakin päästäkseen tasinkoa saavaksi osapuoleksi siihen, että ainoa rintaperillinen on jo saanut omaisuutta ennakkoperintönä. Käsittelen tässä tutkielmassa ainoastaan niitä tilanteita, joissa väitteen tekijä esittää luovutuksen luonteen olevan nimenomaan ennakkoperintöä. Tästä syystä rajaan tutkielman ulkopuolelle muut luovutukset kuin ennakkoperinnöt. Muina luovutuksina leski voi esimerkiksi pyrkiä osituksessa vetoamaan ennakkoperinnön sijaan luovutuksen täyttävän AL 94 §:ssä tarkoitettun hukkaamisvastikkeen tunnusmerkistön. Tekemästäni rajauksesta huolimatta todettakoon, että em. lainkohdilla on osittain päällekkäinen soveltamisala ja useassa tilanteessa niiden vaihtoehtoinen soveltaminen johtaisi samaan lopputulokseen.⁴

Vaikka ennakkoperintö otettaisiin huomioon osituksessa, voidaan se ottaa huomioon myös perinnönjaossa. Ainoan rintaperillisen tilanteessa ei tavanomaista perinnönjakoa tule kuitenkaan toimitettavaksi, koska ainoa rintaperillinen perii perittävän yksin. Perittävä on kuitenkin voinut tehdä omaisuudestaan testamentin, jolloin kysymykseen

---

⁴ *Lohi*: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja (2006) s. 90.

voi tulla se, että testamentinsaaja tekee omaa oikeuttaan parantaakseen vastavaateen ainoan rintaperillisen lakiosavaadetta vastaan niin, että ainoa rintaperillinen on jo saanut ennakkoperintönä ainakin osan lakiosastaan. Ainoan rintaperillisen vastapuoleksi saattaa asettua useita muitakin sivullisia jäämistöintresenttejä. Heidän kaikkien edun mukaista saattaa olla vedota siihen, että ainoalle rintaperilliselle annettu lahja tulee katsoa ennakkoperinnöksi ja siten ainoa rintaperillinen on jo saanut ainakin osan lakiosastaan ennakkoperintönä. Eri sivullisia jäämistöintresenttejä lesken ja testamentinsaajan lisäksi voivat olla esimerkiksi testamenttiin rinnastuvan lahjan saaja, PK 8 luvussa tarkoitettu avustusta vaativa henkilö tai henkivakuutuksen edunsaaja.

Perittävä voi antaa määräyksen, onko lahja saajalleen ennakkoperintöä. Tutkin lopuksi, voidaanko siinä tilanteessa, että perittävä on määrännyt lahjan olevan ei-ennakkoperintöä, sivuuttaa perittävän antama nimenomainen määräys sillä perusteella, että määräys ei vastaa perittävän todellista tahtoa. Tutkin tässä yhteydessä myös sitä, voiko samalla lahjalla olla tilanteesta riippuen eri ennakkoperintöluonteita. Tarkoitin tällä tilannetta, jossa lahja esimerkiksi katsotaan osituksessa olevan ei-ennakkoperintöä, mutta perinnönjaossa samalle lahjalle annetaan ennakkoperintöluonne.

Ainoalle rintaperilliselle annetun lahjan ja sen ennakkoperintöluonteen kokonaisvaltainen selvittäminen on ajankohtaista korkeimman oikeuden annettua mainittua kysymyksenasettelua koskevan ennakkopäätöksen keväällä 2010 (KKO 2010:57). Mainitun ennakkopäätöksen lisäksi aihe on mielestäni tutkimisen arvoinen jo yksistään johtuen jäämistösuunnittelun yleisyydestä ja sen merkityksellisyydestä nykypäivän yhteiskunnassa ja oikeuselämässä. Yhteiskunnan muutos muinaisesta maatalousyhteiskunnasta teollisuusyhteiskunnaksi ja tätä seurannut jatkuva yhteiskunnallinen muutoskehitys on johtanut ihmisten varallisuuden kasvuun ja sitä kautta haluan vaikuttaa varallisuuden siirtymiseen sukupolvelta seuraavalle. Lisäksi ennakkoperintösäännökset vaativat mielestäni ehdottomasti laajempaa lisätutkimusta niiden oltua varsin yleisesti oikeustieteessä liian yksipuolisen tarkastelun kohteena. Tutkimuksissa ennakkoperintösäännöksiä on tarkasteltu lähinnä vain perillisen suojan näkökulmasta.

1.3 Dispositio

Tutkielmani dispositio jakautuu kahteentoista lukuun, joista ensimmäisenä on nyt puheen oleva johdanto -luku. Luvussa kaksi selvitän lyhyesti eri teoreettisia vaihtoehtoja, kuinka ennakkoperinnön huomioon ottaminen voidaan lainsäädännössä järjestää. Siirryn eri teorioiden kuvaamisesta käsittelemään ennakkoperintöinstituution syntyä Suomessa (luku 3). Teen näin, koska historiaa ymmärtämällä ymmärrämme paremmin nykypäivän lainsäädäntöä ja sen tarkoitusperiä. On tärkeää tietää kuinka ja miksi nykypäivän kaltaiseen lainsäädäntöön on tarkasteltavassa seikassa päädytty. Luvussa neljä käsittelen perintökaaren lainvalmisteluaineistoa. Tällä on osin sama funktio kuin ennakkoperintöinstituution syntyhistorian tarkastelulla. Tätäkin tärkeämpänä tehtävänä tällä tarkastelulla on tuoda esiin perintökaaren pohjana oleva poikkeuksellisen laaja lainvalmisteluaineisto. Perintökaaren esitöiden keskinäisten suhteiden merkityksen ymmärtämisellä on äärimmäisen tärkeä rooli lainsäätäjän tarkoituksen selvittämisessä. Luvussa viisi käsittelen tietyin osin ennakkoperintöjärjestelmän peruspiirteitä. Tarkoitus ei ole luoda pääpiirteittäistä esitystä koko ennakkoperintöjärjestelmästä. Kuvaan ennakkoperintöjärjestelmää ainoastaan siltä osin, kuin katson sen tarkoituksenmukaiseksi antamaan perustietopohjaa tutkimustehtävän pääkysymyksen tarkastelua varten.

Luvussa kuusi tutkin perittävän antamaa ennakkoperintömääräystä ja sen soveltuvuutta ainoan rintaperillisen tilanteessa. Tutkin tässä yhteydessä myös ennakkoperintömääräyksen muotoseikkoihin liittyviä kysymyksiä. Luvussa seitsemän siirryn tutkimaan positiivisen ennakkoperintöolettaman tarkoitusta, oikeudellista merkitystä ja olettaman soveltuvuutta ainoan rintaperillisen tilanteessa. Seuraavassa luvussa otan tutkimukseni rinnalle sen, kuinka ennakkoperintöolettaman soveltuvuuteen ainoan rintaperillisen tilanteessa on suhtauduttu vero-oikeuden puolella. Tutkin vero-oikeudessa esitettyjen argumenttien pitävyyttä ja niiden soveltumista siviilioikeudelliseen puoleen. Jatkan vero-oikeudessa esitettyjen argumenttien pitävyyden tutkimista myös tutkielman myöhemmässä vaiheessa.

Luvussa yhdeksän syvennyn perusteellisesti ennakkoperinnön huomioon ottamiseen osituksessa ja siihen, mikä mahdollisuus leskellä on turvautua ennakkoperintösäännöksiin ainoaa rintaperillistä vastaan. Luku pohjautuu keväällä 2011

Lapin yliopistossa tekemääni oikeusnotaaritutkielmaani ”Ennakkoperinnön huomioon ottamisen edellytykset osituksessa AL 94a §:n nojalla”, jonka aihetta olen laajentanut tämän tutkielman kysymyksenasettelua vastaavaksi.

Luvussa kymmenen tutkin, voiko ainoalle rintaperilliselle annettu lahja tulla huomioon otettavaksi ennakkoperintönä silloin, kun määritetään ainoan rintaperillisen lakiosan suuruutta. Kysymys on siitä, onko sivullisella jäämistöintresentillä mahdollisuus menestyksekkäästi vedota ainoan rintaperillisen lakiosavaateeseen vastavaateella niin, että ainoa rintaperillinen on jo saanut ainakin osan lakiosastaan ennakkoperintönä. Luvussa yksitoista tutkin perittävän antaman negatiivisen ennakkoperintömääräyksen sivuuttamisen mahdollisuutta ja sitä, voiko samalla lahjalla olla eri ennakkoperintöluonteita. Päätän tutkimukseni luvun kaksitoista yhteenvedoon ja de lege ferenda -osioon.

1.4 Aikaisempi tutkimus

Perhe- ja jäämistöoikeuden alasta on kirjoitettu paljon. Lähes kaikista perhe- ja jäämistöoikeuden alaa koskevissa perusteoksissa on kirjoitettu pääpiirteittäinen esitys ennakkoperinnöstä. Mainitakseni esimerkiksi perhe- ja jäämistöoikeuden tärkeiden vaikuttajien *Aulis Aarnion* ja *Urpo Kankaan* systemaattinen esitys Suomen perintöoikeudesta ”Suomen jäämistöoikeus I”, *Aarnion* teos ”Perintöoikeutta”, *Eva Gottberg-Talven* kirjoittama ”Jäämistöoikeuden perusteet” sekä uuden perintökaaren säätämisen jälkeen ilmestynyt *Martti Rautialan* kirjoittama käsikirja ”Perintö ja testamentti uuden perintökaaren mukaan”.

Ennakkoperinnön alalta systemaattisen esityksen tarjoaa *Tapani Lohen* teos ”Ennakkoperinnöstä”. *Lohi* on jo vuonna 1999 kirjoittamassaan teoksessa viitannut ainoalle rintaperilliselle annetun lahjan problematiikkaan ennakkoperintösäännösten valossa. Tätä kysymystä hän on edelleen käsitellyt Lapin yliopiston yksityisoikeuden professori ja oikeusinformatiikan instituutin johtaja *Ahti Saarenpään* kunniaksi vuonna 2006 julkaistun juhlakirjaan ”Syntymästä kuolemaan, oikeudesta informaatioon” sisältyvässä artikkelissaan ”Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja”. Tämä artikkeli sekä edellä mainittu teos ”Ennakkoperinnöstä” ovat innoittaneet tämän tutkielman

tekemiseen ja juuri näiden kirjoitusten juridisesti mielenkiintoiset havainnot ennakkoperinnön problematiikasta ainoan rintaperillisen tilanteessa ovat toimineet pohjana tämän tutkielman rakenteelle ja eri ongelmakenttien havainnointiin.

Oikeuskirjallisuudessa ei harvaa poikkeusta lukuun ottamatta ole juuri kiinnitetty huomiota tämän tutkielman kaltaiseen ainoan rintaperillisen tilanteeseen. *Aarnion* ja *Kankaan* vuoden 2010 teoksessa "Perhevarallisuus oikeus" on lyhyesti viitattu tätä asiaa koskevaan ennakkopäätökseen (KKO 2010:57). Uusimman painoksen ilmestyessä teoksesta "Suomen jäämistöoikeus I" oli ko. tapaus vasta saanut valitusluvan korkeimmalta oikeudelta.

Tässä tutkielmassa on myös paljon hyödynnetty monen tulkinnallisen ongelman selvittelyssä *Saarenpään* väitöskirjatutkimusta "Tasajaon periaate" vuodelta 1980. Tasajaon periaatteen teema tulee esille myös *Saarenpään* myöhemmässä tuotannossa. Tästä laajasta tuotannosta olen erityisesti hyödyntänyt teosta "Perintö ja jäämistö" vuodelta 1994, missä kirjoittaja esittelee useita perhe- ja jäämistöoikeudellisia tulkintaongelmia ja niiden ratkaisuehdotuksia systemaattisin laintulkintalinjoin.

Monet muut tärkeät kirjoittajat ja oikeuskirjallisuus ilmenevät läpi tutkielman aiheyhteyksittäin. Lopuksi on vielä todettava, että huolimatta siitä kuinka paljon ennakkoperinnöstä on alan perusteoksissa tarjottu pääpiirteittäisiä esityksiä, on ennakkoperinnön huomioon ottamisesta erityisesti osituksessa kirjoitettu merkittävän vähän. Tähän seikkaan on syytä kiinnittää erityistä huomiota siksi, että käytännön lakimiestyössä ennakkoperinnön huomioon ottamista pidettäneen juuri ositusvaiheessa merkittävän haastavana tehtävänä ja tätä koskeva AL 94a § lienee huonosti tunnettu säännös lakimiesten keskuudessa.

2 Ennakkoperinnön huomioon ottamisen teoreettiset mahdollisuudet

2.1 Aluksi

Eri aikakausina historian saatossa on sukulaisten perintöoikeuden katsottu saavan oikeutuksen sukujen etujen yhteisyyden tavoittelusta.⁵ Suvun sisällä jäämistö on monasti säädetty jakautuvaksi sukulaisten välillä puhtaasti aritmeettisten perusteiden mukaisesti siten, että kukin perillinen ja perillishaara ovat oikeutettuja saamaan jäämistöstä yhtä suuren osuuden. Toisin kuin alun perin vanhassa germaanisessa oikeudessa, on ajan kuluessa useimpien maiden lainsäädännössä annettu perittäville oikeus lahjoittaa omaisuuttaan eläessään. Tällainen lahjoitus, mikäli se on tehty jonkun perittävän perillisen hyväksi, on kuitenkin omiaan järkyttämään perillisten yhdenvertaisuutta.⁶ Tämän vaikutuksen eliminoimiseksi on useimpien maiden lainsäädäntöön otettu säännöksiä, jotka velvoittavat ottamaan tällaisen lahjan huomioon perinnönjaossa perittävän jälkeen.

Perittävän antaman lahjan huomioon ottaminen ja siten perillisten yhdenvertaisuuden toteuttaminen voidaan järjestää eri tavoin. Lainsäädännöllä voidaan ensinnäkin asettaa perillisen velvollisuudeksi palauttaa lahja joko kokonaan tai osittain perinnönjakoon. Toinen keino voi olla esimerkiksi se, että annetun lahjan arvo otetaan huomioon perillisen perintöosassa siten, ettei perillisen tarvitse reaalisesti palauttaa saamaansa lahjaa.⁷ Esimerkiksi lainvalmistelutöissä näitä menetelmiä on nimitetty *realikollatioksi* ja *idealikollatioksi*.⁸

---

⁵ Lvk 2/1935 s. 44 - 45.

⁶ *Rautiala: Perintö ja testamentti* (1967) s. 74.

⁷ Lvk 5/1938 s. 78.

⁸ Lvk 5/1938 s. 78.

2.2 Realikollatio ja idealikollatio

Realikollatiolla tarkoitetaan menetelmää, jossa perillisen on palautettava saamansa lahja jaettavaan pesään, minkä jälkeen jäämistö jaetaan lakimääräisen perimysjärjestyksen mukaisesti perillisten kesken. Näin perilliset saavat sen, minkä he olisivat saaneet ilman lahjoitustakin. Realikollatio on jaettu eri muotoihin. Sillä voidaan tarkoittaa ensinnäkin sitä, että palauttamisen tapahtuu ns. reaalisesti luonnossa: se lahja, joka on saatu ennakkona, palautetaan jakoon konkreettisesti. Tätä realikollation muotoa on kutsuttu *naturakollatioksi* erotteluna realikollation toisesta muodosta, *arvokollatiosta*, jossa palauttaminen tapahtuu siten, että lahjan konkreettisen palauttamisen sijaan pesään palautetaan ainoastaan lahjan arvo.⁹

Toinen menetelmä voi olla idealikollatio, joka poikkeaa merkittäväällä tavalla edellä esitetystä realikollatiosta. Idealikollatiossa perillinen ei palauta lahjaa pesään. Lahjaa ei palauteta konkreettisesti eikä arvon palautuksenakaan. Idealikollatiossa saatu lahja ymmärretään perillisen etukäteen saamaksi perinnöksi ja tästä syystä lahjaa tai sen arvoa ei palauteta. Sen sijaan, siksi että perilliset pääsisivät perinnönjaossa tasavertaiseen asemaan, otetaan saatu lahja jaossa huomioon lahjan saaneen perintöosan vähennyksenä. Lahjan saanut perillinen saa siis jaossa sen verran vähemmän, kuin minkä hän on saanut muita perittäviä enemmän vielä perillisen eläessä. Yhdistävänä tekijänä voidaan mainita realikollation ja idealikollation välillä se, ettei kummassakaan muodossa oteta lahjasta saatua tuloa tai hyötyä huomioon omaisuuden palautusvaiheessa. Realikollatioperiaate on peräisin roomalaisen oikeuden *collatio bonorum* säännöstöstä, kun taas idealikollatioperiaatetta vastaavia säännöksiä on löydettävissä vanhasta germaanisesta oikeudesta.¹⁰

2.3 Arvokollation eroavaisuus suhteessa idealikollatioon

Kuten edellä on käynyt ilmi, pyritään realikollatiolla ja idealikollatiolla yhtenevään lopputulokseen. Lienee vielä paikallaan verrata lyhyesti realikollatioon kuuluvaa arvokollatiota suhteessa ideaalikollatioon. Nämä kaksi muotoa muistuttavat

---

⁹ Lvk 5/1938 s. 78.

¹⁰ Lvk 5/1938 s. 78.

toteuttamistavaltaan varsin paljon toisiaan. Tämä johtuu siitä, että arvokollatiossa ei käytännössä palauteta lahjan todellista arvoa jaettavaan pesään, vaan käytännössä myös arvokollatiossa toimitaan niin, että lahjan arvo otetaan huomioon suoraan perillisen perintöosan vähennyksenä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että jaottelu arvo- ja idealikollation välillä olisi merkityksetön.

Arvokollation ja idealikollation periaatteiden eroavaisuus ilmenee kaikkein selkeimmin siinä tapauksessa, kun perillisen saama lahja on hänelle kuuluvaa perintösaa suurempi. Arvokollation periaatetta noudatettaessa on perillisen tällaisessa tilanteessa palautettava jaettavaan pesään omaisuutta niin paljon, että kukin perillinen saa jäämistöstä yhtä suuren osan. Tämä johtuu realikollation käsitteestä. Sitä vastoin idealikollation käsitteeseen ei kuulu lahjan palautusvelvollisuus konkreettisesti. Tämän seurauksena on mahdollista, että perillinen saa pitää kaiken saamansa omaisuuden siitä huolimatta, että täydellinen yhdenvertaisuus perillisten kesken ei toteutuisikaan. Lahjan saanut perillinen pääsee siis hyötymään siitä lahjan arvosta, jonka hän on saanut yli perintöosansa.¹¹

---

¹¹ Lvk 5/1938 s. 78.

3 Ennakkoperintöinstituution synty

3.1 Kollatioperiaate ja myötäjäiset

Nykyistä vuonna 1966 voimaan tullutta perintökaarta edelsi vuoden 1734 lakiin kuulunut perintökaari. Nykyinen perintökaari pohjautuu siten keskiaikaisiin ruotsalaisiin oikeuslähteisiin ja tätä kautta aina germaaniseen alkuperään. Jossain määrin vaikutusta on saatu myös roomalaisesta oikeudesta.¹² Kollatioperiaate onkin ilmennyt Suomen ja Ruotsin oikeudessa jo vanhimmista ajoista alkaen myötäjäissäännösten yhteydessä.¹³

Nykyisen avioliittolain voimaan tullessa vuonna 1930 kumottiin vuoden 1734 lain naimiskaari. Vuoden 1734 lain naimiskaaren 16 luvussa säädettiin myötäjäisistä. Myötäjäisillä tarkoitettiin esimerkiksi sellaista omaisuutta, jonka vanhemmat antoivat lapsilleen näiden mennessä avioliittoon. Naimiskaarella edellytettiin vanhempien antavan myötäjäisiä lapsilleen silloin, kun he menivät naimisiin, muuttivat kotoaan pois tai muussa vastaavassa tilanteessa. Siitä huolimatta, että vanhemmat antoivat omaisuuttaan myötäjäisinä pois hallustaan, katsottiin tähän aikaan kyseenomaisen omaisuuden annetun saajalleen ainoastaan käyttöoikeuksin. Omaisuuden saaja sai siis saatuun omaisuuteen vain käyttöoikeuden, kun omistusoikeus omaisuuteen jäi periaatteellisesti edelleen antajalleen.

Siinä tapauksessa, että jommankumman puolison vanhempi kuoli, oli myötäjäisinä saatu omaisuus palautettava pesään. Palautettu omaisuus otettiin huomioon osituksessa ja perinnönjaossa. Huomattavaa on, että omaisuudesta saatua tuloa tai hyötyä ei kuitenkaan otettu huomioon. Edelleen naimiskaarella oli säännös, jonka mukaan osituksessa ja perinnönjaossa ei otettu huomioon sellaista omaisuutta, jonka lapsi oli saanut lopullisesti omakseen. Näin ollen naimiskaarella eroteltiin jaossa huomioon

---

¹² Lvk 2/1935 s. 39.

¹³ Lvk 5/1938 s. 78.

otettava ja huomiotta jätettävä omaisuus toisistaan.¹⁴ Naimiskaaren säännös, jossa myötäjäisenä saatu lahja edellytettiin palautettavaksi reaalisesti jakoon, tarkoitti realikollatiota, joka siis pohjautui roomalaisen oikeuden *collatio bonorum* säännöstyöhön.

3.2 Myötäjäisten ja ennakkoperinnön erkaneminen toisistaan

Vuoden 1734 lain perintökaari sisälsi viittaussäännöksen naimiskaaren 16 luvun myötäjäissäännöksiin. Tällä viittaussäännöksellä yhdistettiin myötäjäiset ja ennakkoperintösäännöt toisiinsa.¹⁵ Perintökaaren 12 luvun 9 §:ssä lausuttiin: ”*Jos isä tai äiti on jo ennen antanut lapsillensa jotakin arvokasta, siitä toisin määräämättä, on se, mutta ei siitä saatu tulo eli hyöty, otettava lukuun, niin kuin naimiskaarella on myötäjäisistä sanottu.*” Tämän säännöksen tarkoitus on alun perin ollut luultavasti se, että sillä annettaisiin tarkempia ohjeita siitä, kuinka perinnönjako toimitettaisiin niissä tilanteissa, kun myötäjäisiä on annettu. Lainkohdan tarkasta sanamuodosta huolimatta oikeuskäytäntö näki sekä Suomessa että Ruotsissa perintökaaren ja naimiskaaren säännökset toisistaan erillisinä.¹⁶

Oikeuskäytännön lisäksi myös lainopissa tehtiin ennakoivia ratkaisuja perintökaaren ja naimiskaaren välisestä suhteesta. Oikeuskäytännössä katsottiin – korostettakoon vielä – vastoin lain alkuperäistä sanamuotoa niin, että ennakkoperintöä ei tullut palauttaa pesään siten kuin myötäjäisten kohdalla oli tehtävä. Näin myötäjäisiä ja ennakkoperintöä oli alettu erottamaan toisistaan.¹⁷ Perintökaaren säännöstä ryhdyttiin tulkitsemaan niin, että ellei isä tai äiti ollut lahjaa antaessaan muuta määrännyt, oli lahja katsottava etukäteen saaduksi perinnöksi. Lahjanantajan kuoltua lahjaa ei ollut palautettava pesään. Sen sijaan annettu lahja oli otettava huomioon niin, että se vaikutti vähentävästi saajansa perintöosaan. Siinä tapauksessa, että lahja oli ollut perintöosaa suurempi, ei ylittävää osaa ollut palautettava pesään.¹⁸

---

¹⁴ *Rautiala*: Uusi perintökaari pääpiirteittäin (1982) s. 28 - 29.

¹⁵ *Godenhielm*: Successions-rättsliga spörsmål I (1952) s. 18.

¹⁶ Lvk 5/1938 s. 79.

¹⁷ *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 173 - 174.

¹⁸ Lvk 5/1938 s. 79.

Edellä esitetyllä tavalla lahjansaaja vapautui vähitellen esinekohtaisesta palautusvelvollisuudesta, realikollatiosta.¹⁹ Lain tasolla vuoden 1734 lain perintökaaren ja naimiskaaren välinen yhteys katkaistiin kuitenkin vasta vuonna 1930, jolloin uusi avioliittolaki tuli voimaan. Uuden avioliittolain säätämisen yhteydessä kumottiin myötäjäissäännöt. Perintökaaren 12 luvun 9 § säilyi ennallaan, kuitenkin siten, että siitä poistettiin viittaukset myötäjäisiin.²⁰ Tällä tavoin oikeuskäytännön ja lainopin tekemät ennakoivat ratkaisut tuli vahvistetuksi laintasolla. Näiden toimien seurauksena kehitys johti kohti jäämistöoikeuden laskennallisten lisäysten järjestelmää.²¹

---

¹⁹ *Kangas: Lahja* (1993) s. 224.

²⁰ *Saarenpää: Tasajaon periaate* (1980) s. 173.

²¹ *Kangas: Lahja* (1993) s. 224.

4 Perintökaaren lainvalmistelu

4.1 Aluksi

Nykyinen perintökaari tuli voimaan vuonna 1966. Sen edeltäjä, vuoden 1734 lakiin sisältynyt perintökaari oli ollut voimassa jo pitkälti yli kahden vuosisadan ajan. Vuoden 1734 lain perintökaareen tehtiin sen voimassaoloaikana vain verraten vähän muutoksia. Aika ajoi kuitenkin vanhan perintökaareen ohi. Maailma oli muuttunut. Entinen korkeimman oikeuden jäsen ja kunniatohtori *Martti Miettinen* on sattuvasti todennut sen ajan perintökaaren olleen säädetty toisenlaista, 1700-luvun yhteiskuntaa varten.²²

Muuttunutta yhteiskuntaa varten aloitettiin nykyisen perintökaaren valmistelu jo vuonna 1926. Lainvalmistelukunta sai määräyksen valmistelun aloittamisesta 14.1.1926.²³ Lainsäädäntötyön aikana perintölainsäädäntö oli tarkoitus toteuttaa kokonaisuudistuksena. Tätä pidettiin osittaisuudistusta parempana vaihtoehtona siksi, että kokonaisuudistus on helpompi toteuttaa alalla, jossa useat säännökset ovat sidoksissa toisiinsa.²⁴ Sota-ajat kuitenkin keskeyttivät perintölainsäädännön kokonaisuudistuksen valmistelutyöt. Keskeytyksestä huolimatta katsottiin, että osittaisuudistuksella – siis erillään kokonaisuudistuksesta – voidaan toteuttaa kaikkein kiireellisimmät uudistukset.²⁵ Sodan jälkeisellä ajalla siirryttiinkin osittaisuudistusten aikaan.²⁶ Tärkeimpinä osittaisuudistuksen kohteina voidaan pitää vuoden 1951 lakiosauudistusta ja kaksi vuotta myöhemmin valmistunutta muutosta perintökaaren 16 lukuun koskien testamenttioikeutta.²⁷ Osittaisuudistusten jälkeen palattiin takaisin laajempiin perintölainsäädännön kokonaisuudistuksiin.²⁸

---

²² *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 1 sekä saman sivun av 2.

²³ *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 8 av 19.

²⁴ *Ylöstalo*: Pari sanaa perintölainsäädännön uudistamisesta (1963) s. 411.

²⁵ *Rapola*: Uusi lakiosasäännöstö (1951) s. 5.

²⁶ *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 116.

²⁷ *Hakulinen*: Näkökohtia perintölainsäädännön uudistamista (1963) s. 403.

²⁸ *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 127.

Perintölainsäädännön kokonaisuudistaminen kesti huomattavan kauan. Uudistuksen viipyessä muun muassa Suomen asianajokunta seurasi uudistuksen hitautta huolestuneena. Jäämistölainsäädännön ammattikäyttäjänä se oli erityisen hyvin perillä uudistamistarpeista. Sen aikaisen perintölainsäädännön osittainen heijastuminen Ruotsin keskiajan oikeuskäsityksiin ilmeni päivittäisessä asianajotyössä.²⁹ Keskiajan oikeuskäsityksiin heijastuvat säännökset olivat Suomen yksityisoikeuden vanhentunein osa, eivätkä ne kokonaisuutena vastanneet enää lainsäädännölle asetettavia kohtuullisia vaatimuksia.³⁰ Sotienkin ajan jatkuneen lainvalmistelun päätepiste saavutettiin vasta hallituksen esityksessä³¹ perintökaareksi, joka oli kuudestaista lainvalmistelutyö eri tavoin sidoksissa olevien mietintöjen ja lakiehdotusten sarjassa. Korkein oikeus antoi näistä lainvalmistelutöistä tuona ajanjaksona kuusi eri lausuntoa.³² Nykyisen perintökaaren lainvalmistelu kesti siten lähes 40 vuotta. Näin ollen ei jääne epäselväksi, etteivät perintökaaren lainvalmistelutyöt muodosta yhtä eheää kokonaisuutta.³³ Tämä seikka on otettava huomioon myös ennakkoperintösäännöksiä tulkittaessa silloin, kun tulkinnan apuna käytetään lainvalmisteluaineistoa. Tätä ei voitane korostaa liikaa.

Pitkään kestänyt lainvalmistelutyö osoittaa ainakin sen, ettei jäämistöoikeus ole nopeiden muutosten väline.³⁴ Toisaalta perintökaarta voidaan luonnehtia perusluonteiseksi, jokaista koskettavaksi lainsäädännöksi. Siksi mm. jäämistösuunnittelun kannalta on tärkeää, että perintökaaren keskeiset ratkaisut pysyvät vakaina ja suhteellisen hitaasti muuttuvina. Yhteiskunnassa vallitsevien arvostusten hidasta muutosta voidaan myös pitää yhtenä syynä perintökaaren hitaalle muutokselle.³⁵

Ennakkoperintöinstituution kehityksen kannalta tärkeimpinä suomalaisina lainvalmistelutöinä voidaan pitää PK 6 luvun ja AL 94a §:n tulkintojen osalta vuoden 1935 *Ehdotusta*³⁶, vuoden 1938 *Esitysehdotusta*³⁷, vuoden 1941 korkeimman oikeuden lausuntoa³⁸ ja vuoden 1955 *Lakiehdotusta*³⁹. Ruotsalaisista lainvalmistelutöistä yhtenä

---

²⁹ *Ylöstalo*: Pari sanaa perintölainsäädännön uudistamisesta (1963) s. 410.

³⁰ Perintölakivaliokunnan mietintö 1/1964 s. 1.

³¹ HE 6/1964

³² *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 8. Ks. lisäksi aikajärjestyksessä esitetty lista keskeisimmistä perintökaareen ja sen soveltamiseen vaikuttaneista lainvalmistelutöistä *Aarnio-Kangas*: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 42 - 55.

³³ *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 144.

³⁴ *Saarenpää*: Tasa-arvosta tasajakoon (1980) s. 208.

³⁵ Työryhmän mietintö 3.6.2004 s. 4.

³⁶ Lvk 2/1935.

³⁷ Lvk 5/1938.

³⁸ KKO:n lausunto esitysehdotuksesta perintölaiksi 1941.

tärkeimmistä tulkinnan lähteistä voidaan pitää ruotsalaisen lainvalmistelukunnan mietintöä *SOU 1925:43*⁴⁰.

Sen lisäksi, että perintökaaren esityöt ovat hajautuneet 40 vuoden ajanjaksolle, ovat viimeisimmät esityöt jääneet vaille perusteluja. Siten laintulkinnassa painoarvoa saavat vanhemmat esityöt. Tämä asettaa satunnaisen laintulkitsijan eittämättä vaikeuksiin. Tästä syystä katson, etten voi ohittaa perintökaaren olennaisimpien esitöiden lyhyttä esittelyä. Luon seuraavaksi lyhyen katsauksen perintökaaren tärkeimpiin esitöihin ennakkoperintösäännösten näkökulmasta.

4.2 Vuoden 1935 Ehdotus

Yhtenä tärkeimpänä perintökaaren lainvalmistelutyönä voidaan pitää vuoden 1935 helmikuussa valmistunutta ehdotusta perintö- ja testamenttilainsäädännön uudistamiseksi perusteluineen. Käytän jatkossa tästä lainvalmistelutyöstä vakiintuneeseen tapaan nimitystä *Ehdotus*. Ehdotus on perintökaaren esitöistä ensimmäinen ja lähemmäs 200 sivun mittaisena laajin ja yksityiskohtaisimmin perusteltu kokonaisehdotus.⁴¹ Ehdotus oli tarkoitettu olemaan hyvin abstraktinen säännöstö. Tämä johtui siitä, että perintökaaresta tavoiteltiin tehtäväksi yleinen, pitkään muuttumattomana säilyvä laki.⁴²

Ennakkoperintösäännöstöt olivat Ehdotuksessa yleisiä. Sen mukaan mitään saantotyyppiä ei rajattu ennakkoperintö käsitteen ulkopuolelle.⁴³ Rintaperilliselle tehty luovutus rakentui ennakkoperintöolettamalle. Ehdotuksen mukaan rintaperillisen hyväksi tehty luovutus oletettaisiin ennakkoperinnöksi, ellei muuta ole määrätty tai olosuhteisiin katsoen otaksuttava tarkoitettun.⁴⁴ Ehdotuksen mukaan tällainen olettama sai laajalti tukea yleisestä oikeuskäsityksestä. Käsitys oli se, ettei perittävä lopullisesti tahtonut suosia ennakonsaajaa muiden perillisten kustannuksella. Sitä vastoin siinä tapauksessa, että perittävä oli antanut eläessään muulle perilliselle kuin rintaperilliselle

---

³⁹ Lvk 1/1955.

⁴⁰ *SOU 1925:43*.

⁴¹ *Saarenpää: Tasajaon periaate* (1980) s. 90.

⁴² *Saarenpää: Tasajaon periaate* (1980) s. 94.

⁴³ *Saarenpää: Tasajaon periaate* (1980) s. 93.

⁴⁴ Lvk 2/1935 s. 9.

arvokasta omaisuutta, on edellä mainittuun olettamaan tuskin aihetta. Tahtoessaan perittävä voi kyllä määrätä myös tällaisen luovutuksen kohdalla sen olevaksi ennakkoperintöä. Siten Ehdotuksessa omaksuttiin sama kanta, kuin mikä vallitsi esimerkiksi Saksassa, Englannissa ja Sveitsissä. Näissä maissa sukulaisista ainoastaan rintaperilliset olivat suoraan lain nojalla velvollisia alistumaan ennakkoperinnön vähentämiseen.⁴⁵

Abstraktisten säännösten vuoksi Ehdotusta voidaan pitää haastavana silloin, kun siitä haetaan apua tietyn tulkinnallisen asian ratkaisuun. Tämä johtuu abstraktisten säännösten lisäksi siitä, että Ehdotuksen systematiikkaa ei ole esitetty, eikä sen eri ratkaisuja ole useinkaan perusteltu systemaattisesta. Esityksestä ei siis löydy systemaattisia perusselvityksiä⁴⁶, mikä taas omalta osaltaan hankaloittaa tulkinnallisten kysymysten selvittelyä. Toisaalta nämä puutteet voidaan nähdä positiivisenakin ilmiönä. Systemaattisten perusselvitysten puuttuminen jättää tulkitsijan tulkinnalle enemmän tilaa. Mikäli Ehdotuksen kaltainen perintökaari olisi sellaisenaan toteutunut, olisi se joustavammin tulkittaessa verrattuna esimerkiksi ruotsalaiseen esikuvaansa.⁴⁷

4.3 Vuoden 1938 Esitysehdotus

Perintökaaren kokonaisuudistuksen lainvalmistelua jatkettiin lainvalmistelukunnassa vuonna 1936.⁴⁸ Lainvalmistelukunta sai tehtäväkseen valmistaa, hallituksen eduskunnalle annettavan esityksen muotoon laaditun, tarkistetun version Ehdotuksesta niiden lausuntojen pohjalta, jotka olivat annettu ennen tätä tehtävänantoa. Tämän työn lainvalmistelukunta sai valmiiksi vuonna 1938. Se käytti nyt tekemästään esityksestä nimitystä *Esitysehdotus*.⁴⁹ Käytän tätä nimitystä jatkossa.

---

⁴⁵ Lvk 2/1935 s. 112.

⁴⁶ Vrt. toisin ruotsalaisissa Ehdotuksen esikuviissa, joista löytyy laajoja systemaattisia perusteluja eri ratkaisuille. Ks. aiheesta tarkemmin *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 96 ja sivun alaviitteet.

⁴⁷ *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 96.

⁴⁸ Tätä ennen Esitys oli lähetetty erinäisille tahoille lausuntoja varten. Näitä tahoja olivat mm. hovioikeudet ja lakimiesyhdistykset. Lausunnoissa esitettyjen huomautusten pohjalta lainvalmistelukunta valmisti oman, vuoden 1936 lausuntomietintönsä (Lvk 2/1936). Ks. aiheesta tarkemmin Lvk 5/1938 s. 55.

⁴⁹ Lvk 5/1938 s. 55.

Lainvalmistelukunta toteaa Esitysehdotuksen johdanto-osiossa näin:

”Esitysehdotusta valmisteltaessa on havaittu, että lainvalmistelukunnan alkuperäiseen ehdotukseen on tehtävä joukko verraten tärkeitä muutoksia ja lisäyksiä, jotta voitaisiin odottaa perintölainsäädäntömme uudistuksen johtavan tyydyttäviin tuloksiin.”⁵⁰

Se jatkaa edelleen näin:

”Vaikka tehdyt muutokset eräin kohdin merkitsevät Ehdotuksesta olennaisesti eroavan järjestelyn omaksumista, ei niiden kautta kuitenkaan ole luotu sellaista uutta järjestelmää, jonka johdosta Ehdotuksen käyttämisestä esitysehdotuksen lainsäädännöllisenä perustuksena olisi ollut luovuttava.”⁵¹

Lainvalmistelukunnan jälkimmäistä lausumaa voidaan pitää epätarkkana. Sillä, että lainvalmistelukunnan mukaan Esitysehdotuksella ei ole luotu Ehdotukseen verrattuna uutta järjestelmää, voidaan enintään tarkoittaa lakiehdotuksen yleistä systemaattista rakennetta. Niin oleellisesti Esitysehdotus eroaa Ehdotuksesta oikeudellisena järjestelmänä perillisen oikeusaseman kannalta. Toisin kuin Ehdotuksessa, on Esitysehdotuksessa haluttu tuoda sen systemaattiset perusratkaisut julki säännöstasolla. Esitysehdotuksen tapa kirjoittaa lakia on erilainen kuin mitä se oli Ehdotuksessa.⁵² Havainnollistan seuraavassa lyhyesti näiden lainvalmisteluaineistojen eroavaisuutta ennakkoperintösäännösten kannalta.

Esitysehdotuksessa ennakkoperintöä koskevat säännökset kirjoitettiin kokonaan uudelleen. Näin tehtiin järjestelmän peruspiirteiden korostamiseksi. Esimerkiksi toisin kuin Ehdotuksessa, kirjattiin Esitysehdotukseen ennakkoperinnön osalta niin, että ennakkoperinnön tulee olla jotain arvokasta ja että siitä saatua hyötyä ei lueta ennakkoperinnöksi. Tosin peruspiirteiden korostamisen lisäksi maininnalla arvokkaasta omaisuudesta haluttiin myös jatkaa vuoden 1734 perintökaaressa toteutettua säännöstä, jonka mukaan ennakkoperinnöksi katsottiin ainoastaan arvokas lahja. Esitysehdotus sisälsi myös epätarkkuutta. Siinä ei ollut Ehdotuksen tapaan mainintaa ennakkoperintöolettaman kumoutumisesta olosuhteiden perusteella. Esitysehdotuksen perusteluista kuitenkin selviää tarkoitus pidättäytyä Ehdotuksen mukaisessa

---

⁵⁰ Lvk 5/1938 s. 55.

⁵¹ Lvk 5/1938 s. 56.

⁵² Saarenpää: Tasajaon periaate (1980) s. 100 - 101 ja av 53, jossa kirjoittaja lisäksi toteaa Esitysehdotuksen kaikista säännöksistä kolme neljänestä muuttuneen muodoltaan tai sisällöltään verrattuna Ehdotukseen.

lähtökohdassa.⁵³ Toisena esimerkkinä Esitysehdotuksen mukaan ennakkoperinnön arvo laskettaisiin perittävän kuolinhetken mukaan. Ehdotuksessa puollettiin ennakkoperinnön vähentämistä sen arvon mukaan, mikä omaisuudella vastaanotettaessa oli, elleivät olosuhteet muuta aiheuta.⁵⁴

Esitysehdotuksen perusteluiden kirjoittamisessa tähdättiin myös uuteen systemaattiseen linjaan verrattuna Ehdotuksessa toteutettuun tapaan. Ennakkoperintöä koskevat ratkaisut sovitettiin yleisten systemaattisten perusratkaisujen puitteisiin ja Esitysehdotuksen ratkaisuja perusteltiin systemaattisesti.⁵⁵

4.4 Korkeimman oikeuden vuoden 1941 lausunto

Esitysehdotuksen valmistumisen jälkeen oikeusministeriö oli taipuvainen asettamaan lainsäädännön pohjaksi juuri Esitysehdotuksen. Perusteluna tälle oli se, että Esitysehdotus oli perusteellisesti tehdyn pitkäaikaisen työn tulos ja näin ollen se voitaneen asettaa pohjaksi uudelle lakiesitykselle. Asian tärkeyden vuoksi korkeimmalta oikeudelta päätettiin pyytää lausunto sekä Ehdotuksesta että Esitysehdotuksesta. Kuten edellä on esitetty, perustuivat Ehdotus ja Esitysehdotus erilaisten systemaattisten perusratkaisujen varaan. Nyt nämä järjestelmät tulivat vertailtavaksi korkeimman oikeuden toimesta.⁵⁶

Kesti lähes kaksi vuotta, ennen kuin korkein oikeus antoi lausuntona vuoden 1941 lopulla. Laajuudeltaan lausunto näytti olevan erittäin laaja alkuperäisessä 278 sivun mitassaan. Korkeimman oikeuden omat kannanotot jäivät kuitenkin usein hyvin lyhyiksi, koska paikoitellen puolet asiasta olivat lakiehdotusten esittelyä. Kokonaisuutena katsoen korkein oikeus piti Ehdotusta selkeästi parempana pohjana uudelle lainsäädännölle. Korkeimman oikeuden kannan mukaan Ehdotus rakentui enemmän käytännöllisten tarpeiden varaan, eikä se ollut liian teoreettinen. KKO haki ruotsalaistyyppistä, abstraktia yleistä säännöstöä. Esitysehdotus nähtiin liian yksityiskohtaista sääntelyä tavoittelevana ja kirjoitustavaltaan liian raskaana.⁵⁷

---

⁵³ *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 100 - 101 ja av 58.

⁵⁴ Lvk 2/1935 s. 9.

⁵⁵ *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 102.

⁵⁶ *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 106.

⁵⁷ *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 107.

4.5 Hakulisen promemoria

Korkeimman oikeuden lausunnon jälkeen työ palautui takaisin lainvalmistelukunnalle. Lainvalmistelukunnassa KKO:n lausunnon tarkistaminen mahdollisia muutoksia varten uskottiin yksin *Y. J. Hakulisen* tarkastettavaksi. Tämä vuoden 1942 lopulla valmistunut työ tunnetaan *Hakulisen promemorian*⁵⁸ nimellä. *Hakulinen* oli täysin eri linjoilla korkeimman oikeuden kanssa. Promemoriassa kannatettiin selkeästi Esitysehdotusta. Sen pääpiirteisiin ei esitetty muutoksia. Myös ennakkoperintöä koskevat säännökset käsiteltiin laveasti. Promemoriassa on kohta kohdalta perustellen torjuttu KKO:n muutosehdotukset ja näin ollen se täydentää Esitysehdotuksen perusteluja.⁵⁹ Samalla promemoria osoittaa edelleen vallinneista ristiriitaisista suhtautumistavoista lakiehdotuksiin.

4.6 Vuoden 1955 lakiehdotus

Kymmenen vuoden kuluttua siitä, kun lainvalmistelutyötä jatkettiin sodan jäljiltä osittaisuudistuksin, sai lakivaliokunta vuonna 1955 valmiiksi viimeiseksi tarkoitetun mietintönsä. Käytän tästä mietinnöstä vakiintuneeseen tapaan nimitystä *lakiehdotus*⁶⁰.

Tällä kertaa Lakiehdotusta ohjasi korkeimman oikeuden antama lausunto vuodelta 1941. Näin ollen Esitysehdotus pääsääntöisesti sivuutettiin. Lakiehdotuksen ennakkoperintösäännöt ovat keskeisiltä osin peräisin Ehdotuksesta ja KKO:n vuoden 1941 lausunnosta, kuitenkin tietyin osin myös Esitysehdotuksesta. Eri lainvalmisteluaineistojen yhteensovittaminen kuvastaa hyvin nyt omaksuttua lainvalmistelutapaa.⁶¹

---

⁵⁸ *Hakulisen promemoria*, päivätty 20.11.1942.

⁵⁹ *Saarenpää: Tasajaon periaate* (1980) s. 111 - 112.

⁶⁰ Lvk 1/1955.

⁶¹ *Saarenpää: Tasajaon periaate* (1980) s. 130 - 131.

4.7 Kokoavat havainnot

Edellä olevasta lyhyestä katsannosta perintökaaren lainvalmisteluaineiston historiikkiin selvinnee riittävässä määrin ne ristiriitaisuudet ja erilaiset näkökulmat, jotka ovat ennakkoperintösäännöstenkin osalta vallinneet perintökaaren lainsäädäntötyön eri vaiheissa. Edellä oleva katsaus ei kuitenkaan ole – eikä sen ole tarkoitettukaan olevan – kattava kuvaus ennakkoperintösäännösten taustalle vaikuttaneista tekijöistä. Tarkoituksena on ollut havahduttaa siihen ongelmakenttään, mihin perintökaaren satunnainen tulkitsija väistämättä törmää etsiessään tulkinnallisiin kysymyksiin tukea perintökaaren lainvalmisteluaineistosta. Tätä kattavammasi ei oikeusdogmaattisessa tutkimuksessa ole historiikki -osuutta tarkoituksenmukaista tehdä.

Todettakoon kuitenkin vielä, että jo lainvalmistelutarjan aloittaneet Ehdotus ja Esitysehdotus olivat omia kokonaisuuksiaan, jotka poikkesivat olennaisesti toisistaan. Samaa linjaa jatkoi vuoden 1941 korkeimman oikeuden lausunto. Se toi Ehdotuksen ja Esitysehdotuksen rinnalle kolmannen vaihtoehdon. *Saarenpää* on luonnehtinut tätä kolmatta vaihtoehtoa lakiehdotukseksi vailla pykälää.⁶² Korkeimman oikeuden lausunnon jälkeisestäään *Hakulisen* promemoriasta ei saatu vastausta tulevan perintökaaren suuntaviivoista. Päinvastoin, promemoria ainoastaan korosti eri näkemysten ristiriitaisuuksia.⁶³ Sama linja jatkui edelleen. Hallituksen esityseduskunnalle perintölainsäädännön uudistamisesta⁶⁴ saatiin annettua vasta 7.2.1964. Perintölakitoimikunnan mietintö, perintövaliokunnan tarkastus ja eduskunnan suuri valiokunta tekivät viimeiset muutokset ennen kuin perintökaaren järjestelmä oli valmis. *Saarenpään* sanoin siirryttiin tulkinnan ja arviointien aikaan.⁶⁵ Näihin sanoihin on hyvä päättää historiallinen katsaus ja siirtyä tarkastelemaan ennakkoperintösäännöksiä nykylainsäädännön valossa.

---

⁶² *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 144.

⁶³ *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 112.

⁶⁴ HE 6/1964

⁶⁵ *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 144.

5 Ennakkoperintöjärjestelmän pääpiirteitä

5.1 Aluksi

Ennakkoperintöjärjestelmä on jäämistöoikeudellinen instituutio. Ennakkoperintö ei ole oma saantotyyppi, vaan sillä tarkoitetaan lahjaa, jonka perittävä on elinaikanaan antanut perilliselleen. Tarkoituksena on pyrkiä turvaamaan perittävän omaisuuden mahdollisimman oikeudenmukainen perinnönjako siten, että tietyt perittävän eläessään antamat lahjat voidaan ottaa huomioon osituksessa (AL 94a §) sekä laskettaessa perintöosan (PK 6 luku) ja lakiosan (PK 7 luku) suuruutta. Ennakkoperintönä voi tulla huomioon otettavaksi täysin vastikkeeton eli ns. puhdas lahja, osittain vastikkeellinen luovutus eli ns. lahjanluontoinen kauppa sekä edelleen perittävän sitovasti antama lahjanlupaus.

Ennakkoperinnöstä säädetään perintökaaren 6 luvussa. Perintökaaren 6 luvun 1 §:n 1. momentti kuuluu näin:

”Mitä perittävä eläessään on antanut rintaperilliselle, on ennakkona vähennettävä tämän perinnöstä, ellei muuta ole määrätty tai olosuhteisiin katsoen otaksuttava tarkoitettun. Jos ennakon saajana on muu perillinen, on vähentäminen tehtävä vain, jos omaisuutta annettaessa on niin määrätty tai olosuhteiden perusteella on katsottava niin tarkoitettun.”

Ennakkoperintö on siis ymmärrettävä puhtaasti jäämistöoikeudellisena käsitteenä. Edelleen on huomattava, että lahja, joka on tarkoitettu ennakkoperinnöksi, on ennen perittävän kuolemaa käsiteltävä tavanomaisena varallisuus oikeudellisena luovutuksena. Tästä syystä lahjan pätevyyteen ei ole merkitystä sillä, kuinka sitä myöhemmin toteutuvan perimyksen osalta käsitellään.⁶⁶ Lahjan vaikutukset ennakkoperintönä tulevat arvioitavaksi vasta perittävän kuoleman jälkeen.⁶⁷ Siten luovutuksen osalta sen muotoa ja pysyvyyttä arvioidaan ainoastaan niiden sääntöjen mukaan, jotka koskevat

---

⁶⁶ Saarenpää: Tasajaon periaate (1980) s. 177.

⁶⁷ Saarenpää: Teesejä ennakkoperinnöstä (1981) s. 54.

irtaimesta ja kiinteästä omaisuudesta annettua lahjaa. Lahjanantaja on sidottu lahjoitukseen ja lahjoituksen peruuttaminen on mahdollista vain niillä perusteilla kuin laissa säädetään. Tämä tarkoittaa sitä, että perittävän kuoltua lahjoitus ei peruunnu, vaikka lahjaa ei perintökaaren säännösten mukaan pidettäisi ennakkoperintönä.⁶⁸ Esimerkiksi tapauksessa KKO 1968 II 63 äiti oli luovuttanut lapselleen ennakkoperintönä omaisuuttaan, jonka hän myöhemmin lapsen kuoltua vaati takaisin sillä perusteella, että lapsi ei nyt kuoltuaan voinut periä häntä ja siten omaisuus ei kuulunut tämän kuolinpesään. Korkeimman oikeuden kannan mukaan kantajalla ei ollut oikeutta saada antamaansa ennakkoperintöä takaisin pelkästään sillä perusteella, että lapsi oli kuollut ennen kantajaa.⁶⁹

On vielä syytä huomauttaa, että edellä mainitusta huolimatta ennakkoperinnöksi tarkoitettuun luovutukseen voidaan kyllä liittää ehto, jonka mukaan luovutus on palautettava saajan kuoltua. Ennakkoperinnöksi katsottava luovutus ei kuitenkaan häivyttä sopimusvapauden tavanomaisia rajoituksia ja siten aina tällainen ehto ei ole pätevä. Ehdon pätevyyttä tuleekin arvioida kulloinkin kyseessä olevan luovutustyyppiä koskevien normien mukaan.⁷⁰

5.2 Ennakkoperinnön tunnusmerkistö

5.2.1 Lahja

Ennakkoperinnöllä tarkoitetaan edellä esitetysti lahjaa. Lahjoitus merkitsee sitä, että lahjanantajan ja lahjansaajan välillä tapahtuu omistajan vaihdos. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty perustunnusmerkkejä lahjoituksen käsitteelle. Ensimmäisenä yleisenä tunnusmerkkinä on pidetty sitä, että varallisuutta siirtyy ilman vastiketta⁷¹ luovuttajalta saajalle. Tämän seurauksena luovuttajan varallisuus vähenee ja saajan varallisuus

---

⁶⁸ *Kangas*: Johdatus perhevarallisuusoikeyteen (2001) s. 142 - 143.

⁶⁹ KKO 1968 II 63

⁷⁰ *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 181.

⁷¹ Kuten edellä on ilmennyt, voi myös osittain vastikkeellinen luovutus täyttää ennakkoperinnön tunnusmerkistön.

lisääntyä. Edelleen lahjan perustunnusmerkkeinä on pidetty sitä, että luovutustoimi on vapaaehtoinen ja että luovutukseen sisältyy lahjoitustahto.⁷²

Luovutuksen kohteena voi olla mikä tahansa siirtokelpoinen oikeus. Tällaisista siirtokelpoisista oikeuksista mainittakoon esimerkiksi kiinteä ja irtain omaisuus sekä patenttioikeus ja tekijänoikeus. Lahjoituksen kohteena voi olla joko koko omistusoikeus tai vain jokin omistusoikeuden osa. Esimerkiksi omistusoikeuden osan lahjoittamisessa on kyse siitä, että lahjoittaja pidättää itsellään omistusoikeuden ja luopuu pysyvästi hallintaoikeudesta.⁷³ Edelleen lahjaksi voidaan katsoa myös velan anteeksianto, velan maksaminen kolmannelle velallisen puolesta tai takausvastuusta vapauttaminen toisen puolesta.⁷⁴ Lahjaksi voidaan katsoa myös oikeustoimi, jossa perittävä sallii toisen vastikkeetta käyttää omaisuutta, jonka voidaan katsoa normaalissa vaihdannassa kuuluvaksi vastikkeelliseen vaihdantaan.⁷⁵ Tätä esimerkkiä voidaan selventää tuoreella korkeimman oikeuden ennakkopäätöksellä:

KKO 2010:57

Jutussa oli ratkaistavana useita riidanalaisia kysymyksiä, joista yksi koski sitä, voidaanko asumisetu katsoa ennakkoperinnöksi. Jutussa poika oli asunut perheineen isänsä omistamassa asunnossa toukokuusta 1993 kesäkuuhun 1999 rahallista korvausta maksamatta. Isä oli määrännyt testamentissaan ennakkoperinnöksi katsottavan sen etuuden, jonka poika on saanut voidessaan asua asunnossa maksamatta vuokraa tai muita kustannuksia kuin sähkölaskut. Testamentissa isä ei ollut määrännyt edun arvoa. Korkein oikeus katsoi, että vastikkeeton ja lahjanluontoinen asumisetu voi olla ennakkoperintöä ja katsoi ennakkoperinnön määräksi 43 200 euroa.

Jo nämä esimerkit kertonevat riittävästi siitä, kuinka mitä erilaisimmat oikeustoimet voivat tulla arvioitavaksi lahjaoikeustoimena ja siten myös ennakkoperintönä. Kiteyttäen voidaan sanoa, että ennakkoperintönä voi tulla huomioon otettavaksi muodosta riippumatta mikä hyvänsä laillinen saanto tai taloudellinen etuus.⁷⁶

---

⁷² *Ossa*: Perinnön ja lahjan verokohtelu (2009) s. 53. Ks. lahjaoikeustoimesta erityisesti *Kangas*: Lahja (1993).

⁷³ *Kangas*: Lahja (1993) s. 33.

⁷⁴ *Rautiala*: Perintö ja testamentti (1967) s. 78.

⁷⁵ *Aarnio–Kangas*: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 756.

⁷⁶ *Saarenpää*: Teesejä ennakkoperinnöstä (1981) s. 52.

5.2.2 Henkilösuhde

Jotta luovutus voi täyttää ennakkoperinnön tunnusmerkistön, on lahjanantajan oltava lähtökohtaisesti perittävä (PK 6:1.1 §). Tämä on pääsääntö, mutta se ei ole poikkeukseton. Siinä tapauksessa, että perittävä on ollut avioliitossa, voi määräedellytyksin ennakkoperintönä tulla huomioon otettavaksi myös eloonjääneen puolison antama lahja (PK 6:1.2 § ja PK 6:9.2 §).

Arvioitaessa sitä, onko tietty oikeustoimi katsottava ennakkoperinnöksi, joudutaan ottamaan kantaa myös siihen, onko luovutus tehty ”oikean” henkilön hyväksi.⁷⁷ Näin on siksi, että ennakkoperintönä voidaan käsitellä vain sellainen lahja, joka on annettu perilliselle.⁷⁸ Tilanteissa, joissa lahjansaaja ei voi tulla lakimääräisen perillisen asemaan, eivät ennakkoperintösäännökset voi tulla sovellettavaksi lahjansaajan osalta.⁷⁹ Koska ennakkoperintösäännösten yhtenä tarkoituksena on tasata perintöosien suuruutta, on selvää, ettei muulle kuin perilliselle annetulla luovutuksella ole tässä suhteessa merkitystä.⁸⁰ Lakimääräiset perilliset määritetään perintökaaren 2 luvun 1–5 §:ssä. Lakimääräinen perimysjärjestys katkeaa serkkuihin, eli serkut eivät peri (PK 2:5 §). Näin ollen ennakkoperinnönsaaja voi olla vain serkkua läheisempi perittävän sukulainen. Myöskään avopuoliso ei nykyainsäädännön nojalla ole perillinen. Siten avopuolison saama lahja perittävaltä ei voida missään tilanteessa ottaa huomioon ennakkoperintönä.

Lahjan huomioon ottaminen ennakkoperintönä edellyttää siis yleensä luovutusta suhteessa perittävä – perillinen. Tätä läheistä henkilösuhdetta on oikeuskirjallisuudessa nimitetty *välittömyyden* vaatimukseksi. Lähtökohtaisesti välittömyyden vaatimuksen tulee siis toteutua, jotta lahjaa voitaisiin pitää ennakkoperintönä. On kuitenkin katsottu, ettei tästä vaatimuksesta voida pitää liian tiukasti kiinni; muutoin ennakkoperintösäännöstö ei olisi riittävän johdonmukainen. Tästä syystä perintökaareissa on säädetty poikkeuksia välittömyyden vaatimuksesta. Perintökaaren 6 luvun 1 ja 9 §:n edellyttämällä tavalla ennakkoperinnöksi voidaan tietyin edellytyksin

⁷⁷ Lohi: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 11.

⁷⁸ Aarnio–Kangas: Avioliitto, perintö ja testamentti (1994) s. 152.

⁷⁹ Aarnio–Kangas: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 764.

⁸⁰ Lohi: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 11.

katsoa muukin kuin perittävän antama lahja.⁸¹ Kyse on edellä esiin tulleesta lahjasta, jonka perittävän puoliso on antanut lähtökohtaisesti avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta. Tulen käsittelemään näitä tilanteita tarkemmin jäljempänä tutkimuksen edetessä.

Ennakkoperintösäännösten taustan valossa perimystapahtuma tulee ajateltavaksi edellä mainittua vieläkin laajempaan oikeudelliseen kokonaisuuteen. Tästä johtuen ei aina riitä sekään, että välittömyyden vaatimuksesta poiketaan suoraan suhteessa perittävä – perillinen, vaan tietyin edellytyksin voidaan poiketa myös saantotapahtuman välittömyyden suhteen. Tällä tarkoitetaan sitä, että siitä huolimatta, ettei kaikissa tilanteissa luovuttajana ei ole välittömästi perittävä, voi luovutustilanne kokonaisuutena tarkastellen olla senkaltainen, että omaisuuden voidaan osoittaa tulleen perittävältä.⁸² Tästä on syytä ottaa havainnollistava esimerkki. Esimerkiksi tilakaupassa on sovittu järjestelystä, jossa perillinen on saanut tilan haltuunsa perittävältä ja perillinen on sitoutunut maksamaan sisarosuudet kansaperillisilleen. Tässä tilanteessa sisarosuuskorvaus voi tulla katsottavaksi ennakkoperinnöksi perittävältä, vaikka maksajana on ollut tilanpidonjatkaja. Tässä tilanteessa tulee siis poikettavaksi välittömyyden vaatimuksesta. Korostettakoon vielä, että sisarosuuksien katsominen ennakkoperinnöksi esimerkin kaltaisessa tilanteessa on mahdollista ainoastaan silloin, kun myös tilanpidonjatkajan saama etuus katsotaan ennakkoperinnöksi.⁸³ Toisena esimerkkinä perittävän tekemä lahjoitus voi tulla huomioon otettavaksi ennakkoperintönä myös silloin, kun perittävä on lahjoittanut omaisuuttaan yhtiölle, jonka omistajana on perittävän perillinen.⁸⁴

Oman kysymyksen muodostaa vielä se, millä hetkellä lahjansaajan on oltava perillisasemassa. Onko lahjansaajan oltava perillisasemassa lahjoitushetkellä, vai riittääkö se, että lahjansaaja on perillisasemassa perittävän kuoltua? Lahjoituksen antamishetkestä perittävän kuolinhetkeen voi kulua pitkäkin aika. Esimerkiksi hovioikeuskäytännössä on katsottu 44 vuotta ennen perinnönjakoa suoritettu lahjoitus

---

⁸¹ *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 184.

⁸² *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 185.

⁸³ *Aarnio–Kangas*: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 765. Ks. lisäksi esim. *Aarnio–Saarenpää–Santala*: Maatilan sukupolvenvaihdos (1983) s. 127.

⁸⁴ Ks. arvioita perillisen samaistamisesta yhtiöön esim. *Kolehmainen*: Osakeyhtiön ja sen osakkeenomistajan samastaminen perintökaaren ennakkoperintö- ja lakiosasäännöksiä sovellettaessa (2009), *Saarenpää*: Perintö ja jäämistö (1994) s. 162 sekä *Kangas*: Lahja (1993) s. 226.

ennakkoperinnöksi.⁸⁵ On selvää, että olosuhteet voivat muuttua pitkän ajan kuluessa. Vastaus esittämäni kysymykseen on kuitenkin selkeä. On riittävää, että lahjansaaaja on perillisasemassa perittävän kuolinhetkellä. Tilanne voi olla esimerkiksi seuraavanlainen: Perittävä on antanut sisarelleen lahjan ja lahjoitushetkellä perittävän rintaperillinen on ollut elossa. Rintaperillinen kuitenkin kuolee ennen perittävää. Perittävän kuollessa sisar on nyt perillinen. Tässä tapauksessa perittävän sisarelle antama lahja voidaan katsoa ennakkoperinnöksi siitä huolimatta, ettei sisar ole lahjoitushetkellä ollut perittävän lähin perillinen.⁸⁶ Mikäli rintaperillinen olisi ollut elossa perittävän kuollessa, ei sisaren saama lahja olisi tullut käsiteltäväksi ennakkoperintönä. Tilanne voi olla myös edellisestä poiketen senkaltainen, että lahjansaaaja kuolee ennen perittävää. Tämänkaltaisessa tapauksessa, jos lahjansaaajalta jää sijaisperillinen, tulee lahja vähennettäväksi sijaisperillisen osuudesta (PK 6:8.1 §).

5.3 Ennakkoperintöolettamat

Luovutuksen huomioon ottaminen ennakkoperintönä vaatii perittävän tarkoituksen ilmenemistä siitä, että hän on tarkoittanut luovutuksen ennakkoperinnöksi. Tämä tarkoitus voi ilmetä ensinnäkin niin, että perittävä antaa tästä nimenomaisen tahdonilmaisun. Toiseksi vähentämistarkoitus voi ilmetä lahjoituksen olosuhteista. Ellei perittävä kuitenkaan ole antanut nimenomaista ennakkoperintömääräystä eikä olosuhteista muuta johdu, on laissa säädetty tietyt sukulaissuhteesta riippuvat olettamat eli *presumptiot* siitä, oletetaanko lahja saajansa ennakkoperinnöksi.⁸⁷

PK 6:1.1 §:n ensimmäisen lauseen mukaan perittävän rintaperilliselleen antama lahja on vähennettävä rintaperillisen perinnöstä, ellei muuta ei ole määrätty tai olosuhteisiin katsoen otaksuttava tarkoitettuna. Oikeustieteessä tätä on vakiintuneesti nimitetty *positiiviseksi ennakkoperintöolettamaksi*. Sääntöä täydentää PK 6:10 §, jonka mukaan olettamaa on sovellettava myös ottolapseen tai tämän jälkeläiseen.⁸⁸

---

⁸⁵ Helsingin HO 28.2.2007 S 06/2508.

⁸⁶ *Gottberg-Talve*: Jäämistöoikeuden perusteet (1988) s. 48.

⁸⁷ *Lohi*: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 7.

⁸⁸ *Aarnio-Kangas*: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 761.

PK 6:1.1 §:n toisen lauseen tilannetta nimitetään *negatiiviseksi ennakkoperintöolettamaksi*: muun perillisen kuin rintaperillisen saamaa lahjaa ei oleteta ennakkoperinnöksi, jollei näytetä perittävän muuta määränneen tai olosuhteista voida päätellä, että perittävä on niin tarkoittanut. Negatiivinen ennakkoperintöolettama rakentuu sille ajatukselle, että rintaperillistä kaukaisimpien perillisten osalta perittävä yleensä pyrkii lisäämään lahjoituksella lahjansaajan osuutta eli suosimaan häntä. Tässä tilanteessa todistustaakka on sillä, joka haluaa kumota PK 6:1.1 §:n mukaisen negatiivisen ennakkoperintöolettaman.⁸⁹

---

⁸⁹ *Aarnio–Kangas: Suomen jäämistöoikeus I* (2009) s. 768.

6 Ennakkoperintömääräys

6.1 Aluksi

Arvioitaessa sitä, onko tietty luovutus katsottava saajansa ennakkoperinnäksi, on arvioinnin edellyttämä tilanne yksinkertaisimmillaan silloin, kun perittävä on antanut nimenomaisen määräyksen luovutuksen ennakkoperintöluonteesta. Tämä mahdollisuus on oikeusjärjestyksessämme perittäväälle sallittu. Käytän jatkossa tästä määräyksestä vakiintuneeseen tapaan nimitystä *ennakkoperintömääräys*. Huomautan vielä, että nimitän jatkossa luovutuksen antajaksi perittävää, vaikka aiemmin ilmenneellä tavalla tietyissä tapauksissa myös eloonjääneen puolison antamaa luovutusta voidaan käsitellä ennakkoperintönä perittävän jälkeen.

Luonnehdin tietyn luovutuksen ennakkoperintöluonteen määrittelyä yksinkertaisimmaksi silloin, kun luovutukseen on liitetty ennakkoperintömääräys. Näin epäilemättä on, mutta on syytä korostaa, että ennakkoperintömääräyksen pätevyuden arviointi koostuu useista eri tekijöistä, jotka tuovat tähän sinänsä yksinkertaiselta vaikuttavaan asiaan omat haasteensa. Tarkoitän näillä eri tekijöillä niitä seikkoja, missä muodossa ja millä hetkellä ennakkoperintömääräys on annettava. Nämä mainitsemani haasteet johtuvat siitä, ettei lainsäädännössä ole annettu erityissäännöstä näiden kysymysten varalle. Edelleen oman kysymyksen muodostaa se, onko kerran annettu ennakkoperintömääräys perittävää lopullisesti sitova, vai voiko hän muuttaa kerran antamaansa tahdonilmaisua toiseksi. Ennen edellä mainittuihin tekijöihin syventymistä otan käsittelyyn sen seikan, mihin ennakkoperintömääräyksen antaminen oikeusjärjestyksessämme ylipäättään perustuu ja soveltuuko tämän määräyksen antaminen myös ainoan rintaperillisen tilanteessa. Lisäksi huomautan jo tässä yhteydessä siitä, että vaikka perittävä olisi antanut nimenomaisen ennakkoperintömääräyksen, jonka mukaan hänen antama lahja on luonteeltaan ennakkoperintöä, voi sivullisella jäämistöntresentillä olla hyvät mahdollisuudet saada riitauttamalla kumottua perittävän antama ennakkoperintömääräys sillä perusteella, ettei

perittäväntä antama määräys todellisuudessa vastaa hänen tahtioaan. Palaan tähän problematiikkaan tutkimukseni loppupuolella luvussa ”Negatiivisen ennakkoperintömääräyksen sivuuttaminen”.

6.2 Ennakkoperintömääräyksen perusta osana tahdonvaltaista oikeutta

Perittäväntä antaman ennakkoperintömääräyksen mahdollisuuden perusta on siinä, että ennakkoperintösäännökset ovat *dispositiivista* eli tahdonvaltaista oikeutta.⁹⁰

Perintökaaren lainvalmistelutöissä asiasta lausuttiin seuraavasti:

”Siihen nähden, että ennakkoperinnön vähentämistä koskeva lainsäädännös perustuu olettamukseen, että perittävä haluaa perinnönjaon toimitettavaksi siten, kuin ennakkoperintönä annettu omaisuus vielä kuuluisi jäämistöön, on tämän lainsäädännöksen, milloin perittävä on ilmoittanut tahtovansa jaon toimitettavaksi toisin, väistyttävä perittäväntä tahdonilmauksen tieltä.”⁹¹

Perittävä voi siten antamansa lahjan suhteen kumota, perustaa tai vahvistaa määräyksen siitä, onko lahja luonteeltaan ennakkoperintöä.⁹² Käytän jatkossa nimitystä *ennakkoperintömääräys* yläkäsitteenä puhuessani kaikista näistä em. toimista.

Mikäli perittävä on lahjan suhteen antanut ennakkoperintömääräyksen, on lähtökohta tarkasteluun selvä: perittäväntä antama määräys on lähtökohtaisesti noudatettava. Tämä johtuu siitä, että oikeusjärjestyksemme sallii perittäväntä henkilön määrätä omasta omaisuudestaan aina kuolemaansa saakka.⁹³ Sanottu koskee myös ennakkoperintömääräystä.⁹⁴ Ennakkoperintömääräyksen avulla perittävä voi järjestää sen, kuinka hänen omaisuutensa tulee jakautumaan perillisten kesken perinnönjaossa.⁹⁵

⁹⁰ Lohi: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 13.

⁹¹ Lvk 5/1938 s. 80.

⁹² Saarenpää: Tasajaon periaate (1980) s. 204.

⁹³ Saarenpää: Perintö ja jäämistö (1994) s. 127.

⁹⁴ Eri asia on, että perintökaari sallii sopimusvapauden. Perillisillä on keskinäinen sopimusvapaus perinnönjaon suhteen mm. siten, että he voivat yksimielisesti syrjäyttää keskinäisessä suhteessaan jäämistön jakamista koskevat PK:n säännökset. Tämä sopimusvapaus ulottuu myös PK 6 lukuun siitä huolimatta, että sen säännökset ovat kielellisesti kirjoitettu käskymuotoon. Tämän osoittaa perinnönjakoa koskevat säännökset ja PK 23:7 §. Näin ollen perittäväntä antaman ennakkoperintömääräyksen sitovuus jää viime kädessä perillisten sopimusten tai pesänjakajan päätöksen varaan. Ks. tästä tarkemmin Saarenpää: Tasajaon periaate (1980) s. 221 - 222.

⁹⁵ Siitä huolimatta, että lahjaa ei katsottaisi saajansa ennakkoperinnöksi, voi lahja täyttää suosiolahjan tunnusmerkistön, jolloin lahja voi tulla huomioon otettavaksi perinnönjaossa. Suosiolahjalla suojataan perillisen oikeutta lakiosaan. Ks. suosiolahjasta esim. Aarnio-Kangas: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 843 - 859.

Ennakkoperintömääräyksen antaminen mahdollistaa tietyn perillisen suosimisen muiden perillisten kustannuksella, kuitenkin siten, että tiettyyn rajaan asti muita perillisiä suojataan lakiosasäännöksin. Perittävän ei tarvitse erikseen perustella tai selittää syitä ennakkoperintömääräyksen antamiselle.

6.3 Ennakkoperintömääräys ainoan rintaperillisen tilanteessa

Tässä vaiheessa on otettava kantaa siihen kysymykseen, voiko ennakkoperintömääräyksen antaa pätevästi myös ainoan rintaperillisen tilanteessa. Vastaus on nähdäkseni erinomaisen selkeä. Mielestäni ennakkoperintömääräyksen voi antaa ainoan rintaperillisen tilanteessa aivan yhtäläillä kuin sen voi antaa useamman rintaperillisen kohdalla. Mitään asiallista perustetta ei nähdäkseni ole esitettävissä sille, että tilannetta tulisi arvioida sen mukaan, kuinka monta rintaperillistä perittäväällä on määräyksen antamishetkellä. Ennakkoperintömääräyksen antaminen ainoan rintaperillisen tilanteessa saattaa olla perittävän kannalta merkityksellinen esimerkiksi siinä tilanteessa, että perittävä varautuu mahdollisesti tulevaisuudessa syntyvien rintaperillisten varalle. Mikäli perittävältä kuitenkin jää vain yksi ainoa rintaperillinen, eikä perittävän jäämistön jakoon liity muita sivullisia jäämistöintresentejä, ei perittävän ennakkoperintömääräyksellä ole käytännön merkitystä: ainoa rintaperillinen perii perittävän koko nettojäämistön yksin.

Kuitenkin siinä tapauksessa, että jäämistön jakoon liittyy ainoan rintaperillisen lisäksi muita sivullisia jäämistöintresentejä, on sillä seikalla, onko ainoalle rintaperilliselle annettu lahja ennakkoperintöä, huomattavan suuri merkitys jäämistön jaon kannalta. Selvitän näitä tilanteita ja tätä merkitystä tutkimukseni edetessä. Tuon kuitenkin tässä yhteydessä esiin sen, että nähdäkseni ennakkoperintösäännösten dispositiivisuudesta johtuen perittävän antamaa nimenomaista ennakkoperintömääräystä lahjan ennakkoperintöluonteesta on lähtökohtaisesti noudatettava normaaliin tapaan myös ainoan rintaperillisen tilanteessa silloinkin, kun sillä on vaikutusta muiden sivullisten jäämistöintresentejen suhteen.

6.4 Ennakkoperintömääräyksen muoto

6.4.1 Muoto ja aika oikeustoimissa

Ennakkoperintömääräyksen tarkastelussa on muoto ja aika pidettävä erillään toisistaan. Kun puhutaan yleisellä tasolla oikeustoimista, on ennakkoperintömääräyksen antaminen vain yksi oikeustoimi muiden joukossa. Yleisesti ottaen erinäisiä muotoja ja tapoja solmia oikeustoimia on lähes rajattomasti. Muuttuvassa ja kehittyvässä yhteiskunnassa uusien oikeustointen solmimisien tarpeet jatkavat alati kasvuaan: oikeudellistuminen valtaa uusia alueita. Mainittakoon esimerkiksi perhe- ja jäämistöoikeuden alalta vielä monessa mielessä niin tuntematon, mutta jo vuonna 2001 voimaan tullut laki rekisteröidystä parisuhteesta (RPL) sekä tuore, vuoden 2011 huhtikuun alusta voimaan tullut laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta (AvoliittoL).

On kyse sitten osapuolten välisestä sopimusoikeudellisesta oikeustoimesta tai esimerkiksi yksipuolisen oikeustoimen alaan kuuluvasta testamentin tekemisestä, kuulee usein sanottavan, että oikeustoimen ollakseen pätevä, tulee sen olla tehty tietyssä ajassa ja tietyssä muodossa. On paikallaan vielä korostaa, että oikeustointa arvioitaessa on muoto ja aika pidettävä erillään toisistaan. Esimerkiksi *Saarenpää* luonnehtii muodon ja ajan yhteyttä ainoastaan *kuvaamisen* yhteydeksi. Ajalla ja muodolla on oikeustoimissa toisistaan pitkälti erillinen tehtävä. Yleisesti sanoen muoto palvelee tahdonilmaisussa todistelua ja aika järjestää sekä erottelee oikeussuhteita toisistaan. Kuitenkin on edelleen painotettava, että tietyin paikoin aika ja muoto tukevat toisiaan: aikaraja voi tukea todistelua tai ajan ilmaisu voi kuulua muotovaatimukseen.⁹⁶ Tämä riittänee kuvaamaan yleisellä tasolla muodon ja ajan merkitystä oikeustoimissa. Siirryn seuraavaksi tarkastelemaan muodon ja ajan merkitystä ennakkoperintömääräyksen suhteen.

---

⁹⁶ *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 210.

6.4.2 Ennakkoperintömääräyksen muotovapaus

Otan ennakkoperintömääräyksen muotoedellytysten tarkastelun pohjaksi kaksi erisuuntaista lähtökohtaa. Ensinnäkin ennakkoperintömääräys on jäämistöä koskeva toimi ja lähtökohtaisesti jäämistöstä määräämisen edellytykseksi on asetettu testamentin muodon noudattaminen.⁹⁷ Lainsäätäjä on asettanut selväksi lähtökohdaksi tyyppipakkoperiaatteen noudattamisen kuolemanvaraistoimissa. Tyyppipakkoperiaate ilmenee perintökaaresta ensinnäkin PK 9:1 §:ssä säädetystä: omasta jäämistöstään määrätään testamentilla. Tyyppipakkoperiaatteen ilmentämistä jatketaan perintökaaresta PK 17:1 §:ssä: ”*Sopimus elossa olevan henkilön jäämistöstä on pätemätön.*”, sekä edelleen PK 17:2 §:ssä, jonka mukaan kuolemanvaraislahjaan sovelletaan testamenttia koskevia sääntöjä.⁹⁸ Toisena lähtökohtana pidän sitä, että PK 6 luvusta ei löydy erityissäännöstä, joka vaatisi tietyn muotomääräyksen noudattamista ennakkoperintömääräyksen antamisessa. Ainoan poikkeuksen tästä muodostaa PK 6:3 §, jonka mukaan erityisen suurten elatus-, kasvatusta- ja koulutuskustannusten määrääminen ennakkoperinnöksi edellyttää testamentin muotoa.

Nyt voimme havaita, että muodon tarkastelun pohjaksi ottamani lähtökohdat ajavat toisiaan ristiin: ennakkoperintömääräyksen muotoedellytyksen puuttuminen näyttäisi antavan perittäville mahdollisuuden vaikuttaa muotovapaasti jäämistönsä jakautumiseen ja siten tekevän poikkeaman ehkä siitä yleisenä pidetystä käsityksestä, että testamentin muodon käyttäminen olisi perittäville ainoa oikeusjärjestyksen sallima jäämistöoikeudellinen kuolemanvaraistoimi.⁹⁹ Tutkin seuraavaksi, voidaanko perintökaaresta johtaa tulkintaa, jonka mukaan ennakkoperintömääräys tulisi antaa tietyssä muodossa vai onko todella niin, että ennakkoperintömääräys on nähtävä poikkeuksena jäämistöoikeudellisesta tyyppipakkoperiaatteesta.

Perintökaaren 6 luvussa ei siis ilmene tiettyä oikeusohjetta ennakkoperintömääräyksen muotovaatimuksista. Mutta kuten todettu, on lainsäätäjä asettanut tyyppipakkoperiaatteen noudattamisen kuolemanvaraistointen lähtökohdaksi. *Saarenpää* onkin esittänyt ajatuksen, jonka mukaan olisi perusteltua katsoa

⁹⁷ *Saarenpää*: Perintö ja jäämistö (1994) s. 175.

⁹⁸ *Saarenpää*: Perintö ja jäämistö (1994) s. 173.

⁹⁹ *Saarenpää*: Perintö ja jäämistö (1994) s. 212. Lisäksi on huomattava perittäjän mahdollisuudesta vaikuttaa henkivakuutuksella jäämistönsä jakautumiseen.

ennakkoperintömääräys kuuluvaksi testamentin muotoa koskevien määräysten alaisuuteen johtuen siitä, että ennakkoperintömääräys on luonteeltaan jäämistön jakoa koskeva määräys. Tästä johdettuna voisi olla ajateltavissa, että ennakkoperintömääräyksen muotomääräykset sijaitsisivat perintökaaren 10 luvussa, jossa säädetään testamentin tekemisen muotomääräyksistä.¹⁰⁰

Kangas näkee em. kysymyksen yksiselitteisenä: ”*Eriyistä muotomääräystä, jonka noudattamatta jättämisestä aiheutuisi oikeustoimen pätemättömyys, ei tulkintateitse voida lakiin sisällyttää...*” Sanotusta johtuen *Kankaan* näkemyksen mukaan ennakkoperintömääräys voidaan antaa muotovapaasti. Muotovapauden kohdalla hän ei kuitenkaan ole erotellut toisistaan niitä tilanteita, joissa ennakkoperintömääräys on annettu rintaperillisen tai muun perillisen kuin rintaperillisen kohdalla, vaan hän jatkaa: ”*Negatiivinen tai positiivinen ennakkoperintömääräys lahjan ennakkoperintöluonteesta voidaan antaa milloin tahansa, missä muodossa tahansa.*”¹⁰¹ Tämän lausuman mukaan lahjan luovutushetken jälkeen annettu positiivinen ennakkoperintömääräys olisi muotovapaasti annettavissa myös muun perillisen kuin rintaperillisen kohdalla. Tätä viimeksi mainittua näkemystä ei vallitsevassa oikeuskirjallisuudessa ole hyväksytty. Käsittelen vallitsevan oikeuskirjallisuuden kantaa seuraavaksi palaamalla *Saarenpään* näkemyksiin, sillä edellä olevan ajatuksensa testamentin muodosta hän on seuraavassa esitettäviin painavampiin syihin perustuen hylännyt. On luontevaa jatkaa hänen perustelujensa esittämistä, koska ne kuvastavat samalla vallitsevan oikeuskirjallisuuden kantaa.

Saarenpää päättyy siis PK 10 lukuun viittaamansa ajatuksen jälkeen *Kankaan* kanssa samalle linjalle rintaperilliselle annetun lahjan kohdalla, joskin eri perustein. Hänen mukaan rintaperillisen kohdalla ennakkoperintömääräys voidaan antaa muotovapaasti niin lahjaa annettaessa kuin luovutushetken jälkeenkin. Sen sijaan muulle perilliselle kuin rintaperilliselle annetun lahjan kohdalla *Saarenpään* näkemyksen mukaan ennakkoperintömääräys voidaan antaa muotovapaasti lahjan luovutushetkellä, sekä silloin, jos ennakkoperinnöksi määrätyn lahjan ennakkoperintöluonne kumotaan

¹⁰⁰ *Saarenpää*: Perintö ja jäämistö (1994) s. 175.

¹⁰¹ *Kangas*: Lahja (1993) s. 232. Huomattavaa on, että *Kankaan* yhdessä *Aarnion* kanssa kirjoittamassa myöhemmässä teoksessa Suomen jäämistöoikeus I erotetaan rintaperilliselle ja muulle kuin rintaperilliselle annettu lahja toisistaan. Mainitussa teoksessa puolustetaan kantaa, jonka mukaan muulle kuin rintaperilliselle annetun lahjan tapauksessa ennakkoperintömääräys on kyllä vapaamuotoinen lahjoitushetkellä, mutta lahjan täyttämisen jälkeen määräys on annettava testamentin muodossa. Ks. *Aarnio–Kangas*: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 769.

jälkikäteen. Toisin kuin *Kankaan* yleistetyn lausuman mukaan, muulle kuin rintaperilliselle annetun lahjan tapauksessa luovutushetken jälkeen tehtävä ennakkoperinnön perustava määräys ei hänen mukaan ole annettavissa muotovapaasti:

”Ennen kaikkea ruotsalaisiin¹⁰² lainvalmistelutöihin perustuen on kuitenkin selkeästi osoitettavissa, että rintaperillisen ennakkoperintö-olettamaa koskevat määräämistoimet kokonaisuudessaan ja muulle perilliselle kuin rintaperilliselle annetun luovutuksen määrääminen ennakkoperinnöksi luovutuksen yhteydessä sekä tuollaisen määräyksen kumoaminen voidaan tehdä vapaamuotoisesti.”¹⁰³

Muulle perilliselle kuin rintaperilliselle annettuun lahjaan voidaan kyllä liittää ennakkoperintömääräys myös luovutushetken jälkeen, mutta tämä edellyttää testamentin muotoa.¹⁰⁴ Testamentin käytön mahdollisuus tällaisessa tilanteessa on sinällään selkeä: PK 6 luvun säännökset eivät tässä suhteessa rajoita perittävän testamenttausvapautta.¹⁰⁵

Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen KKO 1996:30 *perusteluissa*, missä tarkasteltavana oli toista asiaa koskeva oikeuskysymys, sivuttiin kysymystä, voidaanko rintaperilliselle annetun lahjan ennakkoperintöluonnetta muuttaa jälkikäteen vapaamuotoisesti. KKO ei kuitenkaan perusteluidensa lisäksi itse tapauksessa ottanut kantaa tähän kysymykseen, kuten ratkaisun otsikosta hyvin ilmenee:

”Perittävä oli lahjakirjassa määrännyt, että perillisen saamaa kiinteistön lahjaa ei ollut vähennettävä saajan perintöosuudesta perittävän jälkeen. Myöhemmin tekemässään testamentissa perittävä oli todennut perillisen saaneen mainitulla lahjalla lakiosansa. Lahjakirjan määräys oli kuoleman varalta annettu määräys, jonka perittävä voi testamentinmääräyksellään muuttaa.”

Ratkaisun *perusteluista* kuitenkin ilmenee, että niin hovioikeus kuin korkein oikeus näyttäisi pitävän mahdollisena ennakkoperintömääräyksen vapaamuotoista muuttamista.¹⁰⁶

---

¹⁰² Mainittakoon vielä kertaalleen nykyisen PK 6 luvun perustuvan Ruotsin ÄB 6 lukuun. Ks. tästä esim. *Saarenpää: Perintö ja jäämistö* (1994) s. 176.

¹⁰³ *Saarenpää: Perintö ja jäämistö* (1994) s. 175 ja sivun alaviitteet, joista ilmenee sanotun olevan myös vallitsevan oikeuskirjallisuuden kanta. Ks. lisäksi *Lohi: Ennakkoperinnöstä* (1999) s. 14 - 15.

¹⁰⁴ *Saarenpää: Perintö ja jäämistö* (1994) s. 174. Ks. myös *Lohi: Ennakkoperinnöstä* (1999) s. 15 ja sivun alaviitteet.

¹⁰⁵ *Lohi: Ennakkoperinnöstä* (1999) s. 15.

¹⁰⁶ *Lohi: Ennakkoperinnöstä* (1999) s. 14.

Hovioikeuden perusteluissa lausuttiin:

”Lahjoituksen huomioon ottamista ennakkoperintönä koskeva määräys on luonteeltaan kuoleman varalta annettu määräys. Sitä koskevat samat periaatteet kuin testamenttiakin siinä suhteessa, että sitä voidaan muuttaa ja että ratkaiseva on lahjanantajan viimeinen tahto.”¹⁰⁷

Hovioikeuden lausumalla viitataan siihen, että kun testamentti on PK 10:5 §:n mukaan vapaasti peruutettavissa, tulee ennakkoperintömääräystä käsitellä tässä suhteessa samalla tavoin. Korkein oikeus pysytti hovioikeuden päätöksen perusteluineen.¹⁰⁸

Kankaan puoltamaa näkemystä muotovapaan jälkikäteisen positiivisen ennakkoperintömääräyksen mahdollisuudesta muun perillisen kuin rintaperillisen kohdalla ei vallitsevassa oikeuskirjallisuudessa ole siis hyväksytty. On huomautettava, että näkemystään puoltaessa *Kangas* ei ole erotellut PK 6:1.1 §:n ensimmäisen ja toisen virkkeen¹⁰⁹ välille asetettua aikarajaa toisistaan. *Kankaan* esittämä näkemys pohjautuu ilmeisesti sille perustalle, että kun ennakkoperintöluonne voi olosuhteista ilmetä kuinka myöhään vaan, ei erilliselle ennakkoperintömääräyksen antamiselle voi asettaa aikarajaa¹¹⁰ ja siten ennakkoperintömääräys voitaisiin antaa muotovapaasti kaikissa tilanteissa.

Saarenpään ohella myös *Lohen* esittämä argumentti *Kankaan* näkemystä vastaan on erittäin perusteltu:

”PK 6:1.1:n 2. virkkeessä oleva ilmaisu ”omaisuutta annettaessa” saa nähdäkseni mielekkään sisällön vain, jos sen katsotaan asettavan selkeän aikarajan paitsi nimenomaisen määräyksen antamiselle myös tarkoituksen olemassaololle. Jos näin ei olisi, lainkohdan ensimmäisen ja toisen virkkeen sanamuotojen välinen ero (ensimmäisestä virkkeestä puuttuu maininta ”omaisuutta annettaessa”) jäisi kokonaan merkityksettömäksi.”¹¹¹

¹⁰⁷ Itä-Suomen hovioikeuden tuomion 4.11.1994 perustelut ovat esitetty KKO 1996:30 ennakkopäätöksen yhteydessä.

¹⁰⁸ Vrt. toisin *Puronen*, joka ymmärtää KKO:n ratkaisun päinvastoin: ”Ennakkoperinnön antamisen jälkeenkin on nimittäin mahdollista vaikuttaa saannon arvosteluun antajan jälkeen toimitettavassa perintöverotuksessa. Siviilioikeudellisesti lahjan statukseen tehdyt muutokset edellyttävät testamentin muodossa tehtyä oikaisua.” Ks. *Puronen*: Omaisuuden siirtoverot (1999) s. 199.

¹⁰⁹ Mitä perittävä eläessään on antanut rintaperilliselle, on ennakkona vähennettävä tämän perinnöstä, ellei muuta ole määrätty tai olosuhteisiin katsoen otaksuttava tarkoitettuna. Jos ennakon saajana on muu perillinen, on vähentäminen tehtävä vain, jos omaisuutta annettaessa on niin määrätty tai olosuhteiden perusteella on katsottava niin tarkoitettuna (PK 6:1.1 §).

¹¹⁰ Lohi: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 15

¹¹¹ Lohi: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 15

Tästä *Kankaan* aikarajaisuuden huomioon ottamatta jättämisestä on huomauttanut myös *Saarenpää*¹¹² ja näin näen asian myös itsekin.

Asetun edellä mainituissa näkemyksissä vallitsevan oikeuskirjallisuuden kannalle. Ennakkoperintömääräys on mielestäni nähtävä poikkeuksena normaalista jäämistöoikeudellisesta tyyppipakkoperiaatteesta. Tämä perustuu ensinnäkin edellä kuvatuilla perusteilla ruotsalaisiin lainvalmistelutöihin: nykyinen PK 6 luvun perustuu Ruotsin ÄB 6 lukuun.¹¹³ Lisäksi PK 6 luvussa ei ole yhtä poikkeusta lukuun ottamatta säädetty ennakkoperintömääräyksen muotomääräyksestä. Tämä mainittu poikkeus on PK 6:3 §, jonka mukaan erityisen suurien elatus-, kasvatusta- ja koulutuskustannusten määrääminen ennakkoperinnoksi edellyttää testamentin muotoa. PK 6:3 §:ssä on siis edellytetty lainkohdassa mainituissa tapauksissa ennakkoperintömääräyksen suhteen testamentin muotoa. Jos lainsäätäjällä olisi tarkoittanut näin olevan myös PK 6:1 §:n kohdalla, olisi testamentin muodosta tullut erikseen säätää laintasolla. Tältä osin puollan *Kankaan* esittämää lausumaa: ”*Erityistä muotomääräystä, jonka noudattamatta jättämisestä aiheutuisi oikeustoimen pätemättömyys, ei tulkintateitse voida lakiin sisällyttää...*” Toistettakoon myös, että mm. hovioikeuskäytännössä on puheena olevaa lainkohtaa tulkittu siten, että ennakkoperintömääräyksen antaminen rintaperillisen tilanteessa ei edellytä määrämöuotoa.¹¹⁴

Silloin, kun lainsäädännössä edellytetty muotomääräys on jäänyt täyttämättä, on tietyissä tilanteissa oikeustoimelle hyväksyttävää antaa tarkoitetut oikeusvaikutukset huolimatta muotomääräyksen täyttämättä jättämisestä.¹¹⁵ Sen sijaan nähdäkseni silloin, kun lainsäädännössä ei ole erityistä muotomääräystä, ei muotomääräyksen vaatimusta voida tulkintateitse lakiin sisällyttää. Vaikka kukin määräämistoimi tulee pyrkiä sovittamaan niin ennakkoperintösäännöstöön, kuin myös yleisemmin jäämistöoikeuden

---

¹¹² Saarenpää: Perintö ja jäämistö (1994) s. 174 av 442.

¹¹³ Saarenpää: Perintö ja jäämistö (1994) s. 176.

¹¹⁴ Ks. Helsingin HO 27.10.1993 S 92/786.

¹¹⁵ Ks. muoto-funktio teoriasta *Aarnio-Kangas*: Suomen jäämistöoikeus II (2008) s. 136. Lisäksi hyvänä ajankohtaisena esimerkkinä tuotakoon esiin tuore ennakkopäätös KKO 2011:32: ”*Kaupanhavvistaja oli ainoana todistajana vahvistanut kiinteistön lahjakirjan, jossa oli ollut lahjansaajan aviopuolison avio-oikeuden poissulkeva ehto. Ehto katsottiin päteväksi.*” Tapaus perustuu käytännön oikeuselämässä esiin tulleisiin ja muotosäännökset täyttämättä jääneisiin lahjakirjoihin, joissa avio-oikeuden poissulkevan ehdon kohdalla on käytetty avioliittolain 66 §:n edellyttämän kahden todistajan sijaan yhtä todistajaa. Korkein oikeus tulkitsi maakaaren mukaisen kaupanvahvistajan todistuksen yksin riittävän. Nytemmin myös AL 66 §:ää on muutettu KKO:n tekemän linjauksen mukaiseksi niin, että kaupanvahvistajan yksin allekirjoittama todistus riittää sulkemaan pois aviopuolison avio-oikeuden.

järjestelmän rajoihin¹¹⁶, ei tulkintaa tule viedä lakitekstin mahdollistamien rajojen ulkopuolelle. Muutoin olemme tekemisissä salaisen lainsäännön kanssa.¹¹⁷ Siten PK 6:1 §:n muotomääräyksen ei mielestäni voida katsoa sijaitsevan PK 10 luvussa. Mikäli PK 6:1 §:n muotomääräykset olisi tarkoitettu sijaitsevan PK 10 luvussa, ei PK 6:3 §:n muotomääräykselle olisi ollut asiallista perustetta.

Vaikka rintaperilliselle annettuun lahjaan voidaan liittää ennakkoperintömääräys muotovapaasti, on suositeltavaa muotovapauden sijasta käyttää testamentin muotoa. Tämä varmistaa – tai ainakin lisää varmuutta – tiedon oikeellisuudesta ja perittävän tahdosta.¹¹⁸ Ennakkoperintöolettaman voi kumota kyllä muunkinlainen näyttö olosuhteista tai perittävän ennakkoperintöolettaman vastaisesta tarkoituksesta, mutta nimenomainen määräys – etenkin testamentin muodossa tehtynä – helpottaa myöhempää todistelua perittävän tarkoituksesta.

6.4.3 Muotomääräysten puuttumisen merkitys ja todistustaakka

Rintaperillisen kohdalla ennakkoperintömääräyksen muotovapaus on jättänyt monet muotovaatimusten synnyttämät ongelmat pois. Ongelmia ei synny siitä, onko määräyksessä muotovirhe. Sitä vastoin muotovaatimusten puutteet tuovat enemmän sijaa todistelukysymyksiin.

Perintökaaressa ei ole säännöksiä siitä, kenellä on todistustaakka silloin, kun väitetään perittävän antaneen lahjan, joka on tai ei ole katsottava ennakkoperinnöksi. Tästä huolimatta todistustaakan jako ei ainakaan lähtökohtaisesti tuota sen suurempia ongelmia: noudatettavaksi tulevat yleiset todistustaakkaa koskevat säännöt.¹¹⁹ Tällä tarkoitetaan oikeudenkäymiskaaren 17:1.1 §:n¹²⁰ yleistä säännöstä todistustaakan jakautumisesta riita-asioissa.¹²¹ Sen, joka vaatii luovutuksen huomioon ottamista ennakkoperintönä, on näytettävä toteen, että ennakkoperinnöksi katsottava luovutus on perittävän ja perillisen välillä tapahtunut. Mikäli saaja on rintaperillinen, on

¹¹⁶ Saarenpää: Tasajaon periaate (1980) s. 215.

¹¹⁷ Saarenpää: Kadonneet systeemit (1997) s. 276.

¹¹⁸ Saarenpää: Perintö ja jäämistö (1994) s. 175.

¹¹⁹ Saarenpää: Tasajaon periaate (1980) s. 207.

¹²⁰ Riita-asiaassa kantajan tulee näyttää toteen ne seikat, jotka tukevat kannetta. Jos vastaaja edukseen tuo esiin jonkin seikan, on hänenkin vahvistettava se todisteilla (OK 17:1.1 §).

¹²¹ Jokela: Oikeudenkäynti III (2004) s. 254.

rintaperillisen tämän jälkeen vuorollaan näytettävä toteen, että ennakkoperintöolettama on määräämistoimin kumottu. Siinä tapauksessa, että luovutuksensaaja on muu perillinen kuin rintaperillinen, on PK 6:1 §:n mukaisen vastaolettaman perusteella kantajalla todistustaakka asiassa.¹²²

6.5 Ennakkoperintömääräyksen antamishetki

Perintökaareissa ei ole nimenomaista säännöstä siitä, missä vaiheessa ennakkoperintömääräys on annettava. Asia on kuitenkin vallitsevan käsityksen mukaan varsin yksiselitteinen. Lainsäätäjä on tehnyt selkeät ajalliset rajaukset PK 6 lukuun.¹²³ Ensimmäisenä ajallisena rajauksena voidaan mainita PK 6:6 §:ssä¹²⁴ tarkoitettu lahjaan liitettävä palautusehto. Mikäli lahjaan liitetään palautusehto, tulee se tehdä lahjaa annettaessa. Tämänkaltainen palauttamisehto on sinänsä pätevä, mutta sen tulee olla lahjansaajan tiedossa antamishetkellä. Jälkikäteen tällaista ehtoa ei voi yksipuolisesti lisätä luovutukseen.¹²⁵ Aiheen kannalta oleellisemmat ajalliset rajaukset ilmenevät PK 6:1 §:n 1 momentista, jossa luovutus rintaperilliselle ja muulle perilliselle kuin rintaperilliselle erotetaan toisistaan.¹²⁶

Oikeuskirjallisuudessa on vakiintuneeseen tapaan katsottu rintaperillistä koskevan ennakkoperintömääräyksen voitavan antaa minä ajankohtana tahansa.¹²⁷ Määräystä ei ole sidottu lahjan antamishetkeen, vaan ennakkoperintömääräys voidaan antaa myös jälkikäteen annettavalla määräyksellä. Tämä käy ilmi jo PK 6:1.1 §:n sanamuodosta.¹²⁸ PK 6:1.1 § on kaksijakoinen siten, että siinä erotetaan rintaperilliselle annettu lahja ja muulle perilliselle kuin rintaperilliselle annettu lahja toisistaan. Lainkohdan mukaan muulle perilliselle kuin rintaperilliselle annetun lahjan kohdalla ennakkoperintömääräys on annettava viimeistään *omaisuutta annettaessa*. Rintaperillisen kohdalla lausutaan

---

¹²² *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 207. Huomautettakoon, että todistustaakan jakautuminen siviiliprosessissa on osoittautunut niin hankalaksi ja monivivahteiseksi kysymykseksi, ettei lainsäätäjä ole pyrkinyt antamaan asiaan kattavia yleissäännöksiä. Ne on jätetty oikeustieteen ja oikeuskäytännön ratkaistaviksi. Ks. *Lappalainen*: Siviiliprosessioikeus II (2001) s. 320 - 341.

¹²³ *Saarenpää*: Perintö ja jäämistö (1994) s. 174.

¹²⁴ Jollei kaikkea sitä, minkä perillinen on ennakkona saanut, voida vähentää hänen perintöosastaan, ei hän ole velvollinen palauttamaan erotusta, ellei niin ole määrätty ennakkoo annettaessa (PK 6:6 §).

¹²⁵ *Saarenpää*: Teesejä ennakkoperinnöstä (1980) s. 53.

¹²⁶ *Saarenpää*: Perintö ja jäämistö (1994) s. 174.

¹²⁷ *Aarnio-Kangas*: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 769, *Rautiala*: Perintö ja testamentti (1967) s. 78, *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 211.

¹²⁸ *Lohi*: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 14.

ainoastaan ennakkoperintömääräyksen olevan mahdollinen. Rintaperillisen kohdalla ei siis lausuta ennakkoperintömääräyksen oltavan annetun omaisuutta annettaessa.

Muulle perilliselle kuin rintaperilliselle annetun lahjan säännös vaikuttaa lainsäätäjän näkökulmasta tietoiselta valinnalta. Tosin suomalaisissa lain esitöissä ei tätä PK 6:1.1 §:n toiseen virkkeeseen otettua määräystä sen enempää valoteta niin kuin ruotsalaisissa vastaavissa esitöissä¹²⁹ on tehty, mutta on syytä olettaa, että Suomessa oli tarkoitus tehdä Ruotsin kaltainen ratkaisu asiassa, koska ko. lainkohta otettiin perintökaaren suoraan Ruotsin mallin mukaisena.¹³⁰ Rintaperillisen kohdalla ennakkoperintömääräyksen ajankohdasta on lausuttu lain esitöissä: ”*Perittävä voi ilmaista tahtonsa joko omaisuutta annettaessa tai myöhemmin.*”¹³¹

Määräämistoimen tekeminen on usein yhdistetty luovutushetkeen tai luovutushetken jälkeen toteutettavaksi. Ennakkoperintömääräyksen kohdalla näin tehtiin myös edellä esitetyllä tavalla lainvalmistelutöissä. Nyt tarkastelun kohteeksi on syytä ottaa vielä se, voidaanko ennakkoperintömääräys antaa pätevästi jo ennen luovutushetkeä.

Oikeuskirjallisuudessa on muun perillisen kuin rintaperillisen kohdalla lausuttu ennakkoperintömääräyksen oltavan annetun *viimeistään* lahjoitushetkellä.¹³² Tätä on käsitelty jo edellä. Puhtaan sanamuodon mukaan tämä tarkoittaisi sitä, että ennakkoperintömääräys voidaan antaa jo ennen lahjoitushetkeä. Tosin tässä kohtaa mainitussa oikeuskirjallisuudessa käsiteltiin muulle perilliselle kuin rintaperilliselle annettua lahjaa, mutta johdonmukaisesti tarkasteltuna tilanne ei voine erota siitä, että määräys olisi annettu rintaperillisen kohdalla. Onko siis esitettävissä mitään asiallista perustetta sille, ettei rintaperillisen kohdalla voitaisi ennakkoperintömääräystä antaa jo ennen lahjoitushetkeä?

Tässä vaiheessa on hyvä ottaa tietyin osin esille se, kuinka perhe- ja jäämistöoikeuden alalla on ylipäätään suhtauduttu ennakkoon annettavien määräysten sitovuuteen. Yhtenä esimerkkinä voidaan mainita avioehtosopimuksen solmiminen. Kyse on nimensä

---

¹²⁹ SOU 1925:43 s. 272 - 273.

¹³⁰ Lohi: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 15.

¹³¹ Lvk 5/1938 s. 80.

¹³² Lohi: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 15.

mukaisesti sopimuksesta¹³³, jossa sopijapuolet voivat sopia esimerkiksi niin, ettei toisella puolisoilla ole avio-oikeutta toisen puolison tulevaan omaisuuteen. Oikeusjärjestyksessämme ei avioehtosopimusten kohdalla ole kielletty sopimasta sellaisesta omaisuudesta, mitä sopijapuolella ei vielä sopimuksen tekohetkellä ole omistuksessaan. Ennakkoperintömääräyksessä on kuitenkin kyse yksipuolisesta oikeustoimesta. Yksipuolisen oikeustoimen esimerkkinä voidaan ottaa esille testamentti. Testamentti voidaan tehdä esimerkiksi niin, että perittävä määrää testamentissaan sellaisesta tulevasta omaisuudesta, joka hänellä on mahdollisesti omistuksessaan kuollessaan. Testamentilla perittävä voi määrätä myös lahjan ennakkoperintöluonteesta. Perittävä voi muun muassa määrätä jo antamansa lahjan ennakkoperintöluonteesta lahjansaajaa sitovasti. Testamentilla tehtävät määräykset eivät rajoitu ainoastaan tähän, vaan perittävä voi testamentissaan määrätä myös myöhemmin mahdollisesti toteutuvan luovutuksen ennakkoperintöluonteesta.¹³⁴ Tähän testamentti antaa mahdollisuuden.

Edellä on tullut selvitettyksi ennakkoperintömääräyksen olevan vapaamuotoinen rintaperillisen kohdalla. Kun edelleen testamentilla voidaan määrätä myöhemmin mahdollisesti toteutuvan luovutuksen ennakkoperintöluonteesta ja ennakkoperintömääräys voidaan antaa muotovapaasti ilman testamenttiakin, on nyt kysymys siitä, onko asiallista syytä erottaa testamenttimääräyksen ja muotovapaan määräyksen ajankohta toisistaan. Mielestäni ei ole. Siitä huolimatta, että testamenttimääräys on sidottu tiettyihin muotovaatimuksiin¹³⁵ ja siten muotovaatimusten lisätessä varmuutta perittävän etukäteen antamalle ennakkoperintömääräykselle, ei mielestäni vapaamuotoiselle etukäteen annetulle ennakkoperintömääräykselle ole estettä. Kun ennakkoperintömääräys voidaan antaa rintaperillisen kohdalla vapaamuotoisesti niin luovutushetkellä kuin sen jälkeen, en näe estettä sille, että sanottua määräystä ei voitaisi antaa pätevästi testamentin tapaan jo ennen luovutushetkeä.¹³⁶ Näin ollen ennakkoperintömääräyksen voi antaa mielestäni

---

¹³³ AL 35.4 § muodostaa avioehtosopimuksen sopimusluonteeseen poikkeuksen siten, että toisen puolison joutuessa konkurssiin, voi toinen puoliso irtisanoa avio-oikeuden yksipuolisesti.

¹³⁴ *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 212.

¹³⁵ Testamentti on tehtävä kirjallisesti kahden todistajan ollessa yhtäaikaa läsnä ja heidän on, sitten kun testamentin tekijä on allekirjoittanut testamentin tai tunnustanut siinä olevan allekirjoituksensa, todistettava testamentti nimikirjoituksillaan. Heidän tulee tietää, että asiakirja on testamentti, mutta testamentin tekijän vallassa on, tahtooko hän ilmoittaa heille sen sisällön (PK 10:1 §).

¹³⁶ Samoin *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 211 av 17.

minä ajankohtana tahansa, aina kuolinvuoteellakin. Sitä ei oikeusjärjestyksessämme kielletä. Yksityisautonomiia ei ole kavennettu kuoleman lähestyessäkään.¹³⁷

6.6 Ennakkoperintömääräyksen sitovuus rintaperillisen tilanteessa

Oman kysymyksen muodostaa se, onko perittävä sidottu kerran annettuun tahdonilmaisuun lahjan ennakkoperintöluonteesta. Kyse on siitä, voiko perittävä muuttaa kerran ilmaisemaansa tahtoa toiseksi. Lähtökohdaksi on otettava jo useampaan otteeseen mainittu ennakkoperintösäännösten dispositiivisuus. Perittävän oma tahto ratkaisee lopulta sen, onko ennakkoa pidettävä rintaperillisen kohdalla ennakkoperintönä vai ei.

Kuten todettu, rintaperillisen tapauksessa perittävä voi ilmaista tahtonsa lahjan ennakkoperintöluonteesta vielä kuolinvuoteellakin. *Gottberg-Talve* kirjoittaa näin: ”*Jos perittävä on itse antanut määräyksiä elinaikaisten lahjoitustensa käsittelemisestä perinnönjaossa, tilanne on täysin selvä.*”¹³⁸ Tätä lausumaa on syytä tarkentaa. Ennakkoperintöjärjestelmän dispositiivisuudesta johtuen tilanne voi kyllä näennäisesti vaikuttaa selvältä, mutta tilannetta voi hankaloittaa se, että juuri ennakkoperintösäännösten dispositiivisuudesta johtuen perittävä ei ole sidottu kerran antamaansa tahdonilmaisuun lahjan ennakkoperintöluonteesta.¹³⁹ Tilanteen voi tehdä monivivahteiseksi se, että perittävä on voinut kertaalleen määrätä lahjan ennakkoperintöluonteesta, mutta hän on myöhemmin muuttanut määräystään. Tämä on oikeusjärjestyksemme mukaan mahdollista. Tilannetta voi verrata testamentin tekemiseen sillä tavoin, että molemmissa oikeustoimissa on kyse määräyksenantajan omasta tahdosta eikä määräyksenantaja ole sidottu kerran antamaansa tahdonilmaisuun.

¹³⁷ *Saarenpää*: Perintö ja jäämistö (1994) s. 127.

¹³⁸ *Gottberg-Talve*: Jäämistöoikeuden perusteet (1988) s. 47. Kirjoittaja lienee tarkoittaneen tilanteen olevan täysin selvä silloin, kun ensinnäkään olosuhteissa ei ole tapahtunut määräyksen antamishetken ja perittävän kuoleman välisenä aikana muutoksia, vaan perittävän tahto on todella pysynyt kuolinhetken saakka samana ja toisekseen perittävän tarkoitus on todella ollut jo lahjoitushetkellä määräyksen mukainen. Ko. lausunto on teoksesta, missä sen nimensä mukaisesti käsitellään jäämistöoikeuden perusteita, eikä perusteita käsittelevässä teoksessa ole mahdollista tarkastella asiaa sen monitahoisemmin.

¹³⁹ *Aarnio-Kangas*: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 770, *Lohi*: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 14. Vrt. toisin esimerkiksi Norjan oikeudessa, jossa negatiivisen ennakkoperintömääräyksen muuttamista ei ole pidetty mahdollisena. Ks. tarkemmin *Lohi*: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 14 av 22, jossa kirjoittaja viittaa teoksessa *Knoph*: Norsk arverett (1959) s. 87 ilmaistuun: ”*Hvis barnet kan bevise at arvelateren har lovt ham at gaven ikke skal kortes av i arven, er et påbud om avkortning selvsagt ikke bindende.*”

Vasta perittävän kuolema on päätepiste mielenmuutoksille.¹⁴⁰ Myös oikeuskäytännössä on tulkittu, ettei perittävä ei ole sidottu kerran antamaansa negatiiviseen ennakkoperintömääräykseen:

KKO 1996: 30

”Perittävä oli lahjakirjassa määrännyt, että perillisen saamaa kiinteistön lahjaa ei ollut vähennettävä saajan perintöosuudesta perittävän jälkeen. Myöhemmin tekemässään testamentissa perittävä oli todennut perillisen saaneen mainitulla lahjalla lakiosansa. Lahjakirjan määräys oli kuoleman varalta annettu määräys, jonka perittävä voi testamentinmääräyksellään muuttaa.”

Oikeustapauksen tilanteessa perittävä oli lahjoituksen jälkeen muuttanut testamentissaan ennakkoperintömääräystä, minkä korkein oikeus tulkitsi mahdolliseksi. Tilanne voi olla myös päinvastainen. Perittävä on voinut testamentissaan määrätä tietyn tulevan lahjoituksen ennakkoperintöluonteesta, mutta myöhemmin toteutuneessa luovutuksessa perittävä on liittänyt testamentista poikkeavan määräyksen lahjankohteen ennakkoperintöluonteesta. Ennakkoperintömääräykset ovat siten päällekkäisiä. Kuten edellä on todettu, ei perittävä ole sidottu kerran antamaansa ennakkoperintömääräykseen. Nyt tilanne eroaa edellisestä siinä, että perittävä on muuttanut ennakkoperintömääräystään toisenlaisella oikeustoimella, kuin millä hän on määräyksen alun perin antanut. Testamentilla annettua ennakkoperintömääräystä ei ole muutettu testamentilla, vaan lahjakirjassa annetulla määräyksellä.

Viimeksi mainitsemissani tilanteessa tarkastelu tulee kohdistaa testamentin ja lahjakirjan väliseen suhteeseen ennakkoperintömääräyksen osalta. Molemmissa määräyksissä on kyse kuolemanvaraisesta toimesta. On havaittava, että tarkalleen ottaen arvioinnin kohteeksi tulee asettaa testamentin peruuttaminen määräyksen osalta. Siinä oikeustoimessa, että lahjakirjassa muutetaan testamentissa annettua määräystä, on kyse siitä, että testamentissa annettu määräys peruutetaan.

---

¹⁴⁰ Aarnio–Kangas: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 770.

PK 10:5.1 §:ssä on säädetty testamentin peruuttamisesta:

”Jos testamentin tekijä on siinä järjestyksessä, kuin testamentin tekemisestä on säädetty, peruuttanut määräyksensä tai jos hän on hävittänyt testamentin tahi muutoin selvästi ilmaissut, ettei määräys enää vastaa hänen viimeistä tahtoaan, on määräys tehoton.”

Lainkohdan mukaan testamentin peruuttaminen voidaan tehdä vapaamuotoisesti. Mikäli perittävä on testamentin jälkeen laaditussa lahjakirjassa määrännyt lahjan ennakkoperintöluonteesta testamenttimääräyksestä poiketen, voi kyse olla siitä perittävän ilmaisusta, ettei testamenttiin otettu määräys vastaa hänen viimeistä tahtoa. Näin ollen ennakkoperintömääräyksen antaminen lahjakirjassa testamentin tekemisen jälkeen voi tulla katsottavaksi testamenttimääräyksen peruuttamiseksi ja siten päteväksi.

Testamenttien kohdalla puhuttaessa perittävän viimeisestä tahdosta tarkoitetaan juuri sitä, ettei perittävä ole sidottu kerran ilmaisemaansa määräykseen, mikäli hänen tahto on muuttunut.¹⁴¹ Myös ennakkoperintömääräyksen kohdalla voitaisiin mielestäni oikeutetusti puhua perittävän viimeisestä tahdosta ennakkoperintöluonteen suhteen. Tärkeintä on kuitenkin havaita, ettei testamentti tai testamentin muotovaatimukset muodosta ajallista rajaa ennakkoperintöluonteesta määräämiselle.¹⁴²

---

¹⁴¹ Ylöstalo: Testamentin tulkinnasta (1954) s. 17: *”...testamentin tulkinnassa on määrävänä pidettävä sitä merkitystä, joka vastaa tai jonka voidaan lähinnä katsoa vastaavan testamentintekijän tahtoa.”*

¹⁴² Saarenpää: Tasajaon periaate (1980) s. 213.

7 Positiivinen ennakkoperintöolettama

7.1 Positiivisen ennakkoperintöolettaman tarkoitus

Olen käsitellyt edellä ennakkoperintömääräystä. Aina perittävä ei kuitenkaan ole tällaista määräystä antanut. Tästä johtuen perintökaareen on katsottu tarpeelliseksi ottaa aiemmin ilmenneeseen tapaan *presumptiot* luovutuksen ennakkoperintöluonteesta sen varalta, ettei erillistä määräystä ole annettu. Käsittelen seuraavaksi tarkemmin positiivisen ennakkoperintöolettaman oikeudellista luonnetta ja sen soveltuvuutta ainoan rintaperillisen tilanteeseen silloin, kun perittävä on ollut naimaton eikä perittävän jäämistön jaossa ole osallisena muita sivullisia jäämistöintresenttejä.

Positiivisesta ennakkoperintöolettamasta säädetään PK 6:1.1 §:n ensimmäisestä virkkeestä:

”Mitä perittävä eläessään on antanut rintaperilliselle, on ennakkona vähennettävä tämän perinnöstä, ellei muuta ole määrätty tai olosuhteisiin katsoen otaksuttava tarkoitettun.”

Säännöksen mukaan silloin, kun perittävä ei ole muuta määrännyt, oletetaan rintaperilliselle annettu luovutus ennakkoperinnöksi, ellei muuta näytetä. Positiivista ennakkoperintöolettamaa sovelletaan myös ottolapsen tai tämän jälkeläiseen (PK 6:10 §).¹⁴³ Silloin, kun positiivinen ennakkoperintöolettama tulee sovellettavaksi, lisätään ennakkoperinnön arvo¹⁴⁴ laskennallisesti perittävän reaaliseseen nettojäämistöön, minkä jälkeen lasketaan perillisten laskennalliset perintöosat perimysjärjestykseen perustuvien jakosuhteiden mukaisesti. Tämän jälkeen perillisten perintöosat toteutetaan

---

¹⁴³ PK 6:10 §:n säännöksellä on merkitystä ainoastaan sellaisen ottolapsen kohdalla, johon on sovellettava heikkoa adoptiota koskevia säännöksiä. Vahvaan adoptioon perustuvassa ottolapsisuhteessa ottolapsi rinnastuu suoraan rintaperilliseen. Ks. aiheesta tarkemmin *Aarnio-Kangas: Suomen jäämistöoikeus I* (2009) s. 761 ja 97 – 107.

¹⁴⁴ Ennakkoperintöä vähennettäessä on omaisuudelle pantava se arvo, mikä sillä vastaanotettaessa oli, jollei asianhaaroista muuta johdu (PK 6:5). Huomautettakoon, että ennakkoperinnön arvostamiseen voi usein liittyä huomattavia ongelmia mm. sen suhteen, millä edellytyksin vastaanottohetken pääsäännöstä voidaan poiketa.

konkreettisesti siten, että kunkin perillisen osuudesta vähennetään hänen mahdollisesti saama ennakkoperinnön arvo.¹⁴⁵

Lienee syytä vielä toistonkin uhalla kertaalleen tarkentaa, miksi positiivinen ennakkoperintöolettama on ylipäättään säädetty. Vastausta on pidetty selkeänä. Olettamuksen taustalla on pyrkimys turvata lasten keskinäinen tasa-arvo. Jos yksi lapsista on saanut perittävän eläessä ennakkoperinnöksi katsottavan luovutuksen, tulee hänen olettaman mukaan saada vastaavasti perinnönjaossa vähemmän. Olettaman arvoperustaa kuvastaa erinomaisen hyvin common law järjestelmässä käytetty nimitys *the rule against double portions*¹⁴⁶. Ehdotuksessa olettamasta on lausuttu seuraavasti:

*”Se, että perillisen perittävältä tämän eläessä saaman omaisuuden katsotaan olevan ennakkoperintöä, perustuu olettamukseen, ettei perittävä ole lopullisesti tahtonut suosia ennakonsaajaa muiden perillisten kustannuksella, vaan haluaa jäämistöä jaettaessa toimitettavaksi sellaisen osien tasoituksen, että saavutetaan sama tulos, kuin jos hänen perilliselle antamansa omaisuus olisi sisältynyt hänen jäämistöönsä ja lakimääräistä perimisjärjestystä olisi sellaisenaan sovellettu.”*¹⁴⁷

Positiivisen ennakkoperintöolettaman taustalla on lainvalmistelijoiden käsitys, jonka mukaan perittävä ei yleensä tarkoita suosia yhtä rintaperillistä muiden rintaperillisten kustannuksella. Tästä syystä yhden perillisen saama etuus tulisi johtaa tasaukseen muiden perillisten kesken. Ruotsalaisilla lainvalmistelijoilla oli asiasta sama käsitys.¹⁴⁸ Suomalaisten ja ruotsalaisten lainvalmistelijoiden ajattelutapa vallitsi jo vuoden 1734 perintökaaren aikana. *Wrede* on aikanaan kirjoittanut vuoden 1734 perintökaaren viitaten:

*”Tämä järjestely perustuu siihen lainsäätäjän olettamukseen, ettei, ellei voida näyttää asian olleen toisin, vanhempien ole otaksuttava tahtoneen suosia yhtä lastaan enemmän kuin muiden.”*¹⁴⁹

Positiivisen ennakkoperintöolettaman taustat ovat siten varsin selkeät. *Kangas* on kuitenkin pitänyt ennakkoperintösäännösten taustaolettamia sisäisesti ristiriitaisina.¹⁵⁰

¹⁴⁵ *Lohi*: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 19.

¹⁴⁶ Ks. *Kangas*: Lahja (1993) s. 225, jossa kirjoittaja on lainauksessaan common law järjestelmässä käytettyyn nimitykseen viitannut teokseen *Puxon*: Family law (1971) s. 282.

¹⁴⁷ Lvk 2/1935 s. 112.

¹⁴⁸ SOU 1925:43 s. 266.

¹⁴⁹ Ks. *Lohi*: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 13 av 19, jossa kirjoittaja viittaa lainauksellaan teokseen *Wrede*: Perintökaaren selityksiä (1925) s. 160.

¹⁵⁰ *Kangas*: Lahja (1993) s. 225

Hän viittaa Ehdotuksen perusteluihin, joissa puolustetaan sanotunlaista ennakkoperintöjärjestelmää sillä, että perittävän antama ennakkoperintö johtaisi yhden perillisen suosimiseen toisen kustannuksella ellei lisäystä tehtäisi:

“Jos perittävä on elinaikanaan tehnyt erityisiä taloudellisia uhrauksia jonkun perillisensä hyväksi, on tämä omansa järkyttämään perillisten keskinäistä yhdenvertaisuutta, koska se perillinen, jota on suosittu, saa perittävän omaisuudesta enemmän kuin muut perilliset, ellei omaisuuden jaossa oteta huomioon, mitä hänelle on aikaisemmin annettu.”¹⁵¹

Kangas jatkaa ennakkoperintösäännösten taustaolettamien olevan sisäisesti ristiriitaisia, koska lahjan laskennallista lisäämistä koskevat oletukset ovat edellä mainitulle perustelulle käänteiset, sillä niiden mukaan suosimista ei oleteta tarkoitetun.¹⁵² Näkemykseni mukaan Ehdotuksen perustelut ovat positiivisen ennakkoperintöolettaman kohdalta erityisen selkeät ja johdonmukaiset: oletettaman mukaan perittävä ei yleensä tarkoita suosia yhtä rintaperillistä muiden rintaperillisten kustannuksella. Vallitsevassa oikeuskirjallisuudessa ei ole esitetty Kankaan tapaan Ehdotuksen perustelujen olevan tältä osin ristiriitaisia.¹⁵³

7.2 Positiivisen ennakkoperintöolettaman oikeudellinen merkitys

Ennakkoperintöä käsiteltäessä puhutaan usein olettamasta. Sinänsä tämä on luonnollista, koska tietyssä mielessä koko PK 6 luku rakentuu olettamille.¹⁵⁴ Käsitellen seuraavaksi hieman syvemmillä tasolla ennakkoperintöolettaman oikeudellista merkitystä osana PK 6 luvun ennakkoperintöjärjestelmää. Mielestäni tämän oikeudellisen merkityksen selvittäminen on tehtävä nimenomaan PK 6 luvun järjestelmään sovittaen. Mikäli se tehtäisiin irrallisena osana PK 6 luvun järjestelmästä, seuraisi lopputuloksena mielestäni vinoutunut näkemys ennakkoperintöolettaman oikeudellisesta merkityksestä. Pohjustan kysymyksen tarkastelua alkuun lyhyellä kuvauksella olettamien merkityksestä prosessioikeudellisessa valossa.

---

¹⁵¹ Lvk 2/1935 s. 112.

¹⁵² Kangas: Lahja (1993) s. 225.

¹⁵³ Esimerkiksi Saarenpää on pitänyt lainvalmistelutöiden perusteluja tältä osin erinomaisen selkeänä: ”Ennakkoperintöolettama on tarpeellinen yksittäisten luovutusten aiheuttaman tasajaosta poikkeamisen vuoksi. Yksittäiselle luovutukselle ei haluta antaa suosimismerkitystä ilman perittävän erillistointia tai olosuhteisiin perustuva jälkikääteisharkintaa.” Ks. aiheesta tarkemmin Saarenpää: Perintö ja jäämistö (1994) s. 173.

¹⁵⁴ Saarenpää: Tasajaon periaate (1980) s. 203.

Olettamia, joita prosessioikeudessa kutsutaan yleensä *presumptioiksi*, käsitellään yleensä ahtaasti prosessioikeudellisesta näkökulmasta siten, että aiheena on presumptioiden suhde todistustaakkaan.¹⁵⁵ Lyhyesti käsiteltynä legaalisella presumptiolla (*praesumptio juris*) tarkoitetaan lain määräystä, että jokin seikka on jonkin toisen seikan perusteella lähtökohtaisesti tosi. Klassisena esimerkkinä voidaan mainita IsL 2 §:n olettama aviomiehen isyydestä.¹⁵⁶ Miespuolisen henkilön ollessa avioliitossa naispuolisen henkilön kanssa, presumoidaan miespuolinen henkilö lapsen isäksi silloin, jos lapsi syntyy avioliiton aikana. Eli tietystä seikasta johtuen toista seikkaa pidetään totena.

Keskustelu legaalisen presumption suhteesta todistustaakan jakautumiseen on luonteva, sillä legaalinen presumptio sitoo tuomioistuinta niin, että tuomioistuin on velvollinen lähtemään käsittelemässään asiassa liikkeelle presumption osoittamasta asiointilasta. Legaalinen presumptio määrää siis todistusoikeudellisen lähtökohtatilanteen ja asettaa näyttövelvollisuuden sille, joka väittää, että asiassa totuus on toinen kuin mitä presumptio osoittaa. Legaalinen presumptio on siten kumottavissa vastaanäytön avulla.¹⁵⁷ Tämä riittänee legaalisen presumption kuvaukseksi prosessioikeudellisesta näkökulmasta.

Mutta palatkaamme ennakkoperintöolettaman oikeudelliseen merkitykseen. Nyt on kyse toisaalta siitä, onko ennakkoperintöolettamaa pidettävä ainoastaan todistustaakanjakoa osoittavana säännöksenä ja toisaalta siitä, mikä on ennakkoperintöolettaman ja PK 6:1.1 §:ssä tarkoitetun olosuhteisiin perustuvan harkinnan välinen suhde.

Ensinnäkin näkemykseni mukaan ennakkoperintöolettaman tarkoitus ei ole olla ainoastaan todistustaakanjakoa osoittava säännös: se on paljon enemmän. Käytän perustelujeni kuvaamisessa apuna asianajaja *Matti Norrin* kirjoittamaa artikkelia¹⁵⁸, jossa hän käsittelee PK 6:1.1 §:ssä sanotun ennakkoperintömääräyksen, ennakkoperintöolettaman ja olosuhteista tehtävän harkinnan keskinäisen etusijajärjestyksen toteutumista käytännössä. Todettakoon heti alkuun, että myöskään

---

¹⁵⁵ *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 213.

¹⁵⁶ *Lappalainen*: Siviiliprosessioikeus II (2001) s. 143.

¹⁵⁷ *Lappalainen*: Siviiliprosessioikeus II (2001) s. 143 - 144.

¹⁵⁸ *Norri*: Perittävän tahdon tulkinnasta (2005).

Norri ei pidä ennakkoperintöolettamaa todistustaakkanormina, ei siitäkään huolimatta, että em. kolme sääntöä ovat olemassa (ennakkoperintömääräys, ennakkoperintöolettama, olosuhteet) ja että niillä on keskinäinen etusijajärjestys.¹⁵⁹ Peilaan käsitykseni ennakkoperintöolettaman oikeudellisesta merkityksestä *Norri* esittämään, em. sääntöjen etusijajärjestyksen toteutumiseen käytännössä. Todettakoon vielä, että *Norri* on käsitellyt aihetta omien sanojen mukaan käytännönäkökulmasta jättäen teoreettisen perustutkimuksen pois. Juuri siinä tulee se ero, minkä esitän ennakkoperintöolettaman oikeudellisesta merkityksestä verraten *Norri* esittämään.

Lähtökohta on se, että mikäli perittävä on määrännyt ennakkoperinnön luonteesta, noudatetaan tätä määräystä. Nyt puheena olevassa on kyse ennakkoperintöolettaman suhteesta olosuhteisiin perustuvaan harkintaan (PK 6:1.1 §). *Norri* jättää tarkastelustaan systemaattisen otteen pois ja esittää, että PK 6:1.1 §:n *kielellisestä* ilmauksesta johtuen¹⁶⁰ olosuhteisiin perustuva harkinta tehdään lahjan ennakkoperintöluonteesta ensin ja vasta tämän jälkeen turvaudutaan tarvittaessa ennakkoperintöolettamaan.¹⁶¹ Hän lisää vielä, että käytännössä ei juuri sellaista tilannetta ole, missä ei voisi olosuhteista otaksua perittävän tarkoitusta ja siten ennakkoperintöolettama tulee tuiki harvoin sovellettavaksi. Näen asian toisin ennakkoperintöolettaman ja olosuhteisiin perustuvan harkinnan välisestä etusijajärjestyksestä. Kuten edellä mainitsin, on ennakkoperintöolettaman oikeudellisen merkityksen selvittäminen mielestäni tehtävä PK 6 luvun järjestelmään sovittaen, eikä irrallisena kielellisenä ilmauksena niin kuin *Norri* on sen esittänyt ja tätä kautta päätenyt siihen tulokseen, että olosuhteisiin perustuva harkinta tehdään ennen ennakkoperintöolettaman soveltamista. Siihen *Norri* esittämään näkemykseen, että käytännön oikeuselämässä ennakkoperintöolettama tulee ainoastaan harvoin sovellettavaksi, en ota kantaa. Kyse on ainoastaan *Norri* ilmaisemasta em. sääntöjen etusijajärjestyksestä sanotun kielellisen ilmauksen perusteella. Näen *Norrista* poiketen ennakkoperintöolettaman saavan etusijan olosuhteiden perusteella tehtävään harkintaan. Ennakkoperintöolettama väistyy nähdäkseni vasta silloin, jos olosuhteiden perusteella ilmenee tarkoitetun poiketa ennakkoperintöolettamasta. Kuvaan näkemystäni ennakkoperintöolettaman luonteesta seuraavasti peilaten sitä sen todistusoikeudelliseen merkitykseen.

---

¹⁵⁹ *Norri*: Perittävän tahdon tulkinnasta (2005) s. 346.

¹⁶⁰ *Norri* mukaan PK 6:1.1 §:ssä käytetty sanamuoto *ellei* osoittaa sen, että olosuhteisiin perustuva harkinta tulee tehdä ennen ennakkoperintöolettaman soveltamista.

¹⁶¹ *Norri*: Perittävän tahdon tulkinnasta (2005) s. 348.

Kuten todettu, PK 6 luvun valossa ennakkoperintöolettaman merkitys ei mielestäni rajoitu vain todistusoikeuteen, vaikkakin se on helppo sellaisena nähdä. Ennakkoperintöolettaman todistusoikeudellinen merkitys ilmenee siinä, että se on olettama, joka sallii vastanäyttöä, *presumptio juris*. Olettama on siis kumottavissa.¹⁶² On kuitenkin huomattava, että PK 6 luku rakentuu tasajaon periaatteelle¹⁶³. Tästä yksi osoitus on tämän luvun alussa esiin tullut lainvalmistelutyössä lausuttu: ”*Se, että perillisen perittävältä tämän eläessä saaman omaisuuden katsotaan olevan ennakkoperintöä, perustuu olettamukseen, ettei perittävä ole lopullisesti tahtonut suosia ennakkonsaajaa muiden perillisten kustannuksella...*” Esimerkiksi *Saarenpää* luonnehtii ennakkoperintöolettaman tarkoittavan *oikeudellista olettamaa* perittävän tahdosta ylläpitää tasajaon periaatetta jäämistönsä jaossa.¹⁶⁴ PK 6:1.1 § on kieltämättä helppo nähdä todistusoikeuteen liittyvänä säännöksenä. Jos perittävän tahtoa ei ole selkeästi osoitettu, seurataan ennakkoperintöolettamaa. Sillä, joka väittää olettamasta poikkeavasti, on todistustaakka. *Saarenpää* jatkaa tämän kuitenkin kätkevän taakseen sen, että ennakkoperintöolettama on paljossa materiaallinen säännös: olettamaan sisältyy tarve puolustaa tasajaon periaatetta tasausmenettelyn muodossa, joten se on enemmän kuin pelkkä todisteluohje.¹⁶⁵

Näen itsekin ennakkoperintöolettaman materiaalisena säännöksenä. Sitä ei mielestäni tule *Norriin* tapaan irrottaa kielellisiin syihin vedoten irralliseksi lauseeksi PK 6 luvun järjestelmästä. Tähän ei anna oikeutusta se, että käytännössä olisi *Norriin* esittämällä tavalla niin, että ennakkoperintöolettaman noudattaminen tulisi lopulta esiin ani harvoin. Näen PK 6 luvun järjestelmässä ennakkoperintöolettaman materiaalisena säännöksenä – huolimatta sen kielellisestä ilmaisutavasta – saavan olosuhteisiin perustuvaan harkintaan verraten etusijan silloin, kun perittävä ei ole antanut selkeää ennakkoperintömääräystä. Näkemykseni mukaan ennakkoperintöolettama väistyy siis vasta siinä tapauksessa, että perittävä on määrännyt ennakkoperintöolettamasta poiketen tai olosuhteisiin perustuvan harkinnan mukaan perittävän on katsottava tätä tarkoittaneen. Edelleen mielestäni ennakkoperintöolettaman väistyminen ratkeaa yksin

---

¹⁶² *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 204.

¹⁶³ Ks. tutkimus tasajaon periaatteesta *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980).

¹⁶⁴ *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 203.

¹⁶⁵ *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 204.

perittävän tahdon tulkinnan perusteella.¹⁶⁶ Vielä on huomautettava, että esimerkiksi esineoikeuden alaan verrattuna jäämistölainsäädännössä lahjanantajan tarkoitusta ei voida pitää puhtaana määrittelykriteerinä lahjanantajan kuoltua. Lahjanantajan tarkoituksilla spekuloida johtaisi pohjattomaan kaivoon. Siten lahjanantajan tarkoitus on käsitettävä lahjaoikeustoimessa määrittelykriteerin sijasta tulkintakriteerinä.¹⁶⁷

7.3 Ennakkoperintöolettama muissa Pohjoismaissa

Pohjoismaissa vallitsee kolme eri konstruktioita siitä, onko rintaperilliselle annettu lahja vähennettävä perinnönjaossa perittävänä jälkeen.¹⁶⁸ Ruotsissa noudatetaan Suomen kaltaista ennakkoperintöolettamaa rintaperillisen kohdalla.¹⁶⁹ Tosin Ruotsissa on aikanaan ehdotettu tästä luopumista.¹⁷⁰

Norjassa noudatetaan Ruotsiin verraten päinvastaista menetelmää: lahjaa ei katsota ennakkoperinnöksi eikä sitä vähennetä perintöosasta, ellei perittävä ole muuta määrännyt tai ellei hänen katsota muuta edellyttäneen.¹⁷¹ Tanskassa vastaa laki rakentuu sopimuskonstruktiolle. Tällä tarkoitetaan sitä, että lahja katsotaan ennakkoperinnöksi ainoastaan silloin, jos lahjaa annettaessa on näin sovittu.¹⁷²

---

¹⁶⁶ Samoin Aarnio julkaisussaan Ennakkoperintö, Suomen lakimiesliiton XVIII lakimiespäivien pöytäkirjat (1967) s. 19 - 20, johon viitattu teoksessa Saarenpää: Tasajaon periaate (1980) s. 205 av 7. Vrt. samassa yhteydessä toisin Saarenpää, jossa kirjoittaja toteaa *ennakkoperintöolettaman tulevan käyttöön joko välittömästi tai sen olemassaolo määritetään olosuhteisiin perustuvan harkinnan avulla. Perittävän todellinen tahto, tieto hänen mielipiteistään, on vain osa harkintaprosessia. Olettamasta poikkeaminen vaatii tilanteen kokonaisarviointia tasajaonperiaatteen valossa.*

¹⁶⁷ Kangas: Lahja (1993) s. 227.

¹⁶⁸ Agell, Lødrup: Avio-oikeus ja jäämistöoikeus viidessä Pohjoismaassa (2002) s. 45.

¹⁶⁹ ÄB 6:1.1 §:n 1. virke: ”Vad arvlätaren i livstiden har gett en bröstarvinge skall avräknas som förskott på dennes arv efter arvlätaren, om inte annat har föreskrivits eller med hänsyn till omständigheterna måste antas ha varit avsett.”

¹⁷⁰ Perusteluna ehdotukselle käytettiin sitä, ettei ennakkoperintöolettaman uskottu rintaperillisen kohdalla enää kuvaavan lahjanantajan todellisia tarkoituksia. Ks. SOU 1998:110 s. 197.

¹⁷¹ Agell, Lødrup: Avio-oikeus ja jäämistöoikeus viidessä Pohjoismaassa (2002) s. 45. Ks. lisäksi esim. Unneberg: Arveretten med dödsboskifte (1990) s. 232 ss.

¹⁷² Agell, Lødrup: Avio-oikeus ja jäämistöoikeus viidessä Pohjoismaassa (2002) s. 45. Ks. myös esim. Schmidt ym.: Arverett (1991) s. 91 - 93.

7.4 Positiivinen ennakkoperintöolettama ja ainoa rintaperillinen

Olen käsitellyt edellä positiivista ennakkoperintöolettamaa ja sen merkitystä PK 6 luvun ennakkoperintöjärjestelmässä. Kuinka sitten tilannetta on arvioitava ainoan rintaperillisen tilanteessa? Pidän käsittelyn tässä vaiheessa vielä siinä, että perittävä oli naimaton eikä perittävän jäämistön jaon osapuolena ole mukana muita sivullisia jäämistöintresentejä. Tilanne on siten se, että perillisiä tai edunsaajia ei ole muita kuin ainoa rintaperillinen, joka perii perittävän yksin. Kuten jo ennakkoperintömääräystä käsittelevän luvun yhteydessä totesin, ei tällaisessa tilanteessa ole siviilioikeudellisessa katsannossa käytännön merkitystä sillä, käsitelläänkö annettua lahjaa ennakkoperintönä vai ei. Sitä sen kysymyksen arviointi, tuleeko ainoan rintaperillisen tilanteessa noudattaa ennakkoperintöolettamaa silloin, kun sivullisia jäämistöintresentejä ei ole, voidaan jättää tarpeettomana arvioimatta. Suojattavaa tahoja ei yksinkertaisesti ole.

Vero-oikeuden näkökulmasta tarkastellen asia on toisin. Vero-oikeudessa sillä, katsotaanko ainoalle rintaperilliselle annettu lahja ennakkoperinnöksi, on huomattava merkitys silloinkin, kun perittävän jäämistön jaon osapuolena ei ainoan rintaperillisen lisäksi ole muita sivullisia jäämistöintresentejä. Tästä syystä tarkastelen seuraavaksi lyhyesti sitä, kuinka vero-oikeudessa on suhtauduttu ainoalle rintaperilliselle annettuun lahjaan ja sen ennakkoperintöluonteeseen. Käytän tutkimukseni jatkossa hyväksi vero-oikeudessa esitettyjä argumentteja arvioidessani ainoalle rintaperilliselle annettun lahjan ennakkoperintöluonnetta silloin, kun perittävän jäämistön jaon osapuolena on muita sivullisia jäämistöintresentejä.

8 Positiivinen ennakkoperintöolettama perintöverotuksessa

8.1 Aluksi

Esitin edellisessä luvussa, että siviilioikeudellisesta näkökulmasta tarkastellen sillä, pidetäänkö ainoalle rintaperilliselle annettua lahjaa ennakkoperintönä silloin, kun perittävän jäämistön jaon osapuolena ei ole muita sivullisia jäämistöintrescenttejä, ei ole käytännön merkitystä. Totesin edelleen, että vero-oikeudellisesta näkökulmasta asiaa tulee kuitenkin arvioida toisin. Nyt voi herätä kysymys, miksi näin? Vastaus on kuitenkin erinomaisen selkeä, kun otetaan asian tarkastelussa huomioon se, kuinka vero-oikeuden tehtävät ja tavoitteet eroavat tämän asian suhteen siviilioikeudellisista tarkoituksiperistä.

Ennakkoperintösäännösten yksi funktio on suojan tarjoaminen perilliselle hänen sellaista perilliskumppaniaan kohtaan, joka on saanut perittävältä lahjan tämän eläessä. Näin on siis silloin, kun asiaa tarkastellaan siviilioikeudellisesta näkökulmasta. Verotuksen tarkoituksperät ovat sen sijaan fiskaaliset. Näiden tarkoituksperien toteuttamisen kannalta ei ole merkitystä sillä, onko perillisiä yksi tai useampia. Otan asiasta esimerkin: Siinä tapauksessa, että ainoalle rintaperilliselle annettua lahjaa pidettäisiin vero-oikeudessa ennakkoperintönä, tulee ennakkoperintö lisättäväksi pesän varoihin perintöverotusta toimitettaessa (PerVL 16.1 § 1 kohta). Huolimatta siitä, että PerVL 16.2 §:n mukaan perintöverotuksessa vähennetään se lahjavero, joka on luovutuksen johdosta aiemmin suoritettu, jää perintö- ja lahjaveron yhteismäärä verotuksen progressiivisuuden johdosta alhaisemmaksi silloin, kun luovutus ei tule huomioon otettavaksi ennakkoperintönä verotuksessa. Tästä johtuen, vaikka siviilioikeudellisten seurausten näkökulmasta ei ainoalle rintaperilliselle ole merkitystä sillä, käsitelläänkö lahjaa ennakkoperintönä, olisi hänelle kuitenkin perintöverotuksen kannalta edullisempaa se, että positiivinen ennakkoperintöolettama ei tulisi nyt noudatettavaksi.

8.2 Vero-oikeuden ja siviilioikeuden välisestä suhteesta

Ennen vero-oikeuden kannan käsittelyä ja siellä esitettyjen ainoan rintaperillisen tilannetta koskevien argumenttien peilaamista siviilioikeuteen, on paikallaan lausua muutama sana vero-oikeuden suhteesta yleisesti siviilioikeuteen perintöoikeudenalalla, jossa vero-oikeus kytkeytyy siviilioikeuteen erityisen läheisesti. *Anderssonin* mukaan millään muulla vero-oikeuden alalla ei ole kytkeytymistä yksityisoikeudellisiin normeihin ja käsitteisiin viety niin pitkälle kuin mitä on tehty perintöverotuksen osalta.¹⁷³

Suomen perintöverojärjestelmä rakentuu *perintöosuusverolle*. Tällä tarkoitetaan sitä, että perintövero lasketaan yksilöllisesti kunkin perinnönsaajan osalta.¹⁷⁴ Perintövero määrätään siis kunkin perillisen kohdalla hänen perintöosuutensa määrästä. Perintöveroa määrättäessä pesänvaroihin tulee lisättäväksi myös sellainen lahja, joka on perintökaaren mukaan otettava huomioon perinnönjaossa (PerVL 16 §). Tämä viittaus perintökaareen johtuu siitä, että perintö- ja lahjaverolaissa ei ole määritelty lahjan käsitettä.¹⁷⁵ Niin lahjan kuin perinnön käsitteet ovat siviilioikeudellisia käsitteitä. Siten perintöverotus määräytyy siviilioikeudessa säänneltyjen tapahtumien ja määräämistoimien pohjalta. Tästä johtuen on luonnollista, että verotuksessa hyväksytään siviilioikeuden säännöt.¹⁷⁶ Kuitenkin ne erilaiset tulkinnat, jotka tehdään niin siviilioikeuden kuin vero-oikeuden alalla, on pidettävä erillään. Esimerkkinä tästä tietty lahjoitus voi täyttää PK 6 luvun säännösten valossa ennakkoperinnön tunnusmerkistön, mutta perintöverotuksessa se voi jäädä verottamatta silloin, kun lahjoitus ei vaikuta perinnönjaon lopputulokseen. Näin vero-oikeudessa on arvioitu esimerkiksi tilannetta, jossa kaikille perillisille on annettu yhtä suuret lahjat.¹⁷⁷ Käyn seuraavaksi läpi sen, kuinka ja millä argumenteilla vero-oikeudessa on suhtauduttu ainoalle rintaperilliselle annetun lahjan ennakkoperintöluonteeseen.

---

¹⁷³ *Andersson*: Johdatus vero-oikeuteen (2006) s. 117.

¹⁷⁴ *Andersson*: Johdatus vero-oikeuteen (2006) s. 116.

¹⁷⁵ *Puronen*: Omaisuuden siirtoverot (1999) s. 55.

¹⁷⁶ *Andersson*: Johdatus vero-oikeuteen (2006) s. 116.

¹⁷⁷ *Lohi*: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 277.

8.3 Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja

Ainoalle rintaperilliselle annetun lahjan ennakkoperintöluonteeseen on otettu kantaa vero-oikeudessa niin oikeuskäytännössä kuin oikeuskirjallisuudessakin. Vanhemmassa vero-oikeuskäytännössä ainoalle rintaperilliselle annettua lahjaa pidettiin ennakkoperintönä, ellei muuta ollut määrätty.¹⁷⁸ PK 6:1 §:n positiivista ennakkoperintöolettamaa noudatettiin normaaliin tapaan, eikä siitä ei tehty poikkeusta ainoan rintaperillisen tilanteessa. Sittemmin oikeuskäytäntö on vero-oikeudessa muuttunut toisensuuntaiseksi: nykyisen vero-oikeuskäytännön mukaan ainoalle rintaperilliselle annettua lahjaa ei pidetä ennakkoperintönä, ellei toisin ole määrätty.

KHO 19.10.1984 TALTIO 4518

”Vainaja A:n puolisoineen laatiman keskinäisen omistusoikeustestamentin mukaan heidän molempien kuoltua pesän omaisuus oli menevä heidän laillisille perillisilleen eli heidän ainoalle pojalleen B:lle. Ulkopuolisia testamentinsaajia ei ollut. Viimeksi elänyt A oli ennen 24.4.1979 tapahtunutta kuolemaansa antanut 28.6.1976 ja 1.1.1977 B:lle kaksi lahjaa. Lahjakirjoissa ei ollut mainintaa siitä, ettei lahjoja tullut ottaa huomioon perinnönjaossa. Olosuhteet huomioon ottaen katsottiin kuitenkin A:n tarkoittaneen, ettei lahjoja ollut otettava lukuun perinnönjaossa eikä niitä siten ollut otettava huomioon myöskään perintöveroa määrättäessä. PerVL 16 § 2 mom, PK 6 luku 1 § 1 mom.”

Tapauksessa korkein hallinto-oikeus poikkeaa tulkinnassaan täysin PK 6:1 §:n ennakkoperintöolettamasta. Tätä linjaa voidaan pitää tulkinnallisesti erittäin väljänä. PK 6:1 §:n positiivisen ennakkoperintöolettaman mukaan rintaperilliselle annettu lahja on ennakkoperintöä, ellei muuta ole määrätty tai olosuhteisiin katsoen otaksuttava tarkoitettuna. Lainkohdassa ei ole eroteltu onko rintaperillisiä yksi tai useita. Korkein hallinto-oikeus tekee kuitenkin tulkinnassaan tämän erottelun. Se perustaa tulkinnan vallinneisiin olosuhteisiin siten, että lahjaa ei voida katsoa ennakkoperinnöksi, koska rintaperillisiä on vain yksi.

Vero-oikeudellisessa oikeuskirjallisuudessa on niin ikään puollettu korkeimman hallinto-oikeuden nykyistä linjausta. Näin tekee esimerkiksi *Andersson*, joka viittaa mainittuun KHO:n tapaukseen ja perustelee kantaansa sillä, että ainoan rintaperillisen tilanteessa voidaan ilman perittävän tahdonilmaisuaakin päätellä se, että kyseessä ei ole

---

¹⁷⁸ *Puronen: Perintö- ja lahjaverotus* (2008) s. 240.

siviilioikeudellisesti ennakkoperintö. Koska lahja ei ole siviilioikeudellisesti ennakkoperintö, ei se ole sitä myöskään perintöverotuksessa.¹⁷⁹ Myös *Puronen* näkee asian samoin: ”*Ennakkoperintöhän on nimenomaan rinnakkaisperillisten suojaksi synnytetty instituutio. Ellei suojan tarvetta ole, olettamalta putoaa pohja*”.¹⁸⁰ Onko asia sitten näin? Olen aikaisemmin esittänyt, että *Puronen* on mielestäni eittämättä oikeassa siinä tapauksessa, että naimattomalta perittävältä jää yksi rintaperillinen eikä perittävän jäämistön jakoon liity osallisena muita sivullisia jäämistöintresentejä. On kuitenkin muistutettava, jäämistön jakoon voi liittyä ainoan rintaperillisen lisäksi useita muita sivullisia etutahoja. Silloin asia on otettava uudelleen arvioitavaksi. Palaan tähän tutkimukseni edetessä.

---

¹⁷⁹ *Andersson: Johdatus vero-oikeuteen* (2006) s. 122.

¹⁸⁰ *Puronen: Perintö- ja lahjaverotus* (2008) s. 241.

9 Ennakkoperintö osituksessa

9.1 Aluksi

Mikäli perittävä oli elänyt avioliitossa ja häneltä oli jäänyt rintaperillinen, joudutaan ennen rintaperillisen jäämistöoikeudellisen aseman arviointia kiinnittämään huomiota aviopuolisoiden aviovarallisuussuhteisiin. On paikallaan korostaa, että avioliiton aiheuttamia varallisuusoikeudellisia suhteita käsiteltäessä on erotettava toisistaan niiden vaikutus avioliiton aikana ja avioliiton purkauduttua. Tästä johtuen on syytä tehdä heti alkuun käsitteellinen kaksijako. Tarkoitin tutkimuksen edetessä *Saarenpään* esittämällä tavalla *avioliiton varallisuusjärjestelmällä* kaikkien niiden säännösten kokonaisuutta, jotka vaikuttavat puolisoiden varallisuusoikeudelliseen oikeusasemaan. Tästä erotuksena käytän avioliiton varallisuusjärjestelmän alakäsitteenä *aviovarallisuusjärjestelmää* silloin, kun puhun avioliiton varallisuusjärjestelmän yhdestä osatekijästä, avio-oikeudesta.¹⁸¹

Aviovarallisuussuhde muodostuu erityisen tärkeäksi silloin, jos aviopuolisilla on avio-oikeus toistensa omaisuuteen.¹⁸² Ennen perinnönjakoa tulee toimittaa omaisuuden ositus eli puolisoiden aviovarallisuussuhteen purkaminen.¹⁸³ Osituksen tarkoituksena on määrittää se, mikä osa omaisuudesta on lesken avio-osaa ja mikä puolestaan perittävän avio-osaa.¹⁸⁴ Aviovarallisuussuhteen purkaminen voi muodostua erityisen tärkeäksi siksi, että perintö toteutetaan siitä osasta, joka on perittävän avio-osaa.

---

¹⁸¹ *Saarenpää* on käyttänyt tätä käsitteellistä kaksijakoa esim. julkaisussaan *Ositus sopimuksena, toimituksena, ammattitaitona* (2005) s. 5.

¹⁸² *Lohi*: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja (2006) s. 87.

¹⁸³ Jos vainaja oli naimisissa, on ennen perinnönjakoa toimitettava omaisuuden ositus (PK 23:1.2 §) On kuitenkin huomautettava, että ennen ositusta toimitettu perinnönjako ei sinällään ole välttämättä pätemätön, vaikka vakiintuneesti puhutaan osituksen tultavan toimitettavaksi ennen perinnönjakoa. PK 23:1 § voidaan nähdä ensisijaisesti ohjeena asioiden oikeasta järjestyksestä. Ks. aiheesta tarkemmin *Saarenpää*: Välitilojen ongelmia – näkökohtia osituksen ja perimyksen suhteesta (1989) s. 213.

¹⁸⁴ *Norri*: Perintö ja testamentti (2010) s. 421.

Osituksessa voi tulla huomioon otettavaksi myös ennakkoperintö AL 94a §:n nojalla. Ennakkoperinnön huomioon ottamisella osituksessa on tarkoitus tasata osapuolten väliset avio-osat sellaiseksi, kuin ne olisivat muodostuneet silloin, jos ennakkoperintöä ei olisi annettu. On huomattava, että vaikka ennakkoperintö otettaisiin huomioon osituksessa, voidaan se ottaa huomioon myös perinnönjaossa. Edelleen on tärkeää huomioida se, että mikäli ennakkoperintö halutaan ottaa huomioon perinnönjaossa, ei sen huomioon ottamiseksi riitä se laskelma, mikä on tehty osituksen toimittamista varten. Osituslaskelmassa ennakkoperintö vaikuttaa osituksen lopputulokseen. Perinnönjako on asia erikseen.¹⁸⁵

Laskennallisesti olisi helppo osoittaa se, mikä merkitys ennakkoperintöjen huomioon ottamisella on osituksessa. Tilanne on lähtökohdiltaan yksinkertainen. Osituksessa ennakkoperintö lisätään antajansa avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästöön, minkä jälkeen ositus toimitetaan tavallisessa järjestyksessä. Jos ennakkoperintö on annettu avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta, otetaan se huomioon ensin kuolleen puolison jälkeen riippumatta siitä, onko lahjan antanut ensin kuollut vai leski.¹⁸⁶

Tämän luvun tarkoitus ei ole kuitenkaan selvittää ennakkoperinnön laskusääntöjen sisältöä. Sen sijaan kysymys tarkentuu siihen seikkaan, kuinka lesken ja perillisten välistä suhdetta tulee arvioida osituksessa ennakkoperinnön suhteen ja muuttuuko arvioinnin asetelma silloin, jos rintaperillisiä on vain yksi. Kuten edellä on jo mainittu, on ennakkoperinnön huomioon ottamisella tarkoitettu tasata osapuolten väliset avio-osat sellaiseksi, kuin ne olisivat muodostuneet silloin, jos ennakkoperintöä ei olisi annettu. Kysymyksen arviointia on syytä pohjustaa lyhyellä katsauksella siihen, kuinka nykyisessä avioliittolaissa on päädytty omaisuuden erillisyyden periaatteeseen ja sen purkamiseen osituksessa. Historiaa ymmärtämällä ymmärrämme tämän päivän avioliittolain tarkoitusta ja osituksen merkitystä siinä. Ennen historiallista katsausta avioliiton varallisuusjärjestelmän kehittymiseen käyn lyhyesti läpi ne eri vaihtoehdot, kuinka avioliiton varallisuusjärjestelmä lainsäädännössä voidaan ylipäätään järjestää.

---

¹⁸⁵ *Saarenpää*: Ositus sopimuksena, toimituksena, ammattitaitona (2005) s. 118.

¹⁸⁶ *Aarnio-Kangas*: Avioliitto, perintö ja testamentti (1994) s. 156.

9.2 Avioliiton varallisuusjärjestelmän teoreettisen toteutuskeinot

Avioliiton varallisuusjärjestelmän perusrakenne voidaan toteuttaa usealla eri tavalla. Yhtenä vaihtoehtona on puolisojen täydellinen omaisuuden erillisuus. Tällöin avioliiton solmimisella ei ole minkäänlaisia vaikutuksia siihen, kuinka puolisojen omistussuhteet järjestäytyvät heidän solmiessa avioliiton tai sen purkauduttua. Nykyisin esimerkiksi Englannin, Skotlannin ja Irlannin avioliiton varallisuusjärjestelmä pohjautuu täydellisen omaisuuden erillisyyden rakenteelle.¹⁸⁷

Toinen mahdollisuus on se, että avioliiton varallisuusjärjestelmä rakentuu avioliiton aikana ansaitun ja saadun omaisuuden yhteisyyden varaan. Tällöin ajatuksena on se, että puolisojen omaisuudet muodostavat avioliiton aikana yhden yhteisen pesän. Tämän kaltainen järjestelmä on käytössä mm. Ranskassa, Italiassa, Sveitsissä ja Espanjassa. Edelleen avioliiton varallisuusjärjestelmä voi rakentua siten, että puolisojen omaisuudet muodostavat avioliiton aikana yhden yhteisen pesän riippumatta siitä, onko omaisuus hankittu avioliiton aikana vai ennen sitä. Hollannissa järjestelmä rakentuu tämän kaltaiselle pohjalle.¹⁸⁸

Lopuksi avioliiton varallisuusjärjestelmä voi rakentua myös puolisojen omaisuuden erillisyydelle avioliiton aikana ja osituksen toimittamiselle avioliiton purkauduttua. Pohjoismaiset järjestelmät ovat muodostaneet Euroopassa oman tällaisen ryhmän; Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa noudatetaan omaisuuden erillisyyden järjestelmää. Norja siirtyi tämänkaltaisesta järjestelmästä lähemmäksi täydellisen omaisuuden erillisyyden järjestelmää vuonna 1991.¹⁸⁹

---

¹⁸⁷ *Aarnio-Kangas*: Perhevarallisuus-oikeus (2010) s. 63.

¹⁸⁸ *Aarnio-Kangas*: Perhevarallisuus-oikeus (2010) s. 64.

¹⁸⁹ *Aarnio-Kangas*: Perhevarallisuus-oikeus (2010) s. 65.

9.3 Avioliiton varallisuusjärjestelmän kehitys Suomessa

9.3.1 Vuoden 1734 lain naimiskaari

Vuoden 1734 lain naimiskaari perustui Ruotsin keskiaikaisten maakuntalakien sekä maanlakien ja kaupunkilakien pohjalle. Naimiskaareissa puolisoitten omistussuhteet muodostuivat yhteisomistuksen järjestelmälle.¹⁹⁰ Koko omaisuus muodosti heidän yhteisen pesän. Sitä osaa yhteisestä pesästä, mikä kuului puolisolalle, kutsuttiin naimaosaksi.¹⁹¹ Naimaosan suuruus riippui siitä, sovellettiinko maalaisoikeutta vai kaupunkilaisoikeutta. Kiinteän omaisuuden kohdalla tämän soveltamiskysymyksen ratkaisi kiinteistön sijaintipaikka, *lex rei sitae*. Jos kiinteistö sijaitsi maalla, sovellettiin maalaisoikeutta ja kaupungissa sijaitsevan kiinteistön kohdalla sovellettiin kaupunkilaisoikeutta. Irtaimiston kohdalla ratkaisi puolisoitten asuinpaikka. Kaupungissa asuva oli kaupunkilaisoikeuden alainen ja maalla asuva maalaisoikeuden.¹⁹²

Maalaisoikeudessa yhteisomistukseen piiriin ei kuulunut kaikki omaisuus. Ulkopuolelle jäi peritty, sukuun ostettu ja ennen avioliittoa ansaittu kiinteä omaisuus. Erottelu yhteisomistuksen piirin ulkopuolelle jäävästä omaisuudesta johtui sukuvallan vahvasta asemasta maaseudulla. Tilojen ei haluttu antaa pirstoutua, joten maaomaisuus oli pysytettävä suvun hallussa. Tästä syystä maaomaisuuden ei annettu naisen avioliiton tai perimyksen kautta kulkea suvulta toiselle.¹⁹³ Siten suvun asemaa pyrittiin turvamaan lainsäädännöllisin keinoin ja suvun edun katsottiin vaativan ennen kaikkea miehen aseman turvaamista.¹⁹⁴ Vuoden 1734 lakia onkin luonnehdittu rakentuneeksi omaisuuden keskitetyn omistuksen säilyttämistäjatuksen varaan.¹⁹⁵ Sitä vastoin kaikki irtain ja avioliiton aikana ansaittu omaisuus kuului yhteisomistuksen piiriin. Maalaisoikeuden mukainen omistussuhde yhteiseen omaisuuteen ei kuitenkaan ollut

---

¹⁹⁰ Rautiala: Avioliitto-oikeus (1959) s. 161.

¹⁹¹ Rautiala: Avioliitto-oikeus (1959) s. 170.

¹⁹² Rautiala: Avioliitto-oikeus (1959) s. 163.

¹⁹³ Mahkonen: Johdatus perheoikeuden historiaan (1978) s. 54.

¹⁹⁴ Mahkonen: Johdatus perheoikeuden historiaan (1978) s. 41.

¹⁹⁵ Korpiola: Lakiosasta luopumassa? (2010) s. 1355.

tasavertainen puolisoitten välillä. Miehen naimaosa – ja siten myös omistussuhde – oli 2/3 pesästä ja vastaavasti naisen naimaosa oli 1/3 pesästä.¹⁹⁶

Kaupunkilaisoikeuden piiriin kuuluvan vaimon asema oli vahvempi verraten maalaisoikeuden piiriin kuuluvan vaimon asemaan. Kaupunkilaisoikeudessa yhteisomistuksen piiriin kuului puolisoitten kaikki omaisuus. Näin oli siitä riippumatta, milloin ja miten omaisuus oli saatu. Lisäksi kaupunkilaisoikeuden mukaan molempien puolisoitten naimaosuus oli yhtä suuri: puolet pesästä molempien puolisoitten osalta.¹⁹⁷ Naimaosa realisoitui avioliiton purkauduttua toisen puolison kuollessa tai avioeron sattuessa. On vielä syytä korostaa, että naimaosa tarkoitti tietyn suuruista oikeutta yhteiseen omaisuuteen, eikä sillä siten tarkoitettu nykyinsäädännön kaltaista avio-oikeutta.¹⁹⁸

Naimaosan lisäksi vaimoa suojattiin miehensä kuoleman varalta mm. huomenlahjalla.¹⁹⁹ Se toimi maaseudulla asuvien puolisoitten naimaosien erisuhtaisuuden tasoittajana.²⁰⁰ Siten huomenlahja annettiin ainoastaan naiselle. Mies antoi sen irtaimena tai kiinteänä omaisuutena vaimolleen häyön jälkeisenä aamuna. Vaimo ei kuitenkaan saanut lahjaa vallintaansa miehensä eläessä. Tämä johtui miehen edusmiehisyydestä²⁰¹ naista kohtaan. Siten vaimo sai lahjan vallintaansa vasta miehensä kuoltua ja tästä syystä huomenlahjalla olikin leskeysavustuksen luonne.²⁰² Lopuksi on syytä nostaa esiin, että jo tähän aikaan puolisoille oli annettu oikeus ennen avioliittoa sopia avioehdolla siitä, mihin omaisuuteen kummallakin puolisoilla oli naimaosa ja kuinka suuri se oli.²⁰³

---

¹⁹⁶ *Rautiala*: Avioliitto-oikeus (1959) s. 161.

¹⁹⁷ *Rautiala*: Avioliitto-oikeus (1959) s. 162 ja saman sivun av 1, jonka mukaan Calonius oli lausunut maalaisoikeuden naimaosan erilaisuudesta: ”Mitä tulee tähän omaisuuteen kohdistuvan naimaosan suuruuteen, näyttää esi-isämme johtaneen siihen osaksi äsken mainitsemamme pyrkimys suvun omaisuuden säilyttämiseen, osaksi myös kohtuuskin, joka vaatii, että sillä, joka kantoi raskaamman kuorman avioliiton asettamien velvollisuuksien täyttämässä ja ansion hankkimisessa, myös oli parempi oikeus yhteiseen omaisuuteen.”

¹⁹⁸ *Mahkonen*: Johdatus perheoikeuden historiaan (1978) s. 48.

¹⁹⁹ *Mahkonen*: Johdatus perheoikeuden historiaan (1978) s. 57.

²⁰⁰ *Mikkola*: Lesken asema jäämistö- ja vero-oikeudessa (2000) s. 15.

²⁰¹ Edusmiehisyydestä NK 9:1 §:n mukaan: ”Kun mies ja nainen on yhteenvihitty, on mies vaimonsa oikea edusmies ja kantakoon ja vastatkoön hänen puolestaan.” Alun perin edusmiehisyydellä tarkoitettiin miehen oikeutta edustaa vaimoaan oikeudessa, mutta myöhemmin siihen liitettiin myös oikeus vallita yhteistä pesää. Miehellä oli siten oikeus vallita sekä yhteistä omaisuutta että myös vaimonsa yksityistä omaisuutta. Ks. tarkemmin *Rautiala*: Avioliitto-oikeus (1959) s. 165.

²⁰² *Mahkonen*: Johdatus perheoikeuden historiaan (1978) s. 50 - 51.

²⁰³ *Rautiala*: Avioliitto-oikeus (1959) s. 163.

Yhteenvetona sanottakoon vaimon ja erityisesti naispuolisen lesken kannalta, ettei naisen asema ollut erityisen hyvä vuoden 1734 lain aikana. Esimerkiksi lesket kyllä saattoivat esittää erinäisiä vaatimuksia pesän suhteen, mutta käytännössä ne eivät menestyneet. Usein asianosaiset sopivat keskenään siitä, mitä leski tuli jäämistöstä saamaan. Tosiasiassa leski sai usein vain kertasumman jäämistöstä elatustaan varten. Lesken asemaa ryhdyttiin parantamaan 1800-luvun puolivälin jälkeen.²⁰⁴

9.3.2 Vuoden 1889 laki aviopuolisoiden omaisuus- ja velkasuhteista

Aviomies oli perheen edustajan asemassa ulkopuoliseen yhteiskuntaan nähden aina 1800-luvun jälkimmäiselle puoliskolle saakka. Perheen varallisuus määräytyi miehen ansioiden tai perintönä saadun omaisuuden mukaan. Naisen paikka oli kotona. Tilanne alkoi kuitenkin vähitellen muuttua lähestyessä vuosisadan vaihdetta. Tämä johtui yhteiskunnan muutoksesta kohti teollistumisen aikaa. Kaupankäynti lisääntyi ja samalla vaihdannan kasvu muokkasi yhteiskuntaa ja sen tarpeita. Naiset alkoivat siirtyä vähitellen enenevässä määrin kodin ulkopuoliseen ansiotyöhön.²⁰⁵ Kuitenkin vielä vuosisadan vaihteessa yli 90 % maamme väestöstä asui maaseudulla, jossa ongelmat olivat erilaisia verrattuna kaupunkioloihin. Maanviljelys ei kyennyt elättämään kaikkia maaseudun asukkaita ja köyhyys oli monen kohdalla todellista. Tästä seurasi tulo- ja varallisuuserojen kasvu.²⁰⁶

Lainsäätäjän oli vastattava yhteiskunnan aiheuttamiin muutospaineisiin. Ennen kaikkea talouslainsäädäntöä ryhdyttiin ajanmukaistamaan. Myös perheoikeus koki muutoksia. Yhteiskunnallisten olojen ja varsinkin naisen aseman muuttuessa oli sen ajan lainsäädäntö yksinkertaisesti käynyt vanhentuneeksi ja ajanoloja vastaamattomaksi.²⁰⁷ Yksi tärkeimmistä muutoksista oli vuonna 1878 annettu asetus. Sen mukaan mm. puolisoitten naimaosat tulivat yhtä suuriksi. Kummankin puolison naimaosaksi tuli puolet pesästä riippumatta siitä asuivatko he maalla vai kaupungissa. Näin poistui tältä osin vanha jako maalaisoikeuden ja kaupunkilaisoikeuden välillä.²⁰⁸ Tästä syystä myös

---

²⁰⁴ *Mikkola*: Lesken asema jäämistö- ja vero-oikeudessa (2000) s. 15.

²⁰⁵ *Mahkonen*: Johdatus perheoikeuden historiaan (1978) s. 64 - 65.

²⁰⁶ *Mahkonen*: Johdatus perheoikeuden historiaan (1978) s. 66.

²⁰⁷ *Huttunen*: Avioliittolaki (1945) s. 9.

²⁰⁸ *Mahkonen*: Johdatus perheoikeuden historiaan (1978) s. 67. Tämä uudistus oli tehty Ruotsissa jo vuonna 1845. Ks. esim. *Agell*: Äktenskap, Samboende, Partnerskap (1998) s. 84.

huomenlahja -instituutio poistettiin. Sitä ei enää tarvittu tasoittamaan naimaosien epäsuhtaisuutta.²⁰⁹

Vuoden 1929 loppuun voimassa ollut avioliittolainsäädäntömme perustui kaikissa olennaisissa kohdin vuoden 1734 lain naimiskaareen. Kuten todettu, lainsäädäntö kävi auttamattomasti vanhentuneeksi muuttuneessa yhteiskunnassa. Viimeisin suurempi korjaus ennen nykyistä avioliittolakia toteutettiin vuonna 1889. Tällöin säädettiin laki aviopuolisoiden omaisuus- ja velkasuhteista (AOL).²¹⁰ Merkittävän suurista muutoksista ei kuitenkaan ollut kyse. Suuret linjanmuutokset jäivät vielä odottamaan tulevaa aikaa. Vuoden 1889 laki nimittäin perustui edelleen tietyin poikkeuksin omaisuudenyhteisyyden periaatteelle²¹¹ ja samoin edusmiehisyyden järjestelmä jäi voimaan.²¹² Edusmiehisyyden pääsäännöstä säädettiin kuitenkin useita poikkeuksia. Esimerkiksi vaimolle annettiin oikeus vallita omia työansioitaan, vaikka ne olivatkin yhteistä omaisuutta.²¹³

Vuoden 1889 lain todellisen merkityksen on katsottu olleen lähinnä välillinen. Lain voimaantulo johti kiihtyviin vaatimuksiin naisen oikeudellisen aseman parantamiseksi perhesuhteessa.²¹⁴

9.3.3 Vuoden 1929 avioliittolain taustat

Vuoden 1889 lakia aviopuolisoiden omaisuus- ja velkasuhteista arvosteltiin jo sen voimassaolon alkuaikoina.²¹⁵ Teollistuvan yhteiskunnan muutoksen seurauksena käytiin laajaa keskustelua edusmiehisyyden ajanmukaisuudesta sekä omaisuuden yhteisyyden tarkoituksenmukaisuudesta.²¹⁶ Tämä johtui muun muassa siitä, että naiset siirtyivät yhä

---

²⁰⁹ *Mahkonen*: Johdatus perheoikeuden historiaan (1978) s. 67.

²¹⁰ *Huttunen*: Avioliittolaki (1945) s. 9.

²¹¹ *Rautiala*: Avioliitto-oikeus (1959) s. 170. Poikkeuksena yhteisomistuksesta, yksityistä omaisuutta oli suoraan lain nojalla maalla oleva kiinteä omaisuus, jonka puoliso omisti ennen avioliittoa ja se omaisuus, jonka puoliso peri avioliiton aikana. Lisäksi avioehdolla sekä lahjan ja testamentin perusteella saatettiin poiketa yhteisomistuksen pääsäännöstä. Ks. samasta teoksesta s. 173 - 174, 177 ja 181.

²¹² *Rautiala*: Avioliitto-oikeus (1959) s. 191.

²¹³ *Mikkola*: Lesken asema jäämistö- ja vero-oikeudessa (2000) s. 15. Lisäksi vaimolla oli oikeus vallita sitä omaisuutta, jonka hän oli saanut lahjana tai testamentilla, mikäli siinä oli ehto, että se on oleva hänen yksityistä omaisuutta ja samalla oli tehty määräys vallintaoikeudesta. Ks. tarkemmin *Rautiala*: Avioliitto-oikeus (1959) s. 193.

²¹⁴ *Mikkola*: Lesken asema jäämistö- ja vero-oikeudessa (2000) s. 15.

²¹⁵ *Mahkonen*: Johdatus perheoikeuden historiaan (1978) s. 70.

²¹⁶ *Litmila*: Aviovarallisuusjärjestelmän uudistamistarpeista (2002) s. 431.

enemmissä määrin kodin ulkopuoliseen työelämään.²¹⁷ Virinneestä keskustelusta kertovat muun muassa useat valtiopäiville tehdyt lainsäädäntöaloitteet.²¹⁸

Uudistusvaatimusten johdosta lainvalmistelutyö aloitettiin vuonna 1907. Johtavana ajatuksena siinä oli aviovaimon oikeudellisen aseman parantaminen. Lainvalmistelukunnan *periaatemietinnöksi*²¹⁹ kutsuttu työ valmistui joulukuussa 1912. Sen mukaan säädettävän lain johtavaksi periaatteeksi tuli ottaa puolisoiden yhdenvertaisuus.²²⁰ Seuraavat otteet lainvalmistelukunnan lausunnosta kuvastavat erityisen hyvin muuttunutta yhteiskuntaa:

*”Samalla kun nainen yleensä on meillä vapautumistaan vapautunut hänen toiminnalleen ja itsemääräämisoikeudelleen entisinä aikoina asetetuista rajoista ja hänen on yhä uusilla aloilla saavuttanut täydellisen yhdenvertaisuuden miehen rinnalla, on luonnollisesti tämän tähden yleinen käsitys hänen asemastaan avioliitossa ja hänen suhteestaan mieheensä sekä hänelle siinä tulevista oikeuksista ja velvollisuuksista myöskin muuttunut toiseksi kuin ennen.”*²²¹

Lainvalmistelukunta jatkoi lausuntoaan:

”Nainen, joka naimattomana on saanut vapaasti toimia ja täysin määrätä teoistaan, joutuu avioliittoon mennessään miehensä vallan alaiseksi niin henkilökohtaisessa kuin varallisuusoikeudellisessa suhteessa. ...ja kun vihdoinkin nainen, aviollinenkin, sai valtiollisen äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden kansaneduskuntaan ja siten tilaisuuden vaikuttaa yhteiskunnan tärkeimpien asioiden johtoon, on tämä epäjohtonmukaisuus ja ristiriitaisuus tullut niin ilmeiseksi, että se ei voi jäädä lainsäätäjältä kauemmin huomioonottamatta ja korjaamatta.”

Puolisoiden muodollinen yhdenvertaisuus katsottiin saavutettavaksi niin, että omaisuudenyhteisyys korvattaisiin omaisuuden erillisyyden periaatteella.²²² Lainvalmistelutyö jatkui näiden periaatteiden pohjalta pitkään. 1920-luvun alkupuolella olivat vireillä ehdotukset *Laiksi aviopuolisoiden oikeussuhteista* ja *Laiksi avioliiton päättämisestä ja purkamisesta*²²³, joista useiden eri vaiheiden jälkeen vuonna 1924

---

²¹⁷ Mahkonen: Johdatus perheoikeuden historiaan (1978) s. 69.

²¹⁸ Huttunen: Avioliittolaki (1945) s. 9.

²¹⁹ 31.12.1912 päivätty *Mietintö niistä periaatteista, joiden mukaan aviopuolisoiden oikeussuhteet olisivat järjestettävät.*

²²⁰ Mahkonen: Johdatus perheoikeuden historiaan (1978) s. 70.

²²¹ Huttunen: Avioliittolaki (1945) s. 14.

²²² Mahkonen: Johdatus perheoikeuden historiaan (1978) s. 70.

²²³ Huttunen: Avioliittolaki (1945) s. 19 - 20.

annettiin yhtenäinen *Ehdotus uudeksi aviokaareksi*²²⁴, joka pienten muutosten jälkeen hyväksyttiin yksimielisesti 8.3.1929 nimellä *Avioliittolaki*.²²⁵ Tämä uusi ja nykyisinkin voimassa oleva järjestelmä nimitettiin omaisuuden erillisyydelle perustuvaksi järjestelmäksi. Siitä huolimatta, että järjestelmä perustuu omaisuuden erillisyydelle, tasoittuvat puolisoiden väliset varallisuuserot pääsäännön mukaan osituksessa avio-oikeutta koskevien säännösten nojalla.²²⁶ Nykyisen avioliittolain mukaan aviopuolisolla on osituksessa yhtäläinen oikeus riippumatta siitä onko hän aviomies tain aviovaimo.

9.4 AL 94 a §:n lainsäädöstausta

Avioliittolaki säädettiin ennen nykyistä perintökaarta. Avioliittolain voimaantulon jälkeen perintökaaren ja avioliittolain järjestelmän välillä vallitsi pitkään kestänyt epäselvyys ennakkoperinnön suhteen.²²⁷ Selvää oli, että ennakkoperintö voi tulla huomioon otettavaksi perinnönjaossa. Sen sijaan epäselvyyden aiheutti se, voidaanko ennakkoperintö ottaa huomioon jo osituksessa. Avioliittolaissa ei ollut säädetty tästä kysymyksestä.²²⁸

Perintökaaren lainvalmistelutöissä käsiteltiin useaan otteeseen kysymystä ennakkoperinnön huomioon ottamisesta jo ositusvaiheessa. Vuoden 1935 Ehdotuksen²²⁹ mukaan silloin, kun puoliso on antanut avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta ennakkoperintöä yhteiselle rintaperilliselle, on se vähennettävä ennakkonsaajan osuudesta perinnönjaossa. Tarvittaessa loppuosa on vähennettävä lesken jälkeen toimitettavassa perinnönjaossa. Ehdotuksessa kuitenkin huomautetaan, että perinnönjaossa huomioon otettava ennakkoperintö suojaa ainoastaan perillisten etua. Ainoastaan näin säädettyäessä leskellä ei olisi oikeutta vaatia osituksessa ennakkoa vähennettäväksi perillisille ja testamentinsaajille tulevasta osuudesta.

---

²²⁴ *Huttunen*: Avioliittolaki (1945) s. 21.

²²⁵ *Huttunen*: Avioliittolaki (1945) s. 22

²²⁶ *Litmala*: Aviovarallisuusjärjestelmän uudistamistarpeista (2002) s. 431.

²²⁷ *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 185.

²²⁸ *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 175.

²²⁹ Lvk 2/1935

Ehdotuksessa jatketaan näin.²³⁰

”On kuitenkin ilmeistä, että osituksen tulos, ellei tällaista vähennystä toimitettaisi, muodostuisi puolisolle epäedulliseksi. Tämän vuoksi on ehdotettu säädettäväksi, ettei ennakkoa ole puheenaolevissa tapauksissa vähennettävä ainoastaan perinnönjaossa vaan myöskin osituksessa.”

Ehdotuksessa esitettiin ositusta koskevan säännöksen sisällyttämistä perintökaaren ennakkoperintösäännöstöön.

Vuoden 1938 Esitysehdotukseen²³¹ ei sisällytetty Ehdotusta vastaavaa lausumaa. Sen sijaan Esitysehdotuksessa todettiin suoraan, että Ehdotuksen esitys ennakkoperinnön huomioon ottamisesta osituksessa on jätetty pois. Tätä perusteltiin sillä, että tällainen määräys on luonteeltaan avioliittolainsäädäntöön kuuluva säännös. Katsottiin, että tämä kysymys on ratkaistava avioliittolain vastikesäännösten mukaan.²³² Esitysehdotusta laadittaessa oli lähdetty siitä, että ennakkoperinnöksi katsottava lahja perustaa vastikeoikeuden eloonjääneelle puolisolle tai kuolleen puolison perilliselle. Tästä syystä Esitysehdotuksessa ei katsottu avioliittolain vastikesäännöksiä lisäksi olevan tarvetta erityissäännökselle.²³³

Korkein oikeus torjui Esitysehdotuksen ratkaisumallin vuonna 1941 antamassaan lausunnossa. Se esitti tältä osin harkittavaksi, voitaisiinko perintökaaren ennakkoperintösäännös kytkeä avioliittolain ositussäännöksiin. Korkeimman oikeuden esittämä järjestely toteutettiin vuoden 1955 lakiehdotuksessa.²³⁴

Ennakkoperinnön huomioon ottamista osituksessa koskeva AL 94a § lisättiin avioliittolakiin perintökaaren säätämisen yhteydessä vuonna 1965. Lisäyksellä järjestettiin aiemmin järjestämättä jäänyt kysymys ennakkoperinnön kohtelusta osituksessa.²³⁵ Pitkään keskustelua herättänyt kysymys oli vihdoinkin ratkaistu laintasolla.

---

²³⁰ Lvk 2/1935 s. 13 - 14.

²³¹ Lvk 5/1938

²³² Lvk 5/1938 s. 85 - 86.

²³³ Lvk 5/1938 s. 87.

²³⁴ Saarenpää: Tasajaon periaate (1980) s. 185 av 3.

²³⁵ Wirilander Juhani: Osituksen ongelmia (1978) s. 163.

9.5 Kokoavat havainnot AL 94a §:n tarkoituksesta

Avoliittolain 94a §:n ensilukemisella voi herätä kysymys, miksi ennakkoperintö olisi otettava huomioon jo ositusvaiheessa, kun se voidaan ottaa huomioon perinnönjaossa. Tämän kysymyksen vastaus ilmenee vuoden 1935 Ehdotuksen perusteluista. Kun ennakkoperintö otetaan huomioon perinnönjaossa perillisten perintöosaa määrättäessä, tarkoitetaan sillä ensisijaisesti tasata perillisten yhdenvertaisuutta. Lähtökohtana on se, että jokaisen perillisen tulisi saada yhtä paljon perittävän omaisuutta. Tämä toteutetaan siten, että jos joku perillisistä on saanut ennakkoperintöä perittävän eläessä, tulee hänen vastaavasti saada perinnönjaossa vähemmän. Tavoitteena on, että jokainen perillinen saa lopulta perintöä yhtä paljon riippumatta siitä, onko jollekin perilliselle annettu ennakkoperintöä.

Perinnönjaossa ennakkoperinnön huomioon ottamisella suojataan siis ensisijaisesti perillisten yhdenvertaisuutta. Kuten vuoden 1935 Ehdotuksen perusteluissa todetaan, ei perinnönjaossa huomioon otettava ennakkoperintö anna leskelle suojaa. Ennakkoperinnön huomioon ottamisella jo ositusvaiheessa pyritäänkin lesken kannalta eliminoimaan se vaikutus, mikä avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta annetun ennakkoperinnön antamisella on puolison avio-osaan. Samalla se vaikuttaa myös perillisen perintöosaan. Ennakkoperinnön huomioon ottamisella pyritään siis siihen, että osituksessa puolisojen avio-osat muodostuisivat sellaisiksi, kuin ne olisivat muodostuneet, ellei ennakkoperintöä olisi annettu avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta.

Yhteenvetona voidaan todeta, että ennakkoperinnön huomioon ottamisen tarkoituksena tulee erottaa toisistaan osituksessa ja perinnönjaossa. Kummassakin toimituksessa pyritään laskennallisesti siihen lopputulokseen, mihin olisi päästy, ellei ennakkoperintöä olisi annettu. Näissä toimituksissa suojattava taho on eri. Osituksessa suojataan leskeä ennakkoperinnön vaikutukselta, perinnönjaossa puolestaan sellaista perillistä, joka ei ole saanut ennakkoperintöä samalla tavoin kuin kanssaperillisensä.

9.6 AL 94a §:n soveltamisen edellytykset

9.6.1 Avioliittolain ja perintökaaren välinen yhteys ennakkoperinnön osalta

Perintökaaren 6:1.2 §:n mukaan puolisoiden yhteiselle rintaperilliselle annettu ennakkoperintö vähennetään ensin kuolleen puolison jälkeen. Vähennys tehdään siitä riippumatta, kumpi puolisoista on ennakon antanut, jos se on annettu avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta. Lainkohta kuuluu näin:

”Jos puolisoiden yhteiselle rintaperilliselle on annettu ennakkoperintöä jommankumman puolison avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta, on sen arvo vähennettävä ensiksi kuolleelta puolisolta jääneestä perinnöstä. Mikäli ennakon koko arvoa ei voida tästä vähentää, on loppuosa vähennettävä toiselta puolisolta jääneestä perinnöstä.”

Siten PK 6:1.2 § on sidottu aviovarallisuusyhteyteen: lainkohdassa lausutaan *avio-oikeuden* alaisesta omaisuudesta annetusta ennakkoperinnöstä. Sama vähennys voidaan tietyin edellytyksin toteuttaa myös osituksessa AL 94a §:n nojalla.²³⁶ AL 94a §:n nojalla ennakko voidaan ottaa huomioon osituksessa vain, jos ennakko on vähennettävissä saajansa perinnöstä ensin kuolleen puolison jälkeen. AL 94a §:n 1 momentti on syytä ottaa esiin:

”Kun puolison kuoltua jommankumman puolison avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta annettu ennakkoperintö on vähennettävä ennakon saajan perinnöstä kuolleen puolison jälkeen, on omaisuuden osituksessa vainajan perillisille ja testamentin saajille tulevasta osuudesta vähennettävä ennakon arvo tai, jollei koko arvoa käy vähentäminen ennakon saajan perinnöstä, se määrä, mikä siitä voidaan vähentää.”

Ennakkoperinnön huomioon ottamisen edellytykset ovat siis sidottu perintökaaren ennakkoperintösäännöksiin: jos ennakkoperintö on perinnönjaossa vähennettävissä saajansa perinnöstä, voidaan se vastaavasti tietyin edellytyksin vähentää myös osituksessa.

Esitän seuraavaksi tarkemmin ne edellytykset, jotka vaaditaan AL 94a §:n soveltamiseksi. Osituksen toimittamiseksi edellytetään ositusperusteen olemassaoloa.

---

²³⁶ Saarenpää: Perintö ja jäämistö (1994) s. 152.

Tästä syystä on luontevana lähtökohtana aloittaa oikean ositusperusteen selvittäminen. Esitän tämän jälkeen sen, millaisen tunnusmerkistön ennakon on täytettävä, jotta se voidaan ottaa huomioon AL 94a §:n nojalla osituksessa. Kysymys tarkentuu siihen, voiko huomioon otettavaksi tulla muukin ennakko kuin ennakkoperintö. Muu ennakko voi täyttää esimerkiksi testamenttiin rinnastuvan lahjan tai suosiolahjan tunnusmerkistön. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan AL 94a §:n soveltuvuutta kohta kohdin silloin, kun perillisenä on rintaperillinen, puoliso ja muu lakimääräinen perillinen.

9.6.2 Ositusperuste

AL 94a §:n ensimmäisen tulkintaongelman aloittaa lainkohdan soveltamisen edellytykseksi asetettava ositusperuste. Osituksen toimittaminen edellyttää ositusperustetta, joka voi olla avioeron vireilletulo tai puolison kuolema (AL 85.1 §). Kun ositusperusteena on puolison kuolema, voidaan toimitettavaa ositusta kutsua *jäämistöositukseksi*.²³⁷ Erotuksena tälle, avioeron vireilletuloon perustavasta osituksesta käytetään vakiintuneesti nimitystä *avioero-ositus*.

AL 94a §:ssä lausutaan ennakkoperinnön huomioon ottamisesta jommankumman puolison kuoltua toimitettavassa osituksessa. Kuten todettu, ositusperusteita ovat avioeron vireilletulo tai puolison kuolema. Lainkohdan sanamuodosta ei kuitenkaan käy ilmi sitä, kumpaa ositusperustetta siinä on tarkoitettu. Mikäli puolisoitten avioliitto päättyy avioeroon ja molempien puolisoitten eläessä toimitetaan avioero-ositus, ei AL 94a § voi tulla sovellettavaksi. Tämä johtuu siitä, että AL 94a §:n mukaan ennakkoperintö voi tulla huomioon otettavaksi vasta puolison kuoleman jälkeen toimitettavassa osituksessa. Jos siis avioero-ositus toimitetaan puolisoitten eläessä, ei lainkohdan edellyttämä kuolinedellytys täyty. Puolisoitten eläessä toimitettavassa osituksessa toisen puolison antama lahja voi tulla huomioon otettavaksi ainoastaan avioliittolain vastikesäännösten mukaan.²³⁸ Tässä yhteydessä on huomautettava, että oikeuskirjallisuudessa on myös AL 94a § liitetty avioliittolain vastikesäännösten

---

²³⁷ Kangas: Perhe- ja perintöoikeuden alkeet (2006) s. 263.

²³⁸ Aarnio-Kangas: Avioliitto, perintö ja testamentti (1994) s. 156.

joukkoon.²³⁹ Tarkoitán tásá yhteydessá avioliittolain vastikesáánnöksillá muita säännöksii kuin AL 94a §:áá.

Tilanne voi muotoutua myös senkaltaiseksi, että aviopuolisoiden tai entisten aviopuolisoiden välillä vallitsee avioero-ositusperuste, mutta toinen puolisoista kuolee ennen osituksen toimittamista. Tämän tilanteen tekee mahdolliseksi se, että avioero-ositusperuste syntyy jo avioerohakemuksen²⁴⁰ tekemisellä, mutta osituksen toimittamiselle ei ole säädetty määräaika.²⁴¹ Siten aika ositusperusteen syntymisestä osituksen toimittamiseen voi olla pitkä. Puoliso voi esimerkiksi kuolla ennen osituksen toimittamista. Ensimmäinen kysymys on tásá tilanteessa se, kumpi ositusperuste tulee nyt noudatettavaksi; avioerohakemus vai puolison kuolema. Páállekkáisistä ositusperusteista pitää valita toinen.²⁴² Tapaus on ratkaistava siten, että osituksen pohjaksi asetetaan se ositusperuste, joka on syntynyt ensimmäiseksi. Tähán tulkintaan páádytáán AL 90 §:n 2 kohdan vastakohtaistulkinnan perusteella. Tämän säännöksen mukaan ositusperuste väistyy erohankkeen rautessa muusta syystä kuin puolison kuoleman johdosta.²⁴³ Eli toisin sanoen kuolintapauksessa ensimmäiseksi syntynyt ositusperuste ei väisty. Ositusperusteeksi asetetaan siis *aikaprioriteettisáántöá*²⁴⁴ noudattaen avioeron vireilletulo.

Jálkimmäiseksi esitetty tilanne poikkeaa ensin esitetystä siinä suhteessa, että nyt kuolinedellytys näyttáisi táyttävän. Nyt kysymys kuuluu, voiko AL 94a § tulla sovellettavaksi siinä tapauksessa, että ositusperusteeksi tulee puolisoiden avioeron vireilletulo ja toinen puolisoista kuolee ennen osituksen toimittamista. Oikeuskirjallisuuden vallitsevan kannan mukaan vastaus on kielteinen. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että AL 94a § voi tulla sovellettavaksi ainoastaan jäämistöosituksessa. Se tulee sovellettavaksi ainoastaan jäämistöosituksessa siitákin huolimatta, että avioero-ositusperusteen tapauksessa kuolinedellytys táyttáisi.²⁴⁵ Myös

---

²³⁹ Ks. esim. *Helin*: Avio-oikeus ja sen suoja (1984) s. 39.

²⁴⁰ *Lohi*: Ositus, tasinko ja sivullissuoja (2004) s. 10.

²⁴¹ Osituspakkoa ei tunneta avioliittolaisissa eikä perintökaaressa. Aviopuolisolla ja jokaisella osakkaalla on yksilöllinen oikeus vaatia ositusta. Ositusvaade ei vanhene. Ks. tarkemmin esim. *Aarnio-Kangas*: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 972.

²⁴² Ositusperusteen valinta on tärkeää ns. *katkaisuvaikutuksen* takia. Ks. *katkaisuvaikutuksesta* tarkemmin esim. *Saarenpää*: Ositus sopimuksena, toimituksena, ammattitaitona (2005) s. 100.

²⁴³ *Saarenpää*: Ositus sopimuksena, toimituksena, ammattitaitona (2005) s. 83 - 84.

²⁴⁴ *Aarnio-Kangas*: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 978.

²⁴⁵ Näin esim. *Helin*: Avio-oikeus ja sen suoja (1984) s. 50, jossa kirjoittaja toteaa: ”AL 94a §:lá voi tulla sovellettavaksi ainoastaan puolison kuoleman perusteella toimitettavassa osituksessa. Sáánnös ei koske

Lohi näkee vallitsevan kannan olevan asiallisesti perustellumpi. Hänen näkemyksensä mukaan AL 94a § on ymmärrettävä AL 103a §:ään tai PK 3 luvun säännöksiin rinnastuvaksi lesken suojanormiksi, joten eronneen puolison ei pidä päästä hyötymään siitä, että hänen entinen puolisonsa on sattunut kuolemaan ennen osituksen toimittamista.²⁴⁶

Yhdyn *Lohen* näkemykseen. Perustelen tätä samalla argumentilla kuin *Lohi*, eli argumentilla AL 94a §:n tarkoitusperistä. AL 94a § on säädetty lesken suojaksi niin, että kuolintapauksessa toimitettavassa osituksessa puolisoiden avio-osat muodostuisivat laskennallisesti sen suuruisiksi, kuin ne olisivat muodostuneet, ellei ennakkoperintöä olisi annettu avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta.²⁴⁷ Tätä tarkoitusta olen käsitellyt edellä tässä tutkimuksessa. Myös korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen KKO 2010:57 perusteluissa on viitattu AL 94a §:n olevan tarkoitettu suojaamaan leskeä osituksessa. Perusteluissa lausutaan mm. näin:

”Kun säännöksen mukaan ennakkoperintö otetaan huomioon perillisille tulevan avio-osan vähennyksenä, se osoittaa, että perillisten ja lesken välisessä osituksessa ennakkoperintösäännöksillä suojataan myös leskeä.”

Kilpailevan ositusperusteen tilanteessa noudatetaan siis ensimmäiseksi syntynyttä ositusperustetta eli avioeron vireilletuloa. Tämän ositusperusteen kohdalla toista puolisoa suojataan muilla avioliittolain vastikesäännöksillä kuin AL 94a §:n nojalla.

---

muulla perusteella toimitettavaa ositusta, joka jostakin syystä on lykkääntynyt kuoleman jälkeiseen aikaan.”

²⁴⁶ Ks. tarkemmin tämän näkemyksen perusteluista *Lohi*: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 73 sekä sivun av. 20, jossa todetaan Ruotsissakin lähdetyn siitä, että ennakkoperintö voidaan ottaa huomioon ainoastaan jäämistöosituksessa. Nykyään tämä kanta on Ruotsissa selkeä lainsäädäntötasollakin. AL 94a §:n vastine löytyy Ruotsin ÄktB 11:5 §:stä, jonka sanamuodon mukaan lainkohta soveltuu vain kuoleman johdosta: *”Skall vid bodelning med anledning av en makes död”*.

²⁴⁷ Sama tarkoitus ilmenee myös ruotsalaisesta lainvalmisteluaineistosta. Ks. tarkemmin SOU 1925:43 s. 462 - 463.

9.6.3 Ennakkoperinnön tunnusmerkistö

Että ennakko voitaisiin ottaa huomioon osituksessa AL 94a §:n nojalla, on sen ko. lainkohdan sanamuodon mukaan täytettävä ennakkoperinnön tunnusmerkistö. Avioliittolaissa ei kuitenkaan ole säädetty ennakkoperinnön käsitteestä tai sen tunnusmerkistöstä. AL 94a §:n mukaan, jos jommankumman puolison avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta annettu ennakkoperintö tulee vähennettäväksi ensin kuolleen jälkeen toimitettavassa perinnönjaossa, se otetaan huomioon myös lesken ja ensin kuolleen perillisten välillä toimitettavassa osituksessa. Siten osituksessa vähennettävää ennakkoa on arvioitava PK 6 luvun valossa. Jos ennakko täyttää PK 6 luvun mukaisen ennakkoperinnön tunnusmerkistön, voidaan ennakko vähentää myös osituksessa.

AL 94a §:n sanamuoto ei näyttäisi jättävän tulkinnalle sijaa. Vähennykseen oikeuttaa ainoastaan ennakkoperinnöksi katsottava luovutus: ”*Kun puolison kuoltua jommankumman puolison avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta annettu ennakkoperintö...*” Muusta kuin ennakkoperinnön tunnusmerkistön täyttävästä ennakosta ei lainkohdassa säädetä. Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin – lainkohdan selvästä sanamuodosta huolimatta – virinnyt keskustelua siitä, voiko AL 94a §:n mukaiseen vähennykseen oikeuttaa muikin luovutus kuin ennakkoperintö.

Kangas on tästä aiheesta lausunut näin: ”*Vaikka säännöksestä ei käy nimenomaisesti ilmi, voidaan suosiolahjan ja testamenttiin rinnastuvan lahjan ositusvaikutus toteuttaa samalla tavalla kuin ennakkoperinnön huomioon ottamisesta on AL 94a §:ssä säädetty.*”²⁴⁸ *Kangas* poikkeaa tulkinnassaan lainkohdan selkeästä sanamuodosta. On korostettava, että hän ei esitä tulkinnalleen perusteluita. Poikkeava kannanotto lain selkeästä sanamuodosta silloin, kun se on tehty ilman perusteluita, ei oikeuta antamaan lain sanamuodon vastaiselle tulkinnalle sen suurempaa painoarvoa. *Kankaan* tulkinta käsillä olevasta seikasta on yksittäinen tapaus. Oikeuskirjallisuuden vallitseva kanta on toinen: vain ennakkoperintö voi tulla huomioon otettavaksi AL 94a §:n nojalla.²⁴⁹

Oikeuskirjallisuuden vallitsevaa kantaa korostaa – vakuuttavasti perustellen – myös *Saarenpää*. Perusteluksi hän esittää ensinnäkin AL 94a §:ssä mainitun vain

²⁴⁸ *Kangas*: Lahja (1993) s. 246.

²⁴⁹ Ks. esim. *Rautiala*: Perintö ja testamentti (1967) s. 78 sekä *Lohi*: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 70.

ennakkoperinnön. Se on poikkeussäännös, joka on aikaisemmin esitetyllä tavalla syntyhistoriassaan sidoksissa PK 6:1 §:ään. Lisäksi AL 94a § tuli yhtä aikaa voimaan PK 7 luvun kanssa, jossa säädetään suosiolahjasta ja testamenttiin rinnastuvasta lahjasta. *Saarenpää* huomauttaa myös suosiolahjan ja testamenttiin rinnastuvan lahjan kuulumista tässä suhteessa eri järjestelmään kuin mihin ennakkoperintö kuuluu. Tätä hän perustelee sillä, että testamenttiin rinnastuvan lahjan ja suosiolahjan lisääminen jäämistön säästöön tapahtuu vasta osituksen jälkeen. Näistä syistä, jotta suosiolahja ja testamenttiin rinnastuva lahja voitaisiin ottaa *Kankaan* esittämällä tavalla AL 94a §:n nojalla huomioon, olisi edellytetty tästä otettavaksi erillistä lainsäädännöstä.²⁵⁰ Näin ei tehty, vaikka AL 94a § tuli voimaan yhtä aikaa perintökaaren kanssa. Myös *Lohi* asettuu vallitsevalle kannalle. Lisäksi *Lohi* esittää, ettei *Kankaan* tulkinta saa sen enempää tukea lain sanamuodosta kuin sen esitöistäkään.²⁵¹

Koska AL 94a §:n sanamuoto ei jätä tulkinnalle sijaa eikä lain esitöistä saa perusteluita lainkohdan sanamuotoa laajemmalle tulkinnalle, puollan kantaa, jonka mukaan vain ennakkoperintö voi tulla otettavaksi huomioon osituksessa AL 94a §:n nojalla.

9.6.4 Rintaperilliselle annettu ennakkoperintö

Kuten edellä on käynyt ilmi, voidaan ennakkoperintö ottaa huomioon osituksessa vain silloin, kun se voidaan vähentää perinnönjaossa saajansa perintöosuudesta. PK 6:1.2 §:n mukaan jommankumman puolison yhteiselle rintaperilliselle antama ennakkoperintö voidaan vähentää jo ensin kuolleen puolison jälkeen, jos se on annettu avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta. Tästä johtuen yhteiselle rintaperilliselle annettu ennakkoperintö voidaan vähentää jo osituksessa. Tämä vähennys voidaan tehdä siitä riippumatta, kumpi puolisoista kuolee ensin. Toisin sanoen, vaikka ennakkoperinnön antaja olisi ollut eloonjäänyt puoliso, voidaan ennakkoperintöä vastaava vähennys tehdä jo osituksessa ensin kuolleen puolison jälkeen.

Sen lisäksi, että puoliso on voinut antaa ennakkoperinnön puolisoitten yhteiselle rintaperilliselle, on hän voinut antaa sen myös lapselleen, joka on hänen aiemmasta avioliitosta. Nyt kyse ei ole siis puolisoitten yhteisestä rintaperillisestä. Tällaisessa

²⁵⁰ *Saarenpää*: Perintö ja jäämistö (1994) s. 152.

²⁵¹ *Lohi*: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 70.

tapauksessa ennakkoperintö voi tulla huomioon otettavaksi osituksessa ainoastaan silloin, jos ennakonantaja kuolee ensin. Sitä vastoin, jos ennakonantajan puoliso – siis se puoliso, joka ei ole ennakkoperintöä antanut – kuolee ensin, ei ennakkoperintö voi tulla otettavaksi huomioon osituksessa.²⁵² Tämä johtuu siitä, että ennakonsaaja ei ole tässä tapauksessa ensin kuolleen puolison perillinen, eikä ennakkoperintö siten tule huomioon otettavaksi perinnönjaossakaan ensin kuolleen puolison jälkeen. Näin ollen myöskään AL 94a §:n soveltaminen ei tule kyseeseen.

9.6.5 Muulle kuin rintaperilliselle annettu ennakkoperintö

Tähän asti esitetyt tapaukset käsittelivät ennakkoperinnön huomioon ottamista osituksessa silloin, kun ennakko on annettu puolisojen yhteiselle rintaperilliselle tai toisen puolison omalle rintaperilliselle. Tietyin edellytyksin AL 94a § voi tulla sovellettavaksi myös silloin, kun ennakkoperintö on annettu muulle perilliselle kuin rintaperilliselle. Tämän tutkielman aihe on kuitenkin rajattu osituksen osalta koskemaan juuri lesken ja rintaperillisen välistä suhdetta. Käsittelen tässä huolimatta aihetta lyhyesti vielä seuraavissa kappaleissa siltä kannalta, että avioliitossa ollut perittävä on antanut ennakkoperinnön muulle perilliselle. Tilanteen lyhyt tarkastelu on tärkeää siksi, että sillä seikalla, millaiseksi lesken asema muodostuu osituksessa tai pesänjaossa lesken ja ensiksi kuolleen puolison perillisten välillä, on vaikutusta tulevaisuudessa lesken omiin perillisiin. Lesken omana perillisenä voi olla esimerkiksi hänen ainoa rintaperillinen aiemmasta avioliitosta.

Tilanne voi olla siis senkaltainen, että perittävältä ei jäänyt rintaperillistä ja perittävä on määrännyt testamentilla jäämistönsä meneväksi muulle perilliselle. Tarkoitin tällä tilanteella sitä, että perittävä on testamentilla ainoastaan syrjäyttänyt puolisonsa PK 3 luvun mukaisen perintöoikeuden. Testamentillaan hän on voinut sulkea lesken perintöoikeuden joko kokonaan tai osittain.²⁵³ Tässä tapauksessa ositus tulee toimitettavaksi lesken ja ensin kuolleen puolison perillisten välillä. Mikäli perittävä on antanut ennakkoperinnön sille, joka kuuluu siihen perillispiiriin, jolle perintö menee puolison syrjäyttämisen jälkeen, voidaan ennakko ottaa huomioon osituksessa.

---

²⁵² *Rautiala*: Perintö ja testamentti (1967) s. 83 - 84.

²⁵³ *Saarenpää*: Havaintoja puolison perintöoikeudesta toisen puolison kuoltua rintaperilliseltä (1984) s. 222.

Osituksessa ennakko tulee kuitenkin vähennettäväksi vain, jos puolisoista kuolee ensin se, joka on antanut ennakon.²⁵⁴ Sitä vastoin, jos puolisoista kuolee ensin se, joka ei ole antanut ennakkoperintöä, ei ennakko tule huomioon otettavaksi osituksessa. Syy tähän on sama, kuin edellä käsitellyn rintaperillisen kohdalla: ennakkonsaaja ei ole ensin kuolleen puolison perillinen. AL 94a § tulee sovellettavaksi myös silloin, kun leski on muusta syystä syrjäytynyt²⁵⁵ puolisonsa perinnöstä ja perittävän jäämistö menee toisen tai kolmannen parenteelin perillisille.

Edellä olevassa tapauksessa oli kyse siitä, että leski oli syystä tai toisesta syrjäytynyt ensin kuolleen puolison perinnöstä. Tilanne voi olla myös se, että perittävä on testamentannut omaisuuttaan kokonaan tässä suhteessa ulkopuoliselle henkilölle. Tällä toimella voi olla merkitystä osituksessa ennakkoperintöjen huomioon ottamisen kannalta. Kun perittävä voi antaa hyvin monenlaisia testamenttimääräyksiä, voi myös ongelmakenttä muotoutua näissä kysymyksissä erittäin laajaksi.²⁵⁶ Tutkielman aiheen rajauksen vuoksi näitä kysymyksiä ei voida tässä yhteydessä käydä läpi. Ne olisivat oman tutkimuksen arvoisia.

9.6.6 Puolison perintöoikeus

Mikäli ensin kuolleelta puolisolta ei jäänyt ensimmäiseen parenteeliin kuuluvaa perillistä, eikä hän ole edellisessä kappaleessa esitetyllä tavalla syrjäyttänyt puolisonsa perintöoikeutta, perii leski ensin kuolleen puolison. Siinä tapauksessa, että ensin kuolleella puolisollla ei ole toissijaisia²⁵⁷ perillisiä, saa leski täyden, ns.

---

²⁵⁴ *Rautiala: Perintö ja testamentti* (1967) s. 84.

²⁵⁵ Leski on voinut menettää oikeutensa puolison perintöön PK 15 luvun yleisten esteiden tai PK 3:7 §:n erityisten esteiden perusteella. Yleisiä esteitä ovat perittävän kuoleman aiheuttaminen tahallisella tai rikollisella teolla, testamentin tahallinen hävittäminen tai salaaminen tai osallistuminen johonkin edellä mainituista teoista. Edelleen perittävä on voinut tehdä lesken perinnöttömäksi, mikäli tämä on tahallisella rikoksella syvästi loukannut perittävää tai perittävän sukulaista tai jos leski on jatkuvasti viettänyt kunniantonta tai epäsiiveellistä elämää. Erityisiä esteitä ovat meneillään oleva asumus- tai avioero. Ks. tarkemmin yleisten ja erityisten esteiden soveltamisalasta *Aarnio-Kangas: Suomen jäämistöoikeus I* (2009) s. 169 - 177.

²⁵⁶ Ks. testamentin vaikutuksesta ositukseen ja ennakkoperintöjen huomioon ottamiseen esim. *Lohi: Ennakkoperinnöstä* (1999) s. 100 - 105.

²⁵⁷ Toissijaisia perillisiä ovat ensin kuolleen puolison isä, äiti, veli, velipuoli, sisar, sisarpuoli sekä veljen, velipuolen, sisaren ja sisarpuolen jälkeläinen (PK 2:2 §).

*rajoittamattoman*²⁵⁸ omistusoikeuden kaikkeen perimäänsä omaisuuteen.²⁵⁹ Jos taas ensin kuolleella puolisollla on toissijaisia perillisiä, saa leski perimäänsä omaisuuteen ainoastaan *rajoitetun* omistusoikeuden.

Rajoitetun omistusoikeuden kohdalla leski saa käyttää perimäänsä omaisuutta samalla tavoin kuin rajoittamattoman omistusoikeuden kohdalla, kuitenkin sillä eroavaisuudella, että hän ei voi määrätä testamentilla perimästään omaisuudesta.²⁶⁰ Vaikka leski perii ensin kuolleen puolison rajoitetuin omistusoikeuksin, ei ensin kuolleen puolison toissijaisten perillisten syrjäytyminen perinnöstä ole lopullista: se on vain lykätty lesken kuolinhetkeen.²⁶¹ Pääsäännön mukaan lesken kuoltua pesä jaetaan lesken perillisten ja toissijaisten perillisten välillä puoliksi.²⁶²

9.6.7 Osituksen mahdollisuus lesken eläessä ja AL 94a §

PK 3 luvussa säädetään puolison perintöoikeudesta ja pesänjaosta lesken ja ensin kuolleen puolison perillisten välillä. PK 3:5.2 §:ssä on viittaus avioliittolain ositusta koskeviin säännöksiin. Tämä säännös täydentää lesken kuoltua noudatettavia pesänjakoa koskevia jakosäännöksiä. Sen sijaan PK 3 lukuun ei sisälly mainintaa siitä, että osituksella tulisi määrittää se omaisuus, jonka leski perii puolisoltaan. Taas toisaalta, laissa ei ole mainintaa siitäkään, että osituksella ei voitaisi määrittää lesken perimää omaisuutta.²⁶³ Sillä voidaanko lesken eläessä toimittaa ositus, on merkitystä AL 94a §:n soveltamisen kannalta. Jos kysymykseen vastataan myöntävästi, voi myös AL 94a § tulla huomioon otettavaksi lesken ja ensin kuolleen puolison toissijaisten perillisten välillä toimitettavassa osituksessa. Ellei ositusta voida toimittaa lesken eläessä, ei luonnollisesti myöskään AL 94a § tule ainakaan suoraan sellaisenaan sovellettavaksi.

---

²⁵⁸ *Rajoittamattomalla* omistusoikeudella tarkoitetaan sitä, ettei lesken oikeustoimia perimäänsä omaisuutta kohtaan ole rajoitettu. Leski saa esim. myydä, lahjoittaa, pantata ja testamentata perimäänsä omaisuutta. Ks. tarkemmin esim. *Mikkola*: Lesken asema jäämistö- ja vero-oikeudessa (2000) s. 69.

²⁵⁹ *Aarnio-Kangas*: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 1031.

²⁶⁰ *Aarnio-Kangas*: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 1032 - 1033.

²⁶¹ *Aarnio*: Perintöoikeus (1974) s. 390.

²⁶² *Lohi*: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 159.

²⁶³ *Aarnio-Kangas*: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 1035.

Perintökaaren voimaan tullessa pidettiin selkeänä ratkaisuna sitä, että lesken perintöoikeuden voimaansaattamisen edellytyksenä ei tarvitse pitää omaisuuden ositusta tai erottelua. Tämä ratkaisu perustui siihen, että lesken pesän jakoa koskevat säännökset rakentuivat avioliittolain ositusjärjestelmän kaltaisesti puolittamisperiaatteelle. Koska molemmat järjestelmät tähtäsivät samaan lopputulokseen, omaisuuden puolittamiseen, ei ollut tarvetta järjestää kaksinkertaista toimitusta tämän tavoitteen saavuttamiseksi.

Edellä mainittua asetelmaa muutti kuitenkin 1.10.1976 voimaan tullut muutos aviovarallisuusjärjestelmään, minkä myötä leski sai pidättäytyä antamasta tasinkoa ensin kuolleen puolison perillisille. Oikeuskirjallisuudessa tätä oikeutta on vakiintuneesti kutsuttu lesken *tasinkoprivilegiksi*. Kuitenkin se kysymys, voidaanko lesken eläessä toimittaa ositus lesken ja ensin kuolleen puolison toissijaisten perillisten välillä, jäi ilman lainsäädäntöä.²⁶⁴ Mikäli ositus voitaisiin toimittaa lesken eläessä ja leski vetoaisi tasinkoprivilegiin, muodostuisi lesken perillisten asema huomattavasti paremmaksi toissijaisiin perillisiin nähden lesken kuoltua.²⁶⁵ Oikeuskirjallisuudessa tämä kysymys herätti vahvaa keskustelua. Niin oikeuskirjallisuudessa kuin hovioikeuskäytännössäkin kysymykseen vastattiin myöntäväsi.²⁶⁶ Ositus lesken ja ensin kuolleen puolison toissijaisten perillisten välillä nähtiin lesken eläessä mahdolliseksi.²⁶⁷ Korkein oikeus päätyi kuitenkin yllättäen eri kannalle ennakkopäätöksessään.

KKO 1997:107

”Leski, joka oli perinyt puolionsa, oli toimittanut osituksen hänen ja kuolleen puolison sukulaisten välillä. Osituksessa leski, jonka omaisuuden säästön oli todettu olevan kuolleen puolison jäämistön säästöä suurempi, oli vedonnut avioliittolain 103 §:n 2 momenttiin perustuvaan oikeuteen olla luovuttamatta omaisuutta kuolleen puolison perillisille. Ositus oli vailla oikeudellista merkitystä. Ään.”

Tämä ennakkopäätös on saanut paljon kritiikkiä osakseen oikeuskirjallisuudessa. Oikeustilan selkiinnyttämisen kannalta lainsäätäjältä on toivottu pikaista vastuunottoa kysymyksen osalta.²⁶⁸ Kun tällä hetkellä ei kuitenkaan lainmuutosta ole odotettavissa, on ennakkopäätös otettava huomioon AL 94a §:n soveltamisenkin osalta. AL 94a § ei

²⁶⁴ Aarnio-Kangas: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 1035.

²⁶⁵ Mikkola: Lesken asema jäämistö- ja vero-oikeudessa (2000) s. 74.

²⁶⁶ Aarnio-Kangas: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 1035.

²⁶⁷ Ks. esim. Rautiala: Perintö ja testamentti (1967) s. 49, Saarenpää: Perintö ja jäämistö (1994) s. 53.

²⁶⁸ Ks. Saarenpää: Ositus sopimuksena, toimituksena, ammattitaitona (2005) s. 86, Aarnio-Kangas: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 1036.

voi siis tulla suoraan sovellettavaksi lesken periessä yksin puolisonsa, koska tässä tilanteessa korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen valossa ei voida toimittaa pätevää ositusta.

9.6.8 Osituksen mahdollisuus lesken pesän jaon yhteydessä

Käsittelin edellisessä kappaleessa sitä, voiko lesken ja ensin kuolleen puolison toissijaisten perillisten välillä toimittaa osituksen lesken eläessä. Korkein oikeus linjasi kritiikkiä herättäneessä ratkaisussa niin, ettei ositusta tässä suhteessa voida pätevästi toimittaa. Puolisonsa perineellä leskellä on kuitenkin oikeus vaatia, että hänen ja ensin kuolleen puolison toissijaisten perillisten välillä toimitetaan pesänjako (PK 3:5a §). Korkein oikeus antoi vuonna 1999 merkittävän ennakkopäätöksen pesänjaon suhteen. Kysymys oli siitä, voiko pesänjaon yhteydessä toimittaa osituksen ja voiko siten varakkaampi leski vedota *tasinkoprivilegiinsä*. Vahvennetussa jaostossa annetun ennakkopäätöksen KKO 1999:104 otsikko kuuluu seuraavasti:

”Perintökaaren 3 luvun 5 a §:ssä tarkoitetun jaon yhteydessä ei voitu laillisesti toimittaa ositusta. Eloonjäänyt puoliso ei siten voinut jaon yhteydessä vedota avioliittolain 103 §:n 2 momentissa säädettyyn oikeuteen olla luovuttamatta omaisuuttaan ensiksi kuolleen puolison perillisille. (Ään.) Ks. KKO:1997:107”

Korkein oikeus tulkitsi, että pesänjaon yhteydessä ei voida toimittaa ositusta. Tällä ennakkopäätöksellä se jatkoi KKO 1997:107 ennakkopäätöksen linjaa ja sai jälleen oikeuskirjallisuudessa kritiikkiä osakseen.²⁶⁹ Koska ositusta ei voida toimittaa korkeimman oikeuden tekemän tulkinnan perusteella pesänjaon yhteydessä, en käsittele tässä tutkimuksessa AL 94a §:n soveltumista pesänjakoon. Todettakoon kuitenkin, että oikeuskirjallisuudessa on puollettu AL 94a §:n soveltumista pesänjakoon.²⁷⁰

²⁶⁹ Ks. esim. *Aarnio–Kangas*: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 1040 ja saman sivun alaviitteet sekä *Saarenpää*: Ositus sopimuksena, toimituksena, ammattitaitona (2005) s. 86.

²⁷⁰ Ks. aiheesta esim. *Lohi*: Lesken eläessä toimitettava jako (PK 3:5a) ja eloonjääneen puolison tasinkoprivilegi (2000).

9.6.9 Pääsääntönä avio-oikeuden alainen omaisuus

AL 94a §:n soveltamisen edellytys on, että ennakkoperintö on annettu avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta. Lainkohta ei kuitenkaan edellytä, että molemmilla puolisoilla olisi tullut olla avio-oikeus toistensa omaisuuteen. Tilanne vaihtelee siitä riippuen, kumpi puolisoista on antanut ennakkoperinnön. Lainkohdalla tarkoitetaan avio-oikeuden alaisen omaisuuden osalta sitä, että ennakkoperintö on annettu avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta. Sen sijaan lainkohta ei edellytä sitä, että ennakkoperinnöntantajalla olisi tullut olla avio-oikeus puolisonsa omaisuuteen.²⁷¹ Tämä lähtökohta on erotettava toisistaan. Lisäksi on huomattava, että ennakkoperinnöntantajan puolisoilla ei tarvitse olla avio-oikeutta antajan muuhun omaisuuteen kuin siihen, mikä omaisuus on annettu ennakkoperintönä.

9.6.10 Avio-oikeudesta vapaa omaisuus

AL 94a § näyttäisi koskevan vain avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta annettuja ennakkoperintöjä. Tämä on selvää, kun asiaa tarkastelee ositusjärjestelmän tarkoituksen kannalta. Ositusjärjestelmä kun tähtää nimenomaan puolisoitten avio-oikeudenalaisen omaisuuden säästön puolittamiseen. Puhutaan puolittamisperiaatteesta.

Avio-oikeudesta vapaasta omaisuudesta annettu ennakkoperintö ei voi koskaan tulla sellaisenaan otettavaksi huomioon osituslaskelman lisäys- tai vähennyseränä. *Lohen* mukaan tästä ei kuitenkaan ehdottomasti voida tehdä sitä johtopäätöstä, että perittävän antama ennakkoperintö jäisi aina kokonaan merkityksettömäksi osituksen lopputuloksen kannalta silloin, kun se on annettu avio-oikeudesta vapaasta omaisuudesta.²⁷² Hänen mukaan avio-oikeudesta vapaasta omaisuudesta annettu ennakkoperintö voi tulla huomioon otettavaksi silloin, kun sillä voidaan tasoittaa toiselle perilliselle avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta annettua ylisuurta ennakkoperintöä. Näin voidaan päästä siihen lopputulokseen, että kenenkään perillisistä ei voida katsoa saaneen

---

²⁷¹ Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun ennakkoperinnön antajan avio-oikeus aviopuolisonsa omaisuuteen on yksipuolisella avioehdolla suljettu pois, mutta aviopuolisolla on avio-oikeus ennakkoperinnön antajan omaisuuteen. Ks. *Lohi*: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 72. Avio-oikeudesta voi olla määräyksiä avioehtosopimuksessa, testamentissa, lahjakirjassa tai henkilövakuutuksen edunsaajamääräyksessä (AL 35.2 §).

²⁷² Samoin *Helin*: Avio-oikeus ja sen suoja (1984) s. 46 - 50.

ylisuurta ennakkoperintöä. Sen sijaan, mikäli ennakkoperintöä ei ole olleenaan annettu avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta, jäävät avio-oikeudesta vapaasta omaisuudesta annetut ennakkoperinnöt merkityksettömiksi tässä suhteessa.²⁷³

9.7 AL 94a §:n soveltamisalan ulkopuolelle jäävät tilanteet

9.7.1 Ennen avioliiton solmimista annettu ennakkoperintö

AL 94a §:n soveltamisalassa herää kysymys, onko ennen avioliiton solmimista annettu ennakkoperintö annettu lainkohdan edellyttämällä tavalla avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta. Mikäli se katsotaan annetuksi avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta, tulee AL 94a § sovellettavaksi. Tätä kysymystä on lähdettävä käsittelemään siitä lähtökohdasta, että puolisoille syntyy avio-oikeus toistensa omaisuuteen vasta avioliittoon vihkimisellä.²⁷⁴ Avio-oikeus on laaja. Ellei avio-oikeutta ole rajoitettu puolisoitten välisellä avioehtosopimuksella tai avio-oikeus ei ole muulla tavoin kaventunut, kattaa se kaiken puolisoitten omaisuuden. Kaikella puolisoitten omaisuudella tarkoitetaan myös sitä omaisuutta, joka puolisoilla oli ennen avioliiton solmimista. Sillä, kuinka puoliso on tämän omaisuuden saanut, ei ole merkitystä.²⁷⁵

Tulkinnan edellä mainitussa kysymyksessä aiheuttaa se, että ennakkoperintö on annettu ennen kuin puolisoilla on ollut avio-oikeus ennakkona annettuun omaisuuteen. AL 94a § edellyttää, että ennakkoperintö on annettu *jommankumman puolison avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta*. Kun puoliso on antanut ennakkoperinnön ennen avioliittoa, ei ennakkoperintö ole kuulunut puolison avio-oikeuden alaiseen omaisuuteen. Siten on tehtävä se johtopäätös, että ennakkoperintöä ei ole annettu avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta AL 94a §:n edellyttämällä tavalla, jos se on annettu ennen²⁷⁶ puolisoitten

---

²⁷³ Lohi: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 91. Ks. lisäksi Aarnio-Kangas: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 806.

²⁷⁴ Aarnio-Helin: Suomen avioliitto-oikeus (1992) s. 120.

²⁷⁵ Helin: Onko aviovarallisuusjärjestelmämme vanhentunut? (2010) s. 1311.

²⁷⁶ Oman kysymyksen muodostaa vielä se, millä hetkellä lahjoituksen katsotaan tapahtuneeksi. Irtaimen omaisuuden osalta säädetään lahjanlupauslaissa. LahjaL 2 §:n mukaan irtaimen lahja katsotaan täytetyksi, kun se on siirtynyt lahjansaajan haltuun. Siten lahjan täyttäminen edellyttää traditiota. Ks. aiheesta tarkemmin esim. Kangas: Lahja (1993) s. 86 - 94. Kiinteästä omaisuudesta annetun lahjan osalta sovelletaan maakaarta. MK 4:2 §:n mukaan kiinteistön lahjassa sovelletaan soveltuvin osin kaikkia kiinteistön kaupan muotosäännöksiä. Siten kiinteän omaisuuden luovutus tapahtuu lahjakirjan allekirjoitushetkellä, ellei lahjakirjassa ole toisin määrätty.

vihkimistä. Esimerkiksi kihlautuminen ja kihlautumisen aikana annettu ennakkoperintö ei kuulu AL 94a §:n soveltamisalan piiriin. Näin asiantilaa on arvioitu myös ruotsalaisessa lainvalmisteluaineistossa.²⁷⁷

Lohen käsityksen mukaan myös asiaperusteet puoltavat tulkintaa, ettei ennen avioliittoon vihkimistä annettu ennakkoperintö voi kuulua AL 94a §:n soveltamisalaan. Hänen mukaan puolison ei pidä laskennallisesti hyötyä niistä varoista, joista toinen puoliso on disponoinut ennen avioliittoa.²⁷⁸ Yhdyn *Lohen* käsitykseen. Myös tätä kysymystä on arvioitava AL 94a §:n tarkoituksena silmällä pitäen. Kuten aiemmin on jo useaan otteeseen käynyt ilmi, on lainkohta säädetty lesken suojaksi siten, että osituksessa pyritään tasoittamaan puolisoitten aviovarallisuussuhde sellaiseksi, millainen se olisi ollut siinä tapauksessa, jos avioliiton aikana ei olisi annettu ennakkoperintöä puolisoitten avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta. Lainkohdan tarkoituksena on nimenomaan tasoittaa puolisoitten välistä aviovarallisuussuhdetta. Kun puolisoitten välinen aviovarallisuussuhde syntyy vasta vihkimishetkellä, ei lainkohdan tarkoituksena ole suojata leskeä niiden luovutusten osalta, jotka puoliso on tehnyt ennen avioliittoa. Vasta vihkiminen luo tarpeen suojata puolisoa siltä, kuinka toinen puoliso disponoi avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta.

9.7.2 Puolisolla ei ole ollut avio-oikeutta ennakkoperinnön antamishetkellä

Tilanne voi olla myös senkaltainen, että avioliittoon vihittäessä puolisoilla on ollut täysi avio-oikeus toistensa omaisuuteen, mutta ennen ennakkoperinnön luovutusta toisen puolison avio-oikeus on suljettu pois siihen omaisuuteen, jonka toinen puoliso on antanut ennakkoperintönä. Ennakkoperinnönantajan puolisoilla ei siis ole ollut tässä tilanteessa avio-oikeutta ennakkoperintönä annettuun omaisuuteen. Luovutushetken jälkeen avio-oikeus on kuitenkin voitu avioehdolla palauttaa.²⁷⁹ Nyt kysymyksen aiheuttaa se, onko ennakkoperintö otettava huomioon osituksessa, kun kuolinhetkellä puolisoilla on ollut avio-oikeus toistensa omaisuuteen. Tämän kysymyksen aiheuttaa tarkalleen ottaen siis se seikka, että luovutushetkellä ennakkoperintö oli avio-oikeudesta

²⁷⁷ *Lohi*: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 72 ja av 17.

²⁷⁸ *Lohi*: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 73.

²⁷⁹ *Lohi*: Avio-oikeuden palauttava avioehtosopimus ja avioliittolain 35 §:n 4 momentti (2001) s. 1031.

vapaata omaisuutta, mutta kuolinhetkellä puolisoilla oli avio-oikeus toistensa kaikkeen omaisuuteen. Kysymys on ratkaistava siten, että ennakkoperintö ei tässä tapauksessa lähtökohtaisesti kuulu AL 94a §:n soveltamisalaan. Antamishetkellä ennakkoperintö ei ole kuulunut avio-oikeuden alaisen omaisuuden piiriin, eikä ennakkoperintöä ole siten annettu lainkohdan edellyttämällä tavalla avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta.

Lisäksi on huomioitava se, että avio-oikeutta ei voida palauttaa sellaiseen omaisuuteen mitä puolisoilla ei enää ole.²⁸⁰ Avio-oikeudesta vapaan omaisuuden luonnetta tuleekin tarkastella luovutushetken olotilan mukaan. Puolisoa ei tällaisessa tapauksessa ole syytä suojella AL 94a §:n tarkoittamalla tavalla. Lisäksi on huomattava, että jos puolisoilla on ollut avio-oikeus avioliittoon vihittäessä, on molempien puolisoitten suostumus tarvittu siihen, että vihkimisen jälkeen toisen puolison avio-oikeus on sulkeutunut pois sellaisen ennakkoperintönä annetun omaisuuden osalta, minkä puoliso omisti ennen avioliittoa. Tämä johtuu siitä, että puoliso ei pääsäännön mukaan voi yksipuolisella tahdonilmaisella sulkea pois toisen puolison avio-oikeutta.²⁸¹ Siihen tarvitaan puolison suostumus; kyseessä on sopimus. Näin ollen leskeä ei tarvitse tässäkin suhteessa suojella AL 94a §:n nojalla, koska hänen on pitänyt suostua sanotussa tilanteessa avio-oikeuden poissulkemiseen.

On kuitenkin syytä huomata vielä se erityiseikka, että myös avio-oikeudesta vapaasta omaisuudesta annetulla ennakkoperinnöllä voi olla vaikutusta osituslaskelmaan. Käsitelin tätä aihetta edellä. Tällaisella ennakkoperinnöllä voi olla tässäkin käsitellyn aiheen kannalta merkitystä. Tilanne on voinut olla sellainen, että perittävä on antanut avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta ylisuuren ennakkoperinnön yhdelle perilliselleen. Jos perittävä on antanut tässä kappaleessa käsitellyllä tavalla avio-oikeudesta vapaasta omaisuudesta ennakkoperinnön, voidaan sille antaa erityistilanteessa merkitystä myös osituksessa.

---

²⁸⁰ *Aarnio-Kangas*: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 798.

²⁸¹ *Lohi*: Avio-oikeuden palauttava avioehtosopimus ja avioliittolain 35 §:n 4 momentti (2001) s. 1031. Pääsäännöstä poikkeuksena AL 35.4 § mahdollistaa avio-oikeuden yksipuolisen poistamisen silloin, jos toinen puoliso on asetettu konkurssiin.

9.7.3 Leski antanut ennakkoperinnön avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta puolison kuoleman jälkeen

Edellä on käsitelty tilanteita, joissa ennakkoperintö on annettu ennen avioliittoa tai avioliiton aikana siten, että ennakon antamishetkellä antajan puolisoilla ei ole ollut avio-oikeutta ennakkoperinnön kohteeseen. Näissä tilanteissa AL 94a § ei lähtökohtaisesti tullut sovellettavaksi. Tarkastelen vielä lopuksi tilannetta, jossa leski on antanut avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta ennakkoperinnön puolisonsa kuoleman jälkeen. Tässä suhteessa ei tulkintaongelmia kuitenkaan synny, mutta katson, että avioliittolain varallisuusjärjestelmän *aikarajaisuus*²⁸² on syytä tuoda tässä yhteydessä ilmi. Niin merkittävää roolia se näyttelee, kun puhutaan osituksesta.

On huomattava, että avioliitto ja avioyhteys²⁸³ eivät tarkoita samaa asiaa. Avioliiton päättymisestä huolimatta avioyhteys jatkuu siihen saakka, kunnes se puretaan osituksella. Näin ollen avioyhteydessä on erotettava aika kihlauksen ja avioliiton solmimisesta ositusperusteen syntyyn sekä aika ositusperusteen synnystä ositukseen.²⁸⁴ Puheena olevan ennakkoperinnön osalta huomio on kiinnitettävä nimenomaan avioliittoon vihkimisen ja ositusperusteen syntyhetken väliseen aikaan. Avio-oikeus katkeaa ositusperusteen syntyhetkeen. Puhutaan ns. *katkaisuvaikutuksesta*.²⁸⁵ Tästä syystä AL 94a § tulee sovellettavaksi ainoastaan, jos ennakkoperintö on annettu ennen ositusperusteen syntyhetkeä eli ennen puolison kuolemaa.²⁸⁶

Oman ongelman voi tuoda se, että leski on antanut puolison kuoltua ennakkoperinnön puolisoitten avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta. Kuten edellä kävi ilmi, ei tällaisessa tapauksessa AL 94a § tule sovellettavaksi. Samalla tavoin kuin AL 94a §:n osalta, eivät muutkaan avioliittolain vastikesäännökset²⁸⁷ tule katkaisuvaikutuksen jälkeen

---

²⁸² Ks. *Saarenpään* luonnehtimasta *aikarajaisuudesta* tarkemmin: Ositus sopimuksena, toimituksena, ammattitaitona (2005) s. 39.

²⁸³ *Avioyhteydeksi* voi luonnehtia sitä ajanjaksoa, joka alkaa kihlauksesta ja päättyy osituksen lainvoimaiseksi tulon. Ks. tarkemmin *Saarenpää*: Ositus sopimuksena, toimituksena, ammattitaitona (2005) s. 18.

²⁸⁴ *Saarenpää*: Ositus sopimuksena, toimituksena, ammattitaitona (2005) s. 39.

²⁸⁵ Ks. edellä av 19.

²⁸⁶ *Aarnio-Kangas*: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 801.

²⁸⁷ *Saarenpää* luonnehtii vastikejärjestelmää seuraavasti: ”Vastikkeet koskevat vain avioliiton aikana ennen ositusperusteen syntymää tapahtuneiden avio-oikeuden alaisen omaisuuden määrän muutosten korjaamista. Tämä seikka ei valitettavasti näy suoraan lakitekstistä. Se on tiedettävä osana systeemin tuntemusta. Kysymys on osituksen korjauserästä.” Ks. Ositus sopimuksena, toimituksena, ammattitaitona (2005) s. 116 - 120.

sovellettaviksi.²⁸⁸ Katkaisuvaikutus siis katkaisee vastikejärjestelmän käytön, mutta samalla katkaisuvaikutuksesta alkaa *restituutioperiaatteen* soveltaminen. Lesken tekemä luovutus voi siis tulla osituksessa huomioon otettavaksi *restituutioperiaatteen* nojalla.²⁸⁹ Tällä periaatteella tarkoitetaan sitä, että luovutetun omaisuuden arvo voidaan laskennallisesti lisätä ositettavaan varallisuuteen ositushetken arvon mukaan.

9.8 AL 94a §:n soveltuvuus ainoan rintaperillisen tilanteessa

Olen käsitellyt edellä ennakkoperinnön huomioon ottamista osituksessa AL 94a §:n nojalla. Olettamana on ollut, että perillisiä on ollut vähintään kaksi. Nyt on aika tutkia AL 94a §:n soveltuvuutta tilanteessa, jossa puolisoilla on vain yksi yhteinen rintaperillinen. Lisäksi otan sen taustaolettaman, että nyt käsiteltävänä olevassa tilanteessa perittävän jäämistön jaon osapuolena ei ole ainoan rintaperillisen ja lesken lisäksi muita sivullisia jäämistöintresentejä. Kysymys kohdistuu siis siihen, voidaanko ennakkoperintö ottaa huomioon AL 94a §:n nojalla silloin, kun rintaperillisiä on vain yksi. Lienee helppo ajatella, ettei ennakkoperintö voi tulla tämän taustaolettaman kaltaisessa tilanteessa huomioon otettavaksi. Ajatus voi johtua siitä, että ainoan rintaperillisen tilanteessa ja em. olettamien vallitessa ei perinnönjakoa tule tehtäväksi ainakaan PK 6 luvun sääntelemissä tilanteissa. Oikeustieteessä tämä problematiikka on ollut yllättävän vähän esillä.

Ennakkoperinnön huomioon ottamisen ymmärretään helposti olevan suoja muita perillisiä kohtaan silloin, kun yksi perillisistä on saanut lahjana perittävän eläessä muita perillisiä enemmän. Ennakkoperinnön huomioon ottamisella AL 94a §:n nojalla on kuitenkin toinen funktio. Kuten edellä on käynyt ilmi, suojaa AL 94a § leskeä siten, että ennakkoperinnön huomioon ottamisella pyritään siihen, että osituksessa puolisoitten avio-osat muodostuisivat sellaisiksi, kuin ne olisivat muodostuneet, ellei ennakkoperintöä olisi annettu avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta.

Oikeuskirjallisuudessa on käyty yllättävän vähän keskustelua AL 94a §:n funktiosta. Vielä vähemmän on kirjoitettu AL 94a §:n soveltumisesta ainoan rintaperillisen tilanteeseen. Se vähäinen mitä AL 94a §:n soveltuvuudesta on kirjoitettu, on

---

²⁸⁸ *Saarenpää*: Ositus sopimuksena, toimituksena, ammattitaitona (2005) s. 43.

²⁸⁹ *Aarnio-Kangas*: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 801.

ymmärretty yhtenevällä tavalla: oikeuskirjallisuudessa on vakiintuneesti hyväksytty AL 94a §:n soveltuvan myös ainoan rintaperillisen tilanteessa.²⁹⁰ Näin ymmärrän asian itsekkin. Tosin on todettava, että lainkohta on kirjoitusasultaan kirjoitettu siihen muotoon²⁹¹, että sen voisi ajatella soveltuvan vain useamman rintaperillisen tilanteessa. Säännöstä ei kuitenkaan tule lukea irrallisena lauseena sen tarkoituksperästä. AL 94a §:n funktion kannalta leskensuojana ei ole eroa sillä, onko rintaperillisiä yksi tai useita. *Helin* on kirjoittanut aiheesta osuvasti:

*”Sanamuotonsa mukaan AL 94a § kytkee ennakon huomioon ottamisen tilanteisiin, joissa ennakkoperintö ”on vähennettävä ennakon saajan perinnöstä”. Säännöksen tavoitteen muistaen on silti selvää, että sitä on sovellettava silloinkin, kun ennakon saajana on kuolleen ainoa perillinen, jolloin ennakon vähentämistä saajan osasta ei varsinaisesti tapahdu.”*²⁹²

Kuten edellä on ilmennyt, lisättiin AL 94a § avioliittolakiin perintökaaren säätämisen yhteydessä, jolloin perintökaaren lainvalmistelutöissä oli käsitelty ennakkoperinnön huomioon ottamista osituksessa. Edellä on käynyt myös ilmi ruotsalaisten lainvalmisteluaineistojen merkitys perintökaareen suhteen. Huomattavaa on, että ruotsalaisissa lainvalmistelutöissä mainittiin nimenomaisesti ennakkoperinnön huomioon ottamisen soveltuvuus myös ainoan rintaperillisen tilanteessa.²⁹³ Suomalaisissa lainvalmistelutöissä ei sen sijaan suoraan ole käsitelty vastaavaa tilannetta. Sitä, että tämä maininta puuttuu suomalaisista lainvalmistelutöistä, ei nähdäkseni voida käsittää tarkoittavan sitä, ettei AL 94a § tulisi sovellettavaksi puheena olevassa tilanteessa. Jo niillä perusteilla, kuinka ennakkoperinnön huomioon ottamista perusteltiin suomalaisissa lainvalmistelutöissä, voidaan AL 94a § tulkita mielestäni soveltuvaksi myös ainoan rintaperillisen tilanteessa.

Näin on tulkinnut myös korkein oikeus tuoreessa ennakkopäätöksessään.

KKO 2010:57

Tapauksessa vainajan X oikeudenomistajina olivat leski Y ja ainoa rintaperillinen A. Leski Y oli tehnyt keskinäisen yleistestamentin vainajan

---

²⁹⁰ Ks. *Lohi*: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja (2006) s. 91, *Aarnio–Kangas*: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 762, *Westring*: Den nya giftermålsbalken (1933) s. 262.

²⁹¹ ”Kun puolison kuoltua jommankumman puolison avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta annettu *ennakkoperintö on vähennettävä ennakon saajan perinnöstä* kuolleen puolison jälkeen...”

²⁹² *Helin*: Avio-oikeus ja sen suoja (1984) s. 50.

²⁹³ Ks. SOU 1925:43 s. 463.

X kanssa. Ainoa rintaperillinen luopui perinnöstään sijaisperillistensä poika B:n ja tytär C:n hyväksi.

Tapauksessa B ja C vaativat lakiosiaan siten, että vainajan X mahdollisia A:lle antamia ennakkoperintöjä ei tullut osituksessa ja perinnönjaossa ottaa huomioon sillä perusteella, että X:llä oli vain yksi rintaperillinen ja säännökset ennakkoperinnön huomioon ottamisesta oli säädetty lakiosaperillisten turvaamiseksi.

Korkein oikeus lausui ennakkoperintösäännöksen ensisijainen tarkoituksen olevan turvata rintaperillisten välistä tasa-arvoisuutta. Jos perittävä on antanut eläessään sinänsä ennakkoperinnöksi katsottavan lahjan ainoalle rintaperilliselle, jolle myös koko jäämistö siirtyy, ennakkoperintösäännökset eivät tule sovellettaviksi, koska säännöksillä suojattavaa tahoja ei ole. Sitä vastoin jos ainoan rintaperillisen lisäksi kuolinpesän osakkaana on yleistestamentin saaja, ennakkoperintösäännösten soveltaminen vaikuttaa rintaperillisen ja testamentin saajan välisessä suhteessa.

Korkein oikeus jatkaa perustelujaan niin, että kun AL 94a §:n mukaan ennakkoperintö otetaan huomioon perillisille tulevan avio-osan vähennyksenä, se osoittaa, että perillisten ja lesken välisessä osituksessa ennakkoperintösäännöksillä suojataan myös leskeä. Lesken suojaamisen tarpeeseen ei vaikuta se, kuinka monta rintaperillistä perittävällä on. Näin ollen vaikka ainoalle perilliselle annettua ennakkoperintöä ei vähennettäisikään perinnönjaossa siksi, että hän saa yksin koko jäämistön, ennakkoperintösäännöksiä on kuitenkin sovellettava lesken ja perillisen välisessä osituksessa.

Korkein oikeus toteaa vielä edellä mainitun laintulkinnan saavan tukea myös avioliittolain 94a §:n säätämiseen johtaneiden lain esitöiden perusteluista.

Sen lisäksi, että positiivinen ennakkoperintöolettama soveltuu osituksessa ainoan rintaperillisen tilanteessa, tulee kiinnittää huomiota siihen, että mielestäni sanottua vähentämispresumptiota tulee soveltaa normaaliin tapaan riippumatta siitä, onko lahjanantaja perittävä vai leski. Asiallista perustetta ei liene ole eroteltavan ennakkoperinnön kohtelua ainoan rintaperillisen tilanteessa riippuen siitä, kumpi puolisoista on luovutuksen antanut. Tämän tilanteen arvioinnissa on huomioon otettava myös se näkökohta, että normaalitilanteessa lahjanantaja ei voi tietää lahjoitusta tehdessään sitä, onko hän tulevassa osituksessa lesken vai perittävän asemassa. Tätä näkökantaa vahvistaa edelleen se, että tilanteessa on näkemykseni mukaan syytä noudattaa eloonjääneelle puolisolle suopeaa tulkintaa.²⁹⁴

---

²⁹⁴ Samoin *Lohi*: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja (2006) s. 97.

On vielä selvennyksenä kertaalleen huomautettava, että ennakkoperinnön huomioon ottaminen voi kuitenkin normaaliin tapaan estyä lahjanantajan ennakkoperintömääräyksestä johtuen. Ellei ennakkoperintömääräystä ole annettu, soveltuu positiivinen ennakkoperintöolettama tavanomaiseen tapaan myös ainoan rintaperillisen tilanteessa, ellei olosuhteisiin perustuva harkinta muuta osoita.

Olen aikaisemmin käsitellyt vero-oikeuden kantaa ainoan rintaperillisen tilanteessa ennakkoperintösäännösten suhteen. Kuten toin esiin, on *Puronen* – korkeimman hallinto-oikeuden ja vallitsevan vero-oikeudellisen kirjallisuuden näkökantaa mukailleen – kirjoittanut ennakkoperinnön soveltumattomuudesta ainoan rintaperillisen tilanteessa: ”*Ennakkoperintöhän on nimenomaan rinnakkaisperillisten suojaksi synnytetty instituutio. Ellei suojan tarvetta ole, olettamalta putoaa pohja.*” Olen todennut *Purosen* olevan oikeassa silloin, kun naimattomalta perittävältä jää yksi rintaperillinen eikä muita sivullisia jäämistöintresentejä ole jaon osapuolena. Tällöin ainoa rintaperillinen perii kaiken perittävän jäämistön eikä suojattavaa taho ole. Kokonaisvaltaisessa tarkastelussa *Purosen* johtopäätöstä on kuitenkin pidettävä yksioikoisena. Silloin kun perittävä oli avioliitossa, on olemassa suojattava taho, eikä olettamalla pohja putoa pois, päinvastoin. AL 94a § osoittaa jo olemassaolollaan suojan tarpeen leskeä kohtaan. Ennakkoperinnön huomioon ottamisen tarkoitus ei siis rajoitu ainoastaan perillisten yhdenvertaisuuden tasoittamiseen, vaan sillä on erityinen funktio myös monien muiden henkilörelaatioiden, kuten lesken kannalta.²⁹⁵ Tutkin muiden sivullisten jäämistöintresanttien asemaa seuraavaksi lakiosasäännösten yhteydessä.

---

²⁹⁵ Näin myös *Lohi*: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja (2006) s. 92 av 14.

10 Ennakkoperinnön vaikutus ainoan rintaperillisen lakiosaoikeuteen

10.1 Aluksi

Olen tähän mennessä käsitellyt ennakkoperinnön huomioon ottamista ainoan rintaperillisen tilanteessa erikseen silloin, kun perittävä on ollut naimaton eikä perittävän jäämistön jaon osapuolena ole ainoan rintaperillisen lisäksi muita sivullisia jäämistöintresentejä sekä silloin, kun perittävä on ollut avioliitossa ja osituksessa jäämistöintresentejä on siten leski ja ainoa rintaperillinen. Edellä mainittujen tilanteiden lisäksi ainoalle rintaperilliselle annettu lahja voi osoittautua problemaattiseksi myös PK 7 luvun lakiosasäännösten soveltamisen suhteen,²⁹⁶ jolloin eri etutahojen määrä voi perittävän jäämistön jaossa kasvaa huomattavasti.

PK 7:1 §:n mukaan rintaperillisellä on oikeus lakiosaan. Tällä tarkoitetaan ennen kaikkea sitä, että rintaperillisellä on perittävän tekemän testamentin estämättä oikeus saada tietty vähimmäisosa perittävän jäämistöstä.²⁹⁷ Lakiosa on puolet perilliselle lakimääräisen perimysjärjestyksen mukaan tulevan perintöosan arvosta. Tämän lisäksi rintaperillisellä on lakiosaoikeutensa turvin oikeus lakiosan kasvattamiseksi vaatia tiettyjen perittävän eläessään antamien vastikkeettomien luovutusten huomioon ottamista jäämistöä jaettaessa.²⁹⁸ Näistä laskennallisesta lisäyksistä säädetään PK 7:3.3 §:ssä:

”Pesän varoihin on lisättävä perittävän antama ennakkoperintö sekä, jollei, erityisiä vastasyitä ole, hänen sellaisissa olosuhteissa tai sellaisin ehdoin eläessään antamansa lahja, että se on tarkoituksensa puolesta rinnastettavissa testamenttiin, niin myös hänen jälkeläiselleen tai ottolapselleen tahi näiden puolisoille antamansa sellainen lahja, jolla on ilmeisesti tarkoitettu suosia sen saajaa lakiosaan oikeutetun perillisen vahingoksi...”

²⁹⁶ Lohi: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja (2006) s. 99.

²⁹⁷ Lohi: Puolisoiden väliset lahjat ja rintaperillisen lakiosa (1996) s. 632.

²⁹⁸ Aarnio–Kangas: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 821.

Oikeuskirjallisuudessa tilannetta on tarkasteltu usein juuri rintaperillisen suojan näkökulmasta: rintaperillisen oikeudesta lakiosaan muita jäämistöintresentejä vastaan. Tutkin tilannetta nyt tutkielman teeman mukaisesti toisesta näkökulmasta. Muu sivullinen jäämistöintresenti saattaa esittää rintaperillisen lakiosavaadetta vastaan vastavaateen niin, että rintaperillinen on jo saanut ennakkoperintönä lakiosansa joko kokonaan tai ainakin osittain. Tällä tavoin sivullinen jäämistöintresenti voi pyrkiä rintaperillisen vastapuolena kasvattamaan omaa oikeuttaan perittävän jäämistöön. Tämän vaateen hän voi pyrkiä esittämään PK 7:7 §:n nojalla:

”Sellainen perillisen saama omaisuus, joka on otettava lukuun perintöosaa määrättäessä, luetaan hänen lakiosansa vähennykseksi. Jos lakiosaan oikeutettu perillinen on tullut perilliseksi sellaista omaisuutta saaneen sijaan, on omaisuus vähennettävä hänen lakiosastaan.”

Lakiosan ja testamentin välinen vastakkainasettelu on helppo todeta useimmista PK 7 luvun säännöksistä. Sitä vastoin esimerkiksi testamentin ja ennakkoperinnön välistä suhdetta on satunnaisen ja yksiselitteisiä sääntöjä etsivän käyttäjän vaikea havaita. Tämä johtuu siitä, että lainsäätäjät ei ole osoittanut testamentin ja ennakkoperinnön välistä suhdetta PK 7 luvun valossa selkeästi säännöstasolla.²⁹⁹ Nyt käsiteltävä tilanne muodostaa kysymyksen, voiko ainoalle rintaperilliselle annettu lahja olla lakiosasäännösten valossa ennakkoperintöä ja onko muulla sivullisella jäämistöintresentillä mahdollisuus vedota PK 7:7 §:ään ja siihen, että ainoa rintaperillinen jo saanut lakiosansa joko kokonaan tai ainakin osittain.

Kuten on käynyt ilmi, voi lakiosajäämistön laskennallisena lisäyksenä tulla huomioon otettavaksi ennakkoperinnön ohella myös suosiolahja ja testamenttiin rinnastuva lahja. Käsittelem tilannetta kuitenkin tutkielman rajauksen mukaisesti vain siltä osin, kuin ainoalle rintaperilliselle annetun luovutuksen vedotaan olevan ennakkoperintöä. Näin ollen en käsittele niitä tilanteita, joissa rintaperillisen väitetään saaneen muun kaltainen ennakkoluovutus kuin ennakkoperintö.³⁰⁰ Tarkastelen alkuun, keitä nämä muut sivulliset jäämistöintresetit voivat olla.

---

²⁹⁹ Saarenpää: Perintö ja jäämistö (1994) s. 143.

³⁰⁰ Ainoan rintaperillisen tilanteessa voidaan suosiolahja jättää käsittelemättä. Suosiolahjalla ymmärretään perittävän tarkoittaneen suosia saajaa lakiosaan oikeutetun perillisen vahingoksi. Nyt puheena olevassa tilanteessa, jossa lahjansaaja on jo lahjan antamishetkellä ollut ainoa rintaperillinen, ei suosiolahjan tunnusmerkistö voi mitenkään täytyä. Ks. aiheesta Lohi: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja (2006) s. 100.

10.2 Sivulliset jäämistöntresentit

Rintaperillisen oikeudella lakiosaan tarkoitetaan siis ennen kaikkea rintaperillisen suojaa perittävän tekemää testamenttia vastaan. Mikäli perittävä on testamentissaan määrännyt omaisuuttaan meneväksi muulle taholle kuin rintaperilliselle, on rintaperillisellä silloin, kun testamentti loukkaa rintaperillisen oikeutta lakiosaan, testamentin määräyksen estämättä oikeus vaatia lakiosaansa.³⁰¹ Testamentinsaajalle olisi edullista omaa testamenttisaantoon kasvattaakseen vedota ainoan rintaperillisen saaneen lakiosansa jo ennakkoperintönä ja välttyä siten PK 7:5.2 §:ssä tarkoitettulta lakiosasuorituksen tekemiseltä.³⁰² Sama väite voisi tuoda etua myös PK 7:4 §:ssä tarkoitettulle ylisuuren henkivakuutusmaksun edunsaajalle sekä toisille lahjansaajille. Nämä henkilöt voisivat suojautua heihin mahdollisesti kohdistuvalta, PK 7:8 §:ssä tarkoitettulta lakiosan täydennyskanteelta esittämällä, että rintaperillinen jo saanut lakiosansa ainakin osittain. Näin on, koska lakiosan täydennystä koskevat säännökset eivät tule sovellettavaksi silloin, kun lakiosaperillisen katsotaan jo saaneen tai saavan lakiosansa perittävän jäämistöstä. Lakiosan täydennystä koskevat säännökset ovat vasta lakiosaoikeuden viimesijainen turvaamiskeino.³⁰³

Myös leskelle, kihlakumppanille ja avopuolisolle voi olla edullista vedota rintaperillisen saaneen ainakin osan lakiosastaan jo ennakkoperintönä PK 8:2 §:ssä ilmaistuissa avustusta koskevissa tilanteissa. PK 8:2 §:n mukaan leskelle, kihlakumppanille tai avopuolisolle voidaan myöntää avustusta jäämistön varoista, mikäli hänen toimeentulo sitä vaatii.³⁰⁴ Avustus on harkinnanvarainen ja se voidaan myöntää määrältään pesänvaroihin suhteutettuna sen suuruisena kuin avustuksen saajan katsotaan sitä tarvitsevan, jotta hän saa taloudelliset ja henkilökohtaiset asiansa hoitoon. Mainitulla avustuksella voidaan loukata rintaperillisen lakiosaa ainoastaan painavien syiden

---

³⁰¹ Esimerkiksi mikäli perittävän nettojäämistön suuruus ainoan rintaperillisen tilanteessa on 200 000 euroa ja perittävä on testamentillaan määrännyt sivulliselle 120 000 euroa, loukkaa testamentti ainoan rintaperillisen lakiosaa 20 000 euron osalta.

³⁰² Edellisessä alaviitteessä esitetyn esimerkin tilanteessa testamentti on kuitenkin tehokas silloin, kun testamentinsaaja suorittaa puuttuvaa lakiosaa vastaavan määrän (20 000 euroa) rahana PK 7:5.2 §:n nojalla, ellei rahasuoritusta ole testamentissa kielletty.

³⁰³ *Lohi*: Lakiosaoikeuden toteuttamisesta perinnönjaossa (1997) s. 822.

³⁰⁴ Ks. PK 8:2 §:n mukaisesta avustusjärjestelmästä lähemmin esim. *Aarnio-Kangas*: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 1105 - 1111.

perusteella.³⁰⁵ Mikäli rintaperillisen katsotaan saaneen lakiosansa ennakoperintönä, ei avustuksen antamiselle ole ainakaan lakiosasta johtuvia esteitä.³⁰⁶

10.3 Perittävän antama ennakoperintö

PK 7:3.3 §:n mukaan ennakoperintö on yksi lakiosaa laskettaessa huomioon otettavista laskennallisista eristä. Ennakoperinnöstä säädetään PK 6 luvussa, jonka mukaan tietyissä tilanteissa (PK 6:1.2 § ja PK 6:9.1 §) myös lesken antama ennakoperintö voi tulla huomioon otettavaksi perittävän jäämistön jaossa. Koska PK 7:3.3 §:ään on otettu vain maininta ennakoperinnöstä ilman suoranaista viittausta PK 6 lukuun, emme voi suoraan todeta sitä, mitä tällä PK 7 luvun maininnalla ennakoperinnöstä tarkoitetaan. Nyt on kiinnitettävä huomio siihen, että PK 7:3.3 §:ssä ei PK 6 luvun tavoin ole määräystä *lesken antamasta* ennakoperinnöstä.³⁰⁷ Sitä vastoin PK 7:3.3 §:ssä säädetään nimenomaisesti pesän varoihin lisättäväksi *perittävän antama* ennakoperintö. Tästä johtuen on tutkittavaksi otettava se, tuleeko lakiosan suuruutta määritettäessä ottaa huomioon ainoastaan perittävän antama ennakoperintö vai voidaanko PK 7:3.3 §:ää tulkita sen sanamuotoa laajentavasti niin, että myös lesken antama ennakoperintö voidaan ottaa huomioon PK 6 luvun tarkoittamalla tavalla.

Esittämäni kysymykseen on otettu kantaa oikeuskirjallisuudessa. Esimerkiksi *Aarnio* ja *Kangas* on yksiselitteisesti todennut lakiosalaskelmassa voitavan ottaa huomioon vain se ennakoperintö, jonka antajana on ollut perittävä.³⁰⁸ Toista näkemystä on aikanaan tarjonnut *Saarenpää* vuoden 1980 väitöskirjassaan ”Tasajaon periaate”, jossa hän on käsitellyään aiheita PK 6:9.1 §:n kannalta päätenyt PK 7:3.3 §:n sanamuotoa laajentavaan tulkintaan niin, että myös lesken lapsipuolelleen antama ennakoperintö tulee ottaa huomioon lakiosan suuruutta määritettäessä perittävän jälkeen. Hänen perustelujen mukaan mikäli näin ei tehtäisi, voisi PK 6 luvun mukainen laskennallinen perintöosa olla ennakoperinnön suuruudesta riippuen moninkertainen verrattuna lakiosaan ja tätä silmällä pitäen tällaisen luovutuksen huomioon ottamatta jättäminen

---

³⁰⁵ *Mikkola*: Lesken asema jäämistö ja vero-oikeudessa (2000) s. 65.

³⁰⁶ *Lohi*: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja (2006) s. 100.

³⁰⁷ *Saarenpää*: Perintö ja jäämistö (1994) s. 153.

³⁰⁸ *Aarnio–Kangas*: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 841.

johtaisi PK 7 luvussa omaksutun tasajaon periaatteen häiriytymiseen.³⁰⁹ Myöhemmin *Saarenpää* on muuttanut käsitystään asiasta siten, että PK 7:3.3 §:ssä tarkoitettuna ennakkoperintönä voidaan ottaa huomioon lainkohdan sanamuodon mukaisesti vain perittävän antama ennakkoperintö. Tätä kantaa hän perustelee lainkohdan sanamuodolla sekä PK 6 ja PK 7 luvun kesken vallitsevilla järjestelmällisillä eroilla. *Saarenpää* ymmärtää lakiosasäännösten poikkeussäännöksi, jota tulee tulkita suppeasti perillisten keskinäisessä suhteessa, sekä PK 6:1.2 §:n olevan sellainen ennakon vähentämistä koskeva poikkeussäännös, joka ei ulota vaikutustaan lakiosan laskemiseen.³¹⁰ Näin asiaa on arvioitu myös hovioikeuskäytännössä.³¹¹

Myös korkein oikeus on sittemmin ennakkopäätöksessään päätenyt lain sanamuodon mukaiseen tulkintaan.

KKO 1998:137

”Lesken avio-oikeuden alaisesta omaisuudestaan puolisoiden yhteiselle rintaperilliselle antamaa ennakkoperintöä tai suosiolahjaa ei ollut otettava huomioon määrättäessä lakiosaa ensiksi kuolleen puolison jälkeen.”

Perusteluissaan korkein oikeus tuo esiin osin samat näkökannat kuin *Saarenpää*. Korkein oikeus antaa olennaisen merkityksen lain sanamuodolle, jossa ei ole sellaista PK 6:1 §:n 2 momenttia vastaavaa poikkeussäännöstä, jonka mukaan puolisoiden yhteiselle rintaperilliselle jommankumman puolison avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta tehdyt luovutukset olisi lakiosaa määrättäessä ensisijaisesti otettava huomioon ensin kuolleen puolison jälkeen. Edelleen korkein oikeus kiinnittää perusteluissaan huomiota PK 6 ja 7 luvun välillä vallitseviin järjestelmällisiin eroihin lainkohtien oikeusvaikutusten osalta:

”Perintökaaren 6 luvun säännösten mukaan ennakkoperintö otetaan pääsääntöisesti huomioon vain siltä osin kuin se voidaan vähentää saajansa perintöosasta. Perintökaaren 7 luvun säännösten mukaan ennakkoluovutukset lisätään lakiosaa määrättäessä pesän varoihin kokonaisuudessaan, jolloin ne vaikuttavat lakiosien suuruuteen koko

---

309 Ks. tarkemmin *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 275 - 277.

310 *Saarenpää*: Perintö ja jäämistö (1994) s. 154. Tässä vaiheessa muusta alan vallitsevasta oikeuskirjallisuudesta ei suoraan käynyt ilmi esillä oleva problematiikka, vaan esitettiin erittelemättä ennakkoperinnön lakiosajärjestelmässä määräytyvän PK 6:1-4 §:n mukaisesti. Ks. tästä esim. Rautiala: Perintö ja testamentti (1967) s. 124 ja Aarnio: Perintöoikeus (1974) s. 347.

311 Itä-Suomen HO 10.11.1992 S 92/ 544, Kouvolan HO 14.6.1995 S 93/596 ja Kouvolan HO 17.4.1996 S 95/177.

määrällään riippumatta siitä, kumman puolison jälkeen niiden huomioon ottaminen tapahtuu. Ennakkoperinnön erilainen käsittely toisaalta ennakkoperintöä koskevassa perintökaaren 6 luvussa ja toisaalta lakiosaa koskevassa 7 luvussa ilmenee edellä esitettyyn liittyen myös siinä, että perintökaaren 6 luvun säännösten mukaan ennakkoperintöä saanut ei yleensä ole velvollinen palauttamaan saamaansa ennakkoa, kun taas perintökaaren 7 luvun säännösten mukaan ennakkoluovutuksen saaja on velvollinen tarvittaessa suorittamaan lakiosaan oikeutetulle lakiosan täydennystä. Myös edellä mainittujen säännösten erot tukevat johtopäätöstä, jonka mukaan perintökaaren 6 luvun 1 §:n 2 momentista ilmenevän oikeusohjeen ei voida perustellusti katsoa soveltuvan lakiosien määräämiseen perintökaaren 7 luvun mukaan.”

Korkeimman oikeuden antaman ennakkopäätöksen jälkeen myös *Lohi* on suhtautunut torjuvasti PK 7:3.3 §:n sanamuotoa laajentavaan tulkintaan ja hyväksynyt korkeimman oikeuden esittämät perustelut. Lisäksi hän esittää varteen otettavat perustelut kannalleen niin, että ennakonsaajan perilliskumppanit voivat vedota ennakkoon myöhemmin lesken jälkeen, sekä mikäli lesken antama ennakko otettaisiin huomioon jo lesken eläessä, voisi leski huomattavilla lahjoituksilla viedä puolisoltaan testamenttivapauden siten, ettei perittävän omaisuudesta tekemää testamenttia voitaisi täyttää ollenkaan tai osaksi.³¹²

Puollan korkeimman oikeuden ennakkopäätöstä PK 7:3.3 §:n sanamuodon mukaisesta tulkinnasta. Nähdäkseni PK 7 luvun tarkoituksesta ei tältä osin ole löydettävissä vakuuttavia perusteita toisensuuntaiselle tulkinnalle. Perustan käsitykseni ennen kaikkea PK 6 ja PK 7 luvun välillä vallitseviin järjestelmällisiin eroihin, jotka ilmenet osittain korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen perusteluista. Ymmärrän PK 7 luvun tarkoitetun säättää perillisten keskinäisestä suhteesta suhteessa *perittävään*, ei leskeen. Perillisten lisäksi lakiosasäännöstö vaikuttaa myös moniin muihin jäämistöintresenteihin, mutta leskeen niillä ei ole *tässä tarkoitetulla tavalla* yhteyttä. PK 7:3.3 §:n laskennallisten lisäysten järjestelmä on poikkeussäännöstö ja sellaisenaan sitä tulee tulkita suppeasti. Koska PK 7 lukuun ei ole otettu PK 6:1 §:n 2 momentin kaltaisesta poikkeussäännöstä ja kun myös PK 7:3.3 §:n laskennallisten lisäysten järjestelmä on oma poikkeussäännöstö ilman yhteyttä PK 6:1 §:n 2 momenttiin, ei lainsanamuotoa laajentavalle tulkinnalle ole mielestäni perusteita. Mikäli korkeimman oikeuden tulkintalinjaa halutaan muuttaa, on se yksin lainsäätäjän tehtävä.

---

³¹² Ks. tarkemmin *Lohen* perusteluista Ennakkoperinnöstä (1999) s. 248 - 253.

10.4 Kuka on oikeutettu vetoamaan PK 7:7 §:ään?

Kysymys, onko sivullisella jäämistöintresentillä mahdollisuus vedota menestyksekkäästi PK 7:7 §:ään siten, että ainoa rintaperillinen on jo saanut lakiosansa ennakkoperintönä joko kokonaan tai ainakin osittain, pitää sisällään kaksi eri osaluetta. Ensimmäinen kysymys on se, kuka ylipäätään voi vedota PK 7:7 §:ään. Tarkennettuna kyse on siitä, onko PK 7:7 §:ään vetoaminen vain rintaperillisen oikeus vai voiko siihen vedota myös muut sivulliset jäämistöintresentit. Mikäli muut sivulliset jäämistöintresentit eivät ole oikeutettuja vetoamaan sanottuun lainkohtaan, ei PK 7:7 § voi luonnollisesti soveltua ainoan rintaperillisen tilanteeseen, ellei sitten ainoa rintaperillinen itse vetoa tähän lainkohtaan. Sitä vastoin, jos vastaus kysymykseen on myöntävä, on jatkokysymyksenä esitettävä, soveltuuko positiivinen ennakkoperintöolettama ainoan rintaperillisen tilanteessa myös PK 7 luvun valossa.

PK 7:7 §:ssä ei lausuta kenellä on oikeus vedota tähän lainkohtaan. Ylipäätään PK 7 lukuun ei ole sisällytetty tarkkaa oikeusohjetta siitä, ketkä henkilötahot voivat vaatia laskennallisten lisäysten tekemistä lakiosaa määritettäessä.³¹³ Oikeuskirjallisuudessa on esitetty tästä erisuuntaisia näkemyksiä. Esimerkiksi *Aarnio* ja *Kangas* puoltavat PK 7:7 §:ssä tarkoitetun vähennyksen tekemisen kuuluvan aina sille lakiosaperilliselle, jolta itseltään vaaditaan lakiosan täydennystä.³¹⁴ Oikeuskirjallisuudessa on puollettu myös toista näkökantaa. *Lohi* on asettunut sen näkemyksen kannalle, että PK 7:7 §:ssä tarkoitettua vähentämistä voi vaatia myös sellainen lahjan- tai testamentinsaaja, joka ei itse ole oikeutettu lakiosaan.³¹⁵ Puollan *Lohen* näkökantaa. Mielestäni perusteet ilmenevät tähän varsin selkeästi niistä lainvalmisteluaineiston tarkoituseristä, jotka lainkohdalle asetettiin:

”Päämäärä, johon esillä olevan pykälän säännös tähtää, on se, että perillinen, joka muodossa tai toisessa on saanut sellaista omaisuutta, mikä lakiosia määrättäessä on otettava huomioon, on velvollinen lukemaan saamansa omaisuuden lakiosansa vähennykseksi: ts. perillinen ei ole oikeutettu vaatimaan, että hänen on saatava lakiosaansa vastaava osuus perittävän jäämistöstä, vaan riittävänä on pidettävä, että hän tavalla tai toisella on saanut lakiosansa arvoa vastaavan määrän omaisuutta.”³¹⁶

³¹³ Samaan ongelmaan törmätään myös PK 6 luvussa, jossa ei ole laintasolla säädetty niitä tahoja, jotka voivat vedota ennakkoperintöön.

³¹⁴ *Aarnio–Kangas*: Suomen jäämistöoikeus I (2009) s. 920.

³¹⁵ *Lohi*: Perusasioita ennakkoperinnöstä ja lakiosasta (1997) s. 139.

³¹⁶ Lvk 1948:3 s. 10.

Lainvalmisteluaineistosta ilmenevän perusteella näyttäisi mielestäni siltä, että kuka vain jäämistöntresentin asemassa oleva on oikeutettu vetoamaan PK 7:7 §:ään. Tästä kertoo jo se, että lainvalmisteluaineistossa lausutaan perillisen olevan *velvollinen* lukemaan muodossa tai toisessa saamansa omaisuus lakiosansa vähennykseksi. Tästä syystä puollan tulkintaa, jonka mukaan PK 7:7 § ei sääntele vain perillisten keskinäisiä suhteita, vaan lahjansaajaperillisen lakiosavaateita vastaan voi suojautua myös muu sivullinen jäämistöntresenti.³¹⁷ Tätä näkemystä vahvistaa jo aikaisemmin esillä ollut, useaa oikeuskysymystä koskeva tuore korkeimman oikeuden ennakkopäätös, jonka perusteluissa viitataan ennakkoperintösäännösten koskevan myös rintaperillisen ja testamentinsaajan välistä suhdetta. Kertaan alkuun tiivistetysti tapauksen lähtöasetelman, minkä jälkeen esitän korkeimman oikeuden suhtautumisen testamentinsaajan esittämään vaateeseen koskien ennakkoperinnön huomioon ottamista lakiosan vähennyksenä PK 7:7 §:n tarkoittamalla tavalla.

KKO 2010:57

Tapauksessa vainajan X oikeudenomistajina olivat leski Y ja ainoa rintaperillinen A. Leski Y oli tehnyt keskinäisen yleistestamentin vainajan X kanssa. Ainoa rintaperillinen luopui perinnöstään sijaisperillistensä poika B:n ja tytär C:n hyväksi.

Tapauksessa B ja C vaativat lakiosiaan niin, että vainajan X mahdollisia A:lle antamia ennakkoperintöjä ei tullut osituksessa ja perinnönjaossa ottaa huomioon sillä perusteella, että X:llä oli vain yksi rintaperillinen ja säännökset ennakkoperinnön huomioon ottamisesta oli säädetty lakiosaperillisten turvaamiseksi.

Leski Y oli vaatinut perinnönjaossa, että eräät X:n tekemät varallisuuden siirrot on otettava huomioon ennakkoperintöinä. Korkeimman oikeuden mukaan ennakkoperinnöt tulivat lakiosalaskelmassa lisättäväksi perittävän jäämistöön PK 7:3.3 §:ssä tarkoitetulla tavalla ja konkreettisesta lakiosasta ennakkoperinnöt tulivat vähennettäväksi PK 7:7 §:n nojalla.

Tapaus osoittaa, että testamentinsaajan, eli leski Y:n vaadittua perinnönjaossa ennakkoperintöjen huomioon ottamista, on hänen tullut vedota myös PK 7:7 §:ään. Korkein oikeus on katsonut tämän mahdolliseksi lukiessaan lakiosalaskelmassa ennakkoperinnöt saajansa lakiosan vähennykseksi PK 7:7 §:n tarkoittamalla tavalla.

---

³¹⁷ Samoin *Lohi*: Lakiosaoikeuden toteuttamisesta perinnönjaossa (1997) s. 827

Palataan vielä *Aarnion* ja *Kankaan* edellä – aikaa ennen korkeimman oikeuden tuoretta ennakkopäätöstä – esittämään vastakkaiseen näkemykseen, jonka he ovat tuoneet ilmi eräässä esimerkkilaskelmassaan.³¹⁸ PK 7:7 §:ää koskevassa esimerkkilaskelmassaan kirjoittajat ilmaisevat näkemyksensä, ettei testamentinsaaja voi vedota rintaperillisen saamiin lahjoituksiin, jos rintaperillinen ei itse tähän vetoa. Vaikka tuoretta korkeimman oikeuden ennakkopäätöstä ei asian arvioinnissa huomioitaisi, ei kirjoittajien näkemykselle ole mielestäni löydettävissä pitäviä perusteluita.³¹⁹ Mainittuun lainvalmistelutyön selkeään tarkoituserää nähden on osoitettavissa, että rintaperillinen voi saada lakiosansa jo perittävän eläessä ja siten lainkohdan tarkoituksena on se, että PK 7:7 §:ssä tarkoitettuun suojaan voi vedota rintaperillisen lisäksi myös muu sivullinen jäämistöintresenti. Lainkohta jäisi merkityksettömäksi silloin, jos rintaperillinen tai useat rintaperilliset päättäisivät testamentinsaajan vahingoksi olla vetoamatta PK 7:7 §:ään.³²⁰ Tämä tulkinta saa tukea myös korkeimman oikeuden antamasta ennakkopäätöksestä. Mikäli PK 7:7 §:ään vetoamaan oikeutetut henkilötahot olisi tarkoitettu rajattavaksi tiettyyn ryhmään, olisi siitä tullut säätää laintasolla.

10.5 Positiivisen ennakkoperintöolettaman soveltuvuus PK 7 luvun valossa

Olen asettunut puoltamaan tulkintaa, jonka mukaan kuka tahansa sivullinen jäämistöintresenti voi rintaperillisen lisäksi vedota PK 7:7 §:ään. Vielä on esitettävä kysymys, soveltuuko positiivinen ennakkoperintöolettama normaaliin tapaan myös ainoan rintaperillisen tilanteessa lakiosan suuruutta määritettäessä. Nähdäkseni sivullisella jäämistöintresentillä on hyvät menestymisen mahdollisuudet esittäessään vastaväitteenä rintaperillisen lakiosavaadetta vastaan sen, että positiivisen ennakkoperintöolettaman tullessa sovellettavaksi, on perillinen saanut lakiosansa jo ennakkoperintönä. Korkein oikeus on ennakkopäätöksessään tulkinnut positiivisen ennakkoperintöolettaman soveltuvan ainoan rintaperillisen tilanteessa silloin, kun testamentinsaajalla on ainoan rintaperillisen vastapuolena intressiä jäämistön jaon suhteen.

³¹⁸ *Aarnio–Kangas*: Avioliitto, perintö ja testamentti (1994) s. 166.

³¹⁹ Näin esittää myös *Lohi* kriittisessä lausunnossaan *Aarnion* ja *Kankaan* esimerkkilaskelmaa kohtaan. Ks. *Lakiosaoikeuden toteuttamisesta perinnönjaossa* (1997) s. 827 av 19.

³²⁰ Samoin myös *Lohi*: *Lakiosaoikeuden toteuttamisesta perinnönjaossa* (1997) s. 827 av 19:

”PK 7:7 §:ssä on selvästi lähdetty siitä, että rintaperillinen saattaa saada osan lakiosastaan (tai jopa koko lakiosansa) jo perittävän eläessä. Säännöksen perusajatuksen vastaista olisi antaa hänelle valta mitätöidä ennakkoluovutusten merkitys ja vaatia aina määrääsää reaalisen jäämistön varoista.”

Perintökaaren 6 luvun 1 §:n mukaan mitä perittävä eläessään on antanut rintaperilliselle, on ennakkona vähennettävä tämän perinnöstä, ellei muuta ole määrätty tai olosuhteisiin katsoen otaksuttava tarkoitettu. Rintaperillisten välisessä suhteessa ennakkoperintösäännöksiens ensisijainen tarkoitus on turvata heidän välistään tasa-arvoisuutta. Jos perittävä on antanut eläessään sinänsä ennakkoperinnöksi katsottavan lahjan ainoalle rintaperilliselle, jolle myös koko jäämistö siirtyy, ennakkoperintösäännökset eivät tule sovellettaviksi, koska säännöksillä suojattavaa tahoja ei ole. Sitä vastoin jos ainoan rintaperillisen lisäksi kuolinpesän osakkaana on yleistestamentin saaja, ennakkoperintösäännöksiens soveltaminen vaikuttaa rintaperillisen ja testamentin saajan välisessä suhteessa.

Mielestäni positiivista ennakkoperintöolettamaa tulee noudattaa ainoan rintaperillisen tilanteessa normaalin tapaan aina, kun jäämistön jaon osapuolena on joku sivullinen jäämistöintresenti. Ymmärrän ennakkoperintöjärjestelmän vaikuttavan perillisten keskinäisten suhteiden lisäksi myös perillisen ja muun sivullisen etutahon välisessä suhteessa. Näin on esimerkiksi osituksen yhteydessä. Korkeimman oikeuden ennakkopäätös puoltaa tätä tulkintaa myös silloin, kun kyse on ainoan rintaperillisen lakiosan suuruuden määrittämisessä. Tässä ennakkopäätöksessä sivullisen jäämistöintresentin asemassa oli testamentinsaaja. Nähdäkseni positiivinen ennakkoperintöolettama soveltuu tapaukseen riippumatta siitä, onko sivullisenä etutahona testamentinsaaja vai joku muu, jolla on suojan tarvetta rintaperillisen lakiosavaadetta vastaan.

Onko tulkintani sitten liian hätiköity? Osituksen osalta uskon perusteellisesti selvittäneeni ennakkoperintöjärjestelmän ulottavan vaikutuksen myös lesken ja ainoan rintaperillisen väliseen suhteeseen. Tähän voitaisiin huomauttaa, että sitä tulkintaa, joka on tehty osituksen osalta, ei voida analogisesti soveltaa PK 7 lukuun. Asia on juuri näin. Ositus ja nyt puheena oleva PK 7 luku ovat erillisiä järjestelmiä.

Korkein oikeus on ennakkopäätöksessään tulkinnut positiivisen ennakkoperintöolettaman soveltuvan normaaliin tapaan ainoan rintaperillisen tilanteessa myös PK 7 luvun valossa. Samalle tulkinnalle on esitettävissä lisäperusteluita myös sitä kautta, miksi vastakkaista tulkintaa ei ymmärtääkseni voida hyväksyä. Tämä perustelu on yksinkertaisesti se, että vastakkaiselle tulkinnalle ei löydy tukea lainsäädännöstä eikä lainvalmistelutöistä. Lisäksi, kun aikaisemmin esittämälläni tavalla kuka tahansa

sivullinen jäämistöintresenti voi vedota ennakkoperintöön PK 7:7 §:n tarkoittamalla tavalla, olisi epäjohdonmukaista, että normaali positiivinen ennakkoperintöolettama ei nyt tulisikaan sovellettavaksi. Näin ollen ennakkoperintöjärjestelmä tulee ymmärtää laajemmaksi kokonaisuudeksi, kuin vain sellaiseksi järjestelmäksi, joka vaikuttaa ainoastaan perillisten välisessä suhteessa. Asia voisi olla toisin, jos esimerkiksi oikeuslähdeaineistosta saataisiin tukea ennakkoperintöjärjestelmän olevan tarkoitettu vaikuttavaksi ainoastaan perillisten keskinäisessä suhteessa. Ilman tätä tukea ei mielestäni yksittäistä lainkohtaa voida tulkita siten, että se poikkeaa siitä järjestelmästä, johon lainkohta on sovitettu. Siten ainoalle rintaperilliselle annettu lahja tulee nähdäkseni olettaa ennakkoperinnöksi, ellei perittävän näytetä muuta määränneen tai tarkoittaneen.³²¹

Vastakkaisen olettaman hyväksyminen tilanteen arvioimisen lähtökohdaksi johtaisi helposti perittävän tahdon vastaisiin tuloksiin. *Lohen* esittämää esimerkkiä käyttäkseni tilanteessa, jossa perittävä on ainoalle rintaperilliselle antamansa lahjan lisäksi antanut huomattavan lahjan jollekin ulkopuoliselle henkilölle tai määrännyt suuren osan omaisuudestaan meneväksi testamentilla muulle taholle kuin ainoalle rintaperilliselleen, merkitsisi positiivisen ennakkoperintöolettaman kumoutuminen selvää uhkaa mainittujen ulkopuolisten henkilöiden saannoille ja tällaisen lopputuloksen voidaan tuskin lähtökohtaisesti katsoa vastaavan perittävän tahtoa. Sen sijaan on luultavampaa olettaa perittävän tarkoittaneen kaikkien hänen tekemiensä oikeustoimien toteutuvan ja pysyvän voimassa.³²² Todettakoon vielä, että mikäli esimerkiksi testamentin tulkinnalla selviää perittävän positiivisen ennakkoperintöolettaman vastainen tahto, kumoutuu positiivinen ennakkoperintöolettama materiaalisena säännöksenä normaaliin tapaan.

---

³²¹ Samoin *Lohi*: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja (2006) s. 101.

³²² *Lohi*: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja (2006) s. 101 - 102.

10.6 Negatiivisen ennakkoperintömääräyksen vaikutus sivullisiin jäämistöntresentteihin

10.6.1 Vaikutus testamentinsaajaan

Positiivinen ennakkoperintöolettaama voi PK 7 luvun tilanteissa kumoutua normaaliin tapaan joko olosuhteiden perusteella tai siitä syystä, että perittävä on määrännyt niin, ettei lahja ole ennakkoperintöä (negatiivinen ennakkoperintömääräys). Käsittelem negatiivisen ennakkoperintömääräyksen sivuuttamisen mahdollisuutta seuraavassa luvussa. Tässä kappaleessa tarkastelen lyhyesti sitä, mitä vaikutuksia perittävän negatiivinen ennakkoperintömääräys saa aikaan suhteessa tiettyihin sivullisiin jäämistöntresentteihin silloin, kun perittävän antama määräys tulee noudatettavaksi.

Siinä tapauksessa, että perittävä on antanut määräyksen, että lahja ei ole luonteeltaan ennakkoperintöä ja tälle määräykselle annetaan sisältönsä mukaiset oikeusvaikutukset, ei testamentinsaaja saa suojaa ainoan rintaperillisen saamaa luovutusta vastaan. Mikäli testamentti koskee enempää kuin puolta jäämistöstä, on testamentti tehoton, ellei testamentinsaaja turvaudu PK 7:5.2 §:n mukaiseen oikeuteensa suorittaa puuttuva lakiosamäärä rahana. Tässä suorituksessa huomioon ei siis tule otettavaksi ainoan rintaperillisen saama lahja.

10.6.2 Vaikutus testamenttiin rinnastuvan lahjan saajaan

Vastaavaa suojaa vaille voi jäädä myös se, joka on saanut testamenttiin rinnastuvan lahjan. Lähtökohtaisesti testamenttiin rinnastuvan lahjansaaja joutuu varautumaan täysimääräiseen PK 7:8 §:n mukaiseen lakiosan täydennykseen, eikä tätä velvollisuutta lievennä ainoan rintaperillisen saama lahja, koska nyt lahjaa ei katsota perittävän määräyksen johdosta ennakkoperinnöksi.³²³ Testamenttiin rinnastuvan lahjan saaja voi

---

³²³ Havainnollistan tilannetta esimerkillä. Ainoa rintaperillinen on saanut perittävältä eläessään 20 000 euron suuruisen lahjan, jota ei perittävän vakavasti tarkoitetun määräyksen johdosta katsota saajansa ennakkoperinnöksi. Lisäksi perittävä on antanut sivulliselle jäämistöntresentille 30 000 euron suuruisen testamenttiin rinnastuvan lahjan. Perittävältä jää perukirjan mukaan netto-omaisuutta 10 000 euroa. PK 7:3.3 §:n mukaisen laskennallisen lisäyksen johdosta ainoan rintaperillisen lakiosa on 20 000 euroa (10 000+30 000/2). Koska perittävän netto-omaisuus on 10 000 euroa, jää sivullisen jäämistöntresentin

kuitenkin pyrkiä vetoamaan PK 7:3.3 §:n mukaiseen vastasyysääntöön. Tämän lainkohdan mukaan testamenttiin rinnastuva lahja voi tulla huomiotta jätettäväksi silloin, jos on olemassa erityisiä vastasyitä. *Lohi* on pitänyt erityisen vastasyyn käyttöä mahdollisena myös ainoan rintaperillisen tilanteessa. Hän perustelee asiaa perintökaaren esitöillä, joissa vastasyysääntöä on perusteltu ennen muuta niitä tilanteita varten, joissa perittävä on viimeisinä elinvuosina antamallaan lahjalla tasoittanut perillisten välisiä suhteita.³²⁴

HE 37/1948

*”...perittävä on aikaisemmin antanut jollekulle lapsistaan lahjan, jota ei ole vähennettävä tämän perinnöstä, ja hän tämän vuoksi, hänen taloudellisen asemansa huononnuttua, kuolinvuoteellaan lahjoittaa jäljellä olevan omaisuutensa muille lapsilleen. Tällaisissa tapauksissa on ehdotuksen mukaan mahdollisuus poiketa yleisestä säännöstä.”*³²⁵

Vaikka perintökaaren esitöissä lausutaan *perillisten* välisistä suhteista, voidaan *Lohen* käsityksen mukaan vastasyysääntöä soveltaa tästä huolimatta myös perillisiin ulkopuolisen lahjansaajan hyväksi. Hän perustelee näin meneteltäessä turvattavan perittävän tahdon toteutumisen ja näin estää ylimitoitettua lakiosasuojan antamisen omaisuutta jo saaneelle rintaperilliselle.³²⁶ Perillinen, joka on jo saanut perittävaltä omaisuutta, ei ole yhtä vahvan lakiosasuojan tarpeessa verrattuna siihen tilanteeseen, ettei olisi ollenkaan saanut tällaista omaisuutta.³²⁷

10.6.3 Vaikutus lesken, kihlakumppanin ja avopuolison asemaan

Olen aikaisemmin tuonut ilmi, että PK 8:2 §:ssä tarkoitetulla tavalla perittävän kihlakumppanille, avopuolisolle tai leskelle annettavalla avustuksella voidaan loukata rintaperillisen lakiosaa ainoastaan painavien syiden perusteella.

---

täydennysvastuuksi 10 000 euroa siitä huolimatta, että ainoa rintaperillinen on saanut perittävän eläessä näennäisesti lakiosaansa vastaavan 20 000 euron suorituksen.

³²⁴ *Lohi*: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja (2006) s. 103.

³²⁵ HE 37/1948 s. 6.

³²⁶ *Lohi*: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja (2006) s. 103 av 28.

³²⁷ *Lohi*: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja (2006) s. 103.

Lain esitöissä perustellaan avustuksen antamista seuraavasti:

HE 225/1982

”Joissakin tapauksissa kohtuusharkinta saattaa johtaa siihen, että eloonjäänyt puoliso saa avustuksena koko jäämistöomaisuuden. Näin on asian laita kuitenkin ainoastaan erityisten syiden vaatiessa silloin, kun perittävältä on jäänyt rintaperillinen. Tällä on nimittäin oikeus lakiosaan ja lakiosaoikeutta voidaan kaventaa ainoastaan painavien syiden niin vaatiessa. Tällaisena syynä voidaan pitää esimerkiksi sitä, että leski on varaton ja avustusta tarvitaan hänen perustoimeentuloonsa ja että lakiosavaatimuksen toteuttaminen vaarantaa lesken mahdollisuuden huolehtia itse toimeentulostaan.”³²⁸

Mikäli rintaperillisen katsotaan saaneen lakiosansa ennakkoperintönä, ei avustuksen antamiselle ole ainakaan lakiosasta johtuvia esteitä. Nyt puheena olevassa tilanteessa, perittävän antaman määräyksen johdosta rintaperilliselle annettu lahja ei ole ennakkoperintöä. Tässä tilanteessa tulee arvioitavaksi se, onko rintaperillisen saamalla lahjalla vaikutusta PK 8:2 §:ssä tarkoitettuna avustustarpeen toteuttamiseen rintaperillisen lakiosaoikeuden sivuuttavien vaikutuksien. Tämä kysymys ei kuitenkaan kuulu tutkielmani rajauksen piiriin, joten jätän kysymyksen arvioinnin jo tehtyjen sekä tulevien tutkimusten tehtäväksi.

---

³²⁸ HE 225/1982 s. 13.

11 Negatiivisen ennakkoperintömääräyksen sivuuttaminen

11.1 Perittävän tahtoa vastaamaton negatiivinen ennakkoperintömääräys

Olen käsitellyt tässä tutkimuksessa sitä, voidaanko ainoalle rintaperilliselle annetun lahjan katsoa olevan ennakkoperintöä jäämistöosituksessa ja lakiosan suuruutta määritettäessä. Tilanne on näennäisesti katsoen kaikkein selkein silloin, kun perittävä on nimenomaisesti määrännyt niin, ettei annettu lahja ole saajalleen ennakkoperintöä (negatiivinen ennakkoperintömääräys). Tässä tilanteessa voi esimerkiksi testamenttiin rinnastuvan lahjan saanut henkilö omaa oikeuttaan parantaakseen pyrkiä vetoamaan PK 7:3.3 §:n vastasyysääntöön. Vastaavasti perittävän kihlakumppani, avopuoliso tai leski voi pyrkiä vetoamaan PK 8:2 §:ssä tarkoitettuihin painaviin syihin avustuksen saamiseksi perillisen lakiosaa loukaten. Ainoan rintaperillisen vastapuoli saattaa kuitenkin pyrkiä vielä vahvemmin keinoin parantamaan omaa oikeuttaan. Tämän hän saattaa tehdä vetoamalla siihen, että perittävä ei ole todellisuudessa tavoitellut niitä oikeusvaikutuksia, jotka syntyvät perittävän antamasta negatiivisesta ennakkoperintömääräyksestä. Nyt tulee arvioitavaksi, onko ainoan rintaperillisen vastapuolella olevalla sivullisella jäämistöntresentillä mahdollisuus saada perittävän antama nimenomainen ennakkoperintömääräys kumotuksi ja siten päästä itseään ajatellen edullisempaan asemaan suhteessa ainoaan rintaperilliseen.³²⁹

Rintaperillisen vastapuoli saattaa esimerkiksi väittää, että perittävän negatiivinen ennakkoperintömääräys johtuu valmiin asiakirjamallin käytöstä tai ei-ennakkoperintöä -klausuuli olisi otettu lahjakirjaan ainoastaan verotusta silmällä pitäen, eikä perittävä ole siten tavoitellut lausumallaan mitään siviilioikeudellisia vaikutuksia. Voiko tämänkaltainen rintaperillisen vastapuolen väite sitten ylipäätään menestyä?

---

³²⁹ *Lohi*: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja (2006) s. 104.

Kysymykseen on vastattava myöntävästi silloin, kun väitteen esittäjä näyttää väitteensä toteen. Tämä johtuu siitä, että ennakkoperintöluonteen ratkaisee viime kädessä perittävän todellinen tahto. Ennakkoperintömääräyksen merkitystä olen tutkinut aikaisemmin tässä tutkimuksessa. Tiivistetysti sanottakoon kuitenkin, että pelkille sanoille ilman tarkoitusta ei tule antaa juridista merkitystä, mikäli väitteen esittäjä pystyy näyttämään väitteen toteen.³³⁰

Arvioitaessa, tuleeko perittävän antama negatiivinen ennakkoperintömääräys ottaa todesta, on arvioitava sitä, mihin siviilioikeudellisiin vaikutuksiin perittävä on määräyksellään tarkalleen ottaen pyrkinyt. Pyrkimyksen tavoite on jollain muotoa oltava lahjansaajan suosiminen tai suojaaminen. Tarkoitin tällä sitä, että perittävä on tavoitellut tilannetta, jossa lahjansaaja voi lahjasta huolimatta osituksessa tai jäämistön jaossa esittää jäämistöoikeudelliset vaatimuksensa täysimääräisenä ottamatta huomioon perittävän eläessä antamaa lahjaa.³³¹ Vaikka käsitykseni on, että käytännön oikeuselämässä käytetään ”ei ennakkoperintöä” - klausuulia liian usein suoraan valmiin asiakirjamallin pohjalta ajattelematta kokonaisvaltaisesti sen siviilioikeudellisia vaikutuksia, voi perittävällä olla todelliset ja perusteltavissa olevat motiivit negatiivisen ennakkoperintömääräyksen antamiselle. Esimerkiksi ositustilannetta ajatellen puoliset voivat pyrkiä takaamaan sen, että jommankumman puolison kuoltua ainoa rintaperillinen saa mahdollisimman suuren ositussaannon. Tosin tämä tarkoittaa sitä, että tällä määräyksellä leskeksi jääneen asema huononee. Tilanteen arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota myös siihen, ettei tyyppitapauksessa ennakkoperintömääräyksen antaja tiedä kumpi aviopuolisoista jää leskeksi.

Silloin, kun negatiivisen ennakkoperintömääräyksen antaminen vaikuttaa ainoan rintaperillisen lakiosaan, on perittävän todellisia motiiveja mielestäni vaikeampi löytää.³³² Siinä tapauksessa, että perittävä antaa ainoan rintaperillisen tilanteessa negatiivisen ennakkoperintömääräyksen, kaventaa hän omaa disponointi valtaansa. Esimerkiksi testamentti joka olisi ilman ennakkoperintömääräystä voitu täysimääräisesti täyttää, on negatiivisen ennakkoperintömääräyksen seurauksena vaikeampi toteuttaa, koska nyt testamentinsaaja ei voi vedota PK 7:7 §:ssä tarkoitettuun vähennykseen.

---

³³⁰ Lohi: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja (2006) s. 105.

³³¹ Lohi: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja (2006) s. 105.

³³² Sen sijaa useamman rintaperillisen tilanteessa perittävän negatiivisen ennakkoperintömääräyksen taustalla voi usein olla todellinen motiivi: halu suosia yhtä rintaperillistä toisen rintaperillisen kustannuksella.

Testamenttimääräys ei siten ehkä toteudu perittävän tahtomalla tavalla täysimääräisenä. Toisena esimerkkinä perittävä on voinut ainoalle rintaperilliselleen antamansa lahjan lisäksi lahjoittaa omaisuuttaan sivulliselle henkilölle. Koska sivulliselle henkilölle tehty lahjoitus voi täyttää testamenttiin rinnastuvan lahjan tunnusmerkistön, voi perittävä negatiivisen ennakkoperintömääräyksen seurauksena kaventaa tietämättään ja tarkoittamattaan omaa lahjoitusvapauttaan. Näin on, koska sivullinen lahjansaaja ei voi nyt vedota PK 7:7 §:ään. Tällöin sivullisen mahdollisuudeksi jää vedota PK 7:3.3 §:n vastasyysääntöön, jonka toteutuminen on hyvin epävarmaa.³³³ Lienee paikallaan kuitenkin vielä nostaa esiin, että toki perittävällä voi edellä mainituissa tilanteissa olla todellinen motiivi negatiiviselle ennakkoperintömääräykselle. Tätä määräystä tulee noudattaa, ellei perittävän tahdosta muuta ilmene.

11.2 Ristiriitaisuudet perittävän motiivissa

Negatiivisen ennakkoperintömääräyksen sivuuttaminen voi olla yksinkertaista silloin, kun sivullinen jäämistöintresetti pystyy osoittamaan sen, ettei perittävän ”ei ennakkoperintöä” - klausuulin käyttämiselle ole todellisia siviilioikeudellisia motiiveita. Tässä tilanteessa on yksinkertaista jättää ennakkoperintömääräys noudattamatta. Aina tilanne ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen. Perittävän motiivit saattavat johtaa ristiriitaisuuksiin. Osa negatiivisen ennakkoperintömääräyksen oikeusvaikutuksista saattaa selvitysten perusteella olla perittävän tahdon mukaisia, mutta osaltaan ne voivat olla selkeästi perittävän tahdon vastaisesti.³³⁴ Tämän tyyppisiä tilanteita voi olla mitä erilaisimpia, mutta tässä yhteydessä lienee paikallaan valaista asiaa yhdellä esimerkillä.

Varakkaat aviopuolisot ovat lahjoittaneet rintaperilliselleen vapaa-ajan asunnon. Lahjoituksen ensisijainen tarkoitus on ollut taata lapselle mahdollisimman suuri ositussaanto siten, että lahjanantajat ovat määränneet lahjoituksen olevan ei-ennakkoperintöä. Tällä tavoin he samalla onnistuvat myös toissijaisessa tavoitteessaan eli siinä, että määräämällä lahjan ei-ennakkoperinnoksi, on lapselle tulevaisuudessa määrättävä perintövero pienempi verraten siihen tilanteeseen, että lahja olisi ennakkoperintöä (ainoan rintaperillisen tilanteessa tällä määräyksellä ei vallitsevan verolinjauksen johdosta olisi merkitystä). Tämän jälkeen aviopuolisot ovat pitäneet tärkeänä turvata toisen aviopuolison läheisen serkun taloudellinen turvallisuus testamenttaamalla omaisuutta

³³³ Lohi: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja (2006) s. 106 - 107.

³³⁴ Lohi: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja (2006) s. 109.

tälle. He ovat voineet ajatella serkun saavan testamentilla määrätyn omaisuuden täysimääräisenä rintaperillisen lakiosavaateen sitä estämättä. Jotta tämä vaateen uhka estettäisiin, olisi nyt parempi, että lapsen saama vapaa-ajan asunto katsottaisiin lakiosasäännösten kannalta ennakkoperinnöksi.

Esimerkin kaltainen tilanne voi syntyä myös niin, että perittävä ei ole tehnyt testamenttia eikä testamentin tulkinnasta ole siten apua tilanteen ratkaisemiseksi. Edelleen, vaikka perittävä olisi tehnyt testamentin ja testamenttia käytettäisiin tulkinnallisena apuna tilanteen ratkaisemiseksi, on kysyttävä, voiko ennakkoperintömääräyksen tietyssä suhteessa toteuttaa ja toisessa ei. Ylipäätään ristiriitaisten tarkoituserien tilanteen ratkaisemiseksi voidaan tarjota ainakin neljää seuraavaa *Lohen* esittämää ratkaisumallia³³⁵.

Ensinnäkin ennakkoperintömääräystä voidaan ajatella noudatettavaksi aina silloin, jos se edes osaltaan vastaa perittävän tahtoa. Tämä tarkoittaa sitä, että myös ei-toivotut seuraukset joudutaan sietämään. Toiseksi voidaan tehdä edelliseen verraten päinvastainen ratkaisu: ennakkoperintömääräys sivuutetaan kokonaan, mikäli sen noudattaminen johtaisi osaksikaan perittävän tahdon vastaiseen tulokseen. Tämän seurauksena on taas se, että perittävän tahdonmukaisetkaan oikeusseuraamukset eivät toteudu. Kolmantena ratkaisumallina voidaan esittää kokonaisuutena perustuvaa joko–tai -mallia. Tilanteessa päätetään oikeusvaikutusten kokonaisarvion punninnalla se, noudatetaanko ennakkoperintömääräystä. Harkinnan ratkaisevassa asemassa on se, kumpi vaihtoehdoista vastaisi paremmin perittävän tahtoa. Neljäntenä vaihtoehtona voidaan pitää sekatyypin ennakkoperintöluonteen mahdollisuutta, eli ajatella noudatettavan ennakkoperintömääräystä osittain: ennakkoperintömääräykselle annetaan oikeusvaikutukset, joiden oletetaan vastaavan perittävän tahtoa. Tällä tavoin tulisi hyväksytyksi se, että lahjalla voi olla useita ennakkoperintöluonteita. Tämän perusteella lahja voitaisiin esimerkiksi ottaa huomioon ennakkoperintönä osituksessa, mutta ei lakiosan suuruutta määritettäessä.

Mielestäni kaksi ensimmäistä ratkaisumallia on hylättävä. Pidän perusteena tälle yksinkertaisesti sitä, että näiden ratkaisumallien käyttäminen loukkaisi liian syvästi perittävän tahtoa.³³⁶ Tästä syystä en näe näiden mallien soveltuvan

---

³³⁵ *Lohi*: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja (2006) s. 109 - 110.

³³⁶ Samoin *Lohi*: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja (2006) s. 110.

ennakkoperintöjärjestelmään. Järjestelmään, jossa perittävän tahdon kunnioittaminen näyttelee niin merkittävää roolia. Näin ollen siirryn suoraan tutkimaan vaihtoehtojen kolme ja neljä hyväksyttävyyttä. Esiin nousee toisaalta se, onko ratkaisu hyväksyttävää perustaa kokonaisharkinnan pohjalle ja taas toisaalta se, soveltuuko sekatyypinen ennakkoperintöluonne ylipäätään ennakkoperintöjärjestelmän tarkoitukseen.

11.3 Sekatyypinen ennakkoperintöluonne vai kokonaisharkintaan perustuva joko–tai -malli?

Ennakkoperintösäännöksistä ei ilmene suoraan, onko sekatyypinen ennakkoperintöluonne mahdollinen. Alkuun on todettava, että sekatyypistä ennakkoperintöluonnetta vastaan puhuu ensinnäkin AL 94a §:n kirjoittamistapa. Lainkohta on kirjoitettu niin, että osituksessa voi tulla huomioon otettavaksi ainoastaan sellainen ennakkoluovutus, joka on ennakkoperintöä myös PK 6 lukua sovellettaessa. Tämän mukaan näyttäisi siltä, että mikäli luovutusta ei pidettäisi PK 6 luvun mukaan ennakkoperintönä, ei sitä voitaisi myöskään pitää AL 94a §:n nojalla ennakkoperintönä.³³⁷ Huomattavaa on, että tässä yhteydessä ei kuitenkaan tarkoiteta AL 94a §:n ja perintökaaren 7 luvun välistä suhdetta. Kuten tässä tutkimuksessa on käynyt ilmi, on PK 7 luvussa ainoastaan viittaus ennakkoperintöön, emmekä siten voi yhden lainkohdan perusteella nähdä näiden järjestelmien välistä yhteyttä. Palaan tähän kysymykseen hetken päästä, mutta palatkaamme vielä AL 94a §:n ja PK 6 luvun väliseen suhteeseen. Tässä suhteessa näyttää siis lähdetyn siitä, että AL 94a § ja PK 6 luku on keskenään tietynlaisessa kohtalonyhteydessä. Tämä tuodaan ilmi myös ruotsalaisessa lainvalmisteluaineistossa, jossa näyttää lähdetyn siitä, että luovutus joko on ennakkoperintöä kaikissa henkilösuhteissa tai ei missään suhteissa.³³⁸

Mikäli sekatyypisen ennakkoperintöluonteen mahdollisuus hylättäisiin, jäisi näkemykseni mukaan jäljelle ainoastaan joko–tai -menetelmällä tehtävä ratkaisu. Tätä ratkaisumallia voidaan perustella erityisesti ennakkoperintöjärjestelmän selkeyden ja hallittavuuden kannalta. Jos kuitenkin annetaan enemmän arvoa perittävän

---

³³⁷ Lohi: Ennakkoperinnöstä (1999) s. 71.

³³⁸ Ks. SOU 1925:43 s. 268.

määräämisvallan ja tahdon kunnioittamiselle, on syytä kaikesta huolimatta päätyä sekatyypiseen ratkaisumalliin.³³⁹

Valinta näiden vaihtoehtojen välillä on epäilemättä hankalaa. Esimerkiksi *Lohi* tyytyi jättämään kysymyksen avoimeksi vuoden 1999 teoksessaan ”Ennakkoperinnöstä”, jossa hän otti järjestelmällisesti kantaa moneen ennakkoperinnön alalla vallitsevaan problematiikkaan. Sitten *Lohi* on varovasti kallistunut kannattamaan sekatyypisen ennakkoperintöluonteen mahdollisuutta. Tätä hän perustelee lahjanantajan tahdon ja tarkoitusperien kunnioittamisen merkittävyydellä, vaikka ennakkoperintöjärjestelmän selkeys tästä ehkä jonkin verran kärsii. Lisäksi hänen mukaan tilanteessa, jossa perittävä nimenomaisesti antaa sekatyypisen ennakkoperintömääräyksen, tulisi hänen tahtoa noudattaa.³⁴⁰

Joko–tai -menetelmän ratkaisumalli olisi eittämättä perusteltavissa ennakkoperintöjärjestelmän selkeyden kannalta. Ennen tämän ratkaisumallin hyväksymistä on kuitenkin tarkasteltava sitä seikkaa, mihin tämän mallin käyttäminen perustuisi. Epäilemättä tämän mallin hyväksyminen olisi ennakkoperintösäännösten soveltamisen kannalta yksinkertaisempaa verraten siihen, että ratkaisumalliksi valittaisiin sekatyypisen ennakkoperintöluonteen mahdollisuus. On kuitenkin havahduttava siihen, mihin mallivaihtoehdon puoltaminen tulee perustaa. Kyse ei voi olla siitä, mikä malli olisi käytännössä yksinkertaisin vaihtoehto. Tällaiseen perusteeseen valintaa ei yksinkertaisesti voi perustaa. Siksi on tarkasteltava lähemmin joko–tai -mallin käyttökelpoisuutta ja sen hyväksyttäviä perusteita. Kuten olen edellä esittänyt, päätettäisiin tässä ratkaisumallissa oikeusvaikutusten kokonaisarvion punninnalla se, noudatetaanko luovutuksen ennakkoperintöluonnetta. Nyt havaitaan, että tämän ratkaisumallin hyväksyminen olisi erittäin yksinkertainen vaihtoehto. Tässä vaihtoehdossa jätettäisiin tilanne avonaiseksi siten, että ratkaisu tehtäisiin *in casu*, kussakin yksittäistapauksessa erikseen kokonaisharkinnan perusteella. En kuitenkaan näe hyväksyttäväksi tämän perusteen käyttöä mallin hyväksymiselle. Vaikeaa ratkaisutilannetta ei voi peittää tällaisen kokonaisharkinnan taakse³⁴¹, niin kuin tässä ratkaisuvaihtoehdossa tehtäisiin.

---

³³⁹ *Lohi*: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja (2006) s. 110 - 111.

³⁴⁰ *Lohi*: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja (2006) s. 111.

³⁴¹ Samoin *Saarenpää*: Kadonneet systeemit (1997) s. 267.

Ymmärrän ennakkoperintösäännösten taustalla olevan tietyn järjestelmän, johon tulkinnat ja nyt puheena oleva ratkaisuvaihtoehto tulee sovittaa. Siksi on nostettava vielä esiin sekatyypisen ennakkoperintöluonteen malli ja sen soveltuvuus ennakkoperintöjärjestelmään. Korostan vielä, että tarkasteluni kohdistuu ainoan rintaperillisen tilanteessa ainoastaan siihen, voidaanko lahjalle antaa osituksessa eri ennakkoperintöluonne kuin mikä sille annetaan lakiosan suuruutta määritettäessä. En siis käsittele niitä tilanteita, voiko lahjalla olla esimerkiksi useampi ennakkoperintöluonne silloin, kun sillä olisi merkitystä useamman etutahon välillä yksin lakiosan suuruutta määritettäessä. Se olisi oman tutkimuksen arvoinen kysymys. Tarkasteluni siis kohdistuu ainoastaan osituksen ja lakiosan määrittämisen väliseen suhteeseen ennakkoperintöluonteen osalta.

Mielestäni luovutuksella voi olla eri ennakkoperintöluonne niin osituksessa kuin lakiosaa määritettäessä. Perustan tulkintani ennakkoperintöjärjestelmän tarkoitukseen erikseen osituksessa ja erikseen lakiosaa määritettäessä.

Olen viitannut tässä tutkimuksessa siihen, kuinka ositus ja perinnönjako ovat erillisiä toimituksia ja niiden suojattava taho on eri. Edelleen olen ilmaissut sen, että mikäli ennakkoperintö halutaan ottaa huomioon perinnönjaossa, ei sen huomioon ottamiseksi riitä se laskelma, mikä on tehty osituksen toimittamista varten. Osituslaskelmassa ennakkoperintö vaikuttaa osituksen lopputulokseen, perinnönjako on asia erikseen. Olen edelleen esittänyt, ettemme voi suoraan todeta sitä, mitä PK 7 luvun maininnalla ennakkoperinnöstä tarkoitetaan ja mikä yhteys maininnalla on PK 6 lukuun. Puolsin tulkintaa, jonka mukaan PK 7:3.3 §:ssä tarkoitettulla tavalla vain perittävän itsensä antama ennakkoperintö tulee lisätä lakiosalaskelmaa tehtäessä pesänvaroihin. Käytin tulkintani perusteena PK 6 luvun ja PK 7 luvun välillä vallitsevia järjestelmällisiä eroja. Teen tämän saman erottelun myös nyt. Avioliittolain 94a § on eittämättä kohtalonyhteydessä PK 6 lukuun. Tämä on tuotu esiin myös ruotsalaisessa lainvalmisteluaineistossa aiemmin mainitsemallani tavalla. Ymmärrän kuitenkin PK 7 luvun lakiosasäännösten olevan säännöksiä, joihin ositusjärjestelmä ei ulotu: osituksella ja perinnönjaolla on erillinen funktio, joka tulee ottaa huomioon ennakkoperinnön huomioon ottamisessa lakiosaa määritettäessä. PK 7:3.3 §:n laskennallisten lisäysten järjestelmä on poikkeussäännöstö ja sellaisenaan sitä tulee tulkita suppeasti.

Ennakkoperinnön huomioon ottamisella on siis eri tavoitteet niin osituksessa kuin lakiosaa määritettäessä. Perustan tähän seikkaan sen tulkintani, että mikäli perittävän tahto on esimerkiksi ollut ennakkoperintöluonteen avulla vaikuttaa ainoastaan osituksen lopputulokseen, ei tämän ennakkoperintöluonteen mielestäni tule automaattisesti vaikuttaa myös toisenlaisessa, perittävän tahdon vastaisessa ympäristössä. Mielestäni ennakkoperintöjärjestelmälle asetetut tavoitteet huomioon ottaen, on ennakkoperintöjärjestelmään jätetty mahdollisuus ottaa tietyn luovutuksen ennakkoperintöluonne eri tavalla huomioon osituksessa, kuin miten tehdään lakiosaa määritettäessä. Näin ollen pidän ennakkoperintöjärjestelmän valossa mahdollisena sitä, että luovutukselle voidaan osituksessa antaa eri ennakkoperintöluonne, kuin mikä sille annetaan lakiosaa määritettäessä. Olen tuonut tässä tutkimuksessa useaan otteeseen esiin ennakkoperintösäännösten dispositiivisuuden. Samalla olen puolustanut perillisen todellisen tahdon yksin vaikuttavaksi luovutuksen ennakkoperintöluonteeseen. Teen sen myös nyt. Mielestäni luovutuksen ennakkoperintöluonnetta tulee arvioida perittävän tahdon mukaisesti erikseen niin osituksen kuin erikseen lakiosankin määrittämisen osalta. Edelleen, nostan perittävän tahdon kunnioittamisen periaatteen koko perintökaaren järjestelmässä siihen arvoon, että hänen antamia sekatyypisiä ennakkoperintömääräyksiä tulisi tulkita päteväksi ennakkoperintöjärjestelmän hallittavuudenkin uhalla.

12 Lopuksi

12.1 Yhteenveto

Nykyisessä perintökaassa on ennakkoperinnön osalta säännöksiä suhteellisen paljon. Tarkemmassa tarkastelussa nämä säännökset osoittautuvat usein hyvin hankaliksi. Tutkielmanohjaajani *Ahti Saarenpää* onkin luonnehtinut ennakkoperintöä yhdellä kertaa niin tutuksi ja kuitenkin vaikeasti ymmärrettäväksi.³⁴² Tämän olen tutkielman edetessä useaan otteeseen saanut havaita. Ennakkoperintöä koskevat vaikeudet johtuvat osaksi säännösten soveltamisen tulkintaongelmista. Tulkintaongelmia seuraa hankalat laskutoimitukset.³⁴³ Ongelmat eivät lopu tähän. Ennakkoperintösäännöksiä sovellettaessa joudutaan usein ottamaan huomioon myös avioliittolain mukainen avioliiton varallisuusjärjestelmä. Tämä johtuu siitä, että perintökaaren ohella myös avioliittolakiin sisältyy ennakkoperintöä koskevia säännöksiä. Näiden kahden järjestelmän välillä liikkuminen ja osittain vaikeaselkoiset lainkohdat tuottavat eittämättä hankaluuksia. Juuri nämä haasteet lisättynä ainoan rintaperillisen problematiikalla ovat tehneet aiheen tutkimisesta mielenkiintoisen.

Ennakkoperintöjärjestelmän ajateltaneen helposti olevan ainoastaan perillisten keskinäisen yhdenvertaisuuden ja mahdollisimman oikeudenmukaisen perittävän jäämistön jaon varalle luotu järjestelmä. Tästä syystä olen tutkinut, voiko lahja tulla otettavaksi huomioon ennakkoperintönä siinä tilanteessa, että se on annettu ainoalle rintaperilliselle. Tätä kysymystä olen lähestynyt tutkimalla ennakkoperintösäännöksiä järjestelmänä. Tarkemmin sanoen kyse on ollut tutkimuksen kohteena siitä, onko ennakkoperintöjärjestelmä tarkoitettu ainoastaan perillisten keskinäisessä suhteessa vaikuttavaksi järjestelmäksi. Mikäli vastaus on kieltävä, on selvää, että silloin ennakkoperintösäännöksillä on merkitystä myös ainoan rintaperillisen tilanteessa.

---

³⁴² *Saarenpää*: Tasajaon periaate (1980) s. 258.

³⁴³ *Kangas*: Lahja (1993) s. 229.

Toinen lähestymistapani on ollut se, voiko sivullinen jäämistöntresentti vedota menestyksekkäästi ennakkoperintösäännöksiin ainoaa rintaperillistä vastaan.

Tutkimustulokseni on se, että ennakkoperintöjärjestelmä ei rajoitu ainoastaan perillisten välisiin suhteisiin. Ennakkoperintösäännöksillä on merkitystä myös ainoan rintaperillisen tilanteessa silloin, kun jäämistön jaon osapuolena on jokin muu sivullinen jäämistöntresentti, jonka asemaan vaikuttaa se, katsotaanko ainoalle rintaperilliselle annettu lahja ennakkoperinnöksi. Perintökaaren tai avioliittolain yksittäisistä säännöksistä ei ole löydettävissä kysymyksenasetteluuni vastausta. Sen enempää yksiselitteistä vastausta ei tähän saada perintökaaren laajasta lainvalmisteluaineistostakaan. Tästä syystä olen tutkimustulokseni varmistamiseksi lähestynyt kysymystä siitä näkökulmasta, millaiseksi ennakkoperintöjärjestelmä on tarkoitettu eli ketä säännöksillä on tarkoitettu suojata. Olen tulkinnut yksittäisiä säännöksiä sovittaen säännöksen tulkinnan ennakkoperintöjärjestelmän tarkoitukseen. Tässä ovat raamit joissa tulkinnan on tullut pysyä: tulkintasuositusten antamisen täytyy pysyä lakitekstin sallimissa rajoissa, muuten olemme tekemisissä oikeusvaltioon kuulumattoman salaisen lainsäädännön kanssa.³⁴⁴ Uskon onnistuneeni tässä tehtävässä.

Olen osoittanut tutkimuksessani sen, että ennakkoperintö voi tulla huomioon otettavaksi osituksessa AL 94a §:n nojalla normaaliin tapaan myös silloin, kun rintaperillisiä on vain yksi. Tässä tapauksessa AL 94a §:n funktiona on pidettävä lesken suojaa. Lesken suojaamisen tarpeeseen ei vaikuta se, onko rintaperillisiä yksi tai useampia. AL 94a §:n johdosta avio-osa muodostuu sen suuruiseksi, kuin se olisi muodostunut siinäkin tapauksessa, että ennakkoperintöä ei olisi annettu. Vetoamalla tähän lainkohtaan leski voi päästä osituksessa tasinkoa saavaksi osapuoleksi tai kasvattaa tasinko-oikeutensa määrää entisestään. Näin ollen leskellä on oikeus vedota ainoan rintaperillisen saamaan ennakkoperintöön siitäkin huolimatta, että ennakkoperintö ei tulisi vähennettäväksi perinnönjaossa siitä syystä, että ainoa rintaperillinen perii perittävän yksin.

Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja voi tulla huomioon otettavaksi myös perintökaaren 7 luvun lakiosasäännösten valossa. Perittävän jäämistön jaon osapuolena voi olla ainoan rintaperillisen lisäksi useita muita sivullisia jäämistöntresenttejä, joiden kaikkien etu voi olla omaa oikeutta kasvattaakseen vedota ainoan rintaperillisen

---

³⁴⁴ Saarenpää: Kadonneet systeemit (1997) s. 276.

lakiosavaadetta vastaan niin, että ainoa rintaperillinen on jo saanut lakiosaansa vastaavan määrän tai ainakin osan siitä ennakkoperintönä. Olen osoittanut, että sivullisella jäämistöintresentillä on hyvä mahdollisuus menestyä tässä vastaväitteessä tukeutumalla ennakkoperintösäännöksiin.

Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja voi siis osoittautua ennakkoperintösäännösten valossa hyvin montaa eri henkilötahoa koskettavaksi problematiikaksi: ennakkoperintöjärjestelmää ei tule ymmärtää yksinomaan perillisten väliseen suhteeseen rajoittuvaksi. Lisäksi olen tutkimuksessani puoltanut ja päätenyt siihen lopputulokseen, että ainoalle rintaperilliselle annetulla lahjalla voi olla eri ennakkoperintöluonteita: samaa lahjaa voidaan pitää esimerkiksi osituksessa ei-ennakkoperintönä, mutta lakiosaa määritettäessä sille voidaan tulkintani mukaan antaa ennakkoperintöluonne. Olen tutkimukseni eri vaiheissa osoittanut osituksen ja perinnönjaon ja näiden järjestelmien välisiä suhteita ennakkoperintösäännösten valossa. Ennakkoperintösäännökset ovat dispositiivista oikeutta: ne rakentuvat perittävän määräämisvallalle ja tahdon kunnioittamisella. Lopputuloksena olen päätenyt tulkintaan, että ennakkoperintöjärjestelmän raameissa on mahdollista antaa lahjalle perittävän tahdon mukainen ennakkoperintöluonne erikseen osituksen ja erikseen lakiosan suuruuden määrittämisen kannalta. Tulkintani mukaan lahjan ennakkoperintöluonne ratkeaa yksin perittävän tahdon tai oletetun tahdon mukaan. Ellei perittävän ennakkoperintömääräyksestä tai olosuhteiden perusteella saada vastakkaista selvitystä perittävän tahdosta, on perintökaaren positiivista ennakkoperintöolettamaa noudatettava normaaliin tapaan myös ainoan rintaperillisen tilanteessa.

12.2 Näkökohtia de lege ferenda

Nykyinen perintökaari tuli voimaan vuonna 1966. Olen selvittänyt tämän tutkimuksen alkupuolella, kuinka nykyisen perintökaaren edeltäjä, vuoden 1734 lakiin sisältynyt perintökaari oli ehtinyt olla voimassa pitkälti yli kahden vuosisadan ajan. Tänä aikana siihen tehtiin vain verraten vähän muutoksia. Aika ajoi kuitenkin vanhan perintökaaren ohi ja ryhdyttiin valmistelemaan nykyistä perintökaarta. Lainvalmistelu tehtiin pääosin 1930-luvulla. Näin ollen nykyisen perintökaaren lainvalmistelu kesti lähes 40 vuotta. Jo nämä seikat osoittavat, ettei jäämistölainsäädäntö ole nopeiden muutosten väline. Tämä

on ymmärrettävää, koska perintökaari on koko kansaa koskettavaa lainsäädäntöä. Yhteiskunta jatkaa kuitenkin alati muutostaan. Kun nykyisen perintökaaren päälinjaukset perustuvat pääosin 1930-luvun lainvalmisteluun, on tarpeen selvittää miltä osin perintökaari on vanhentunut tai kaipaakaan muutoksia vastatakseen nyky-yhteiskunnan vaatimustasoa ja arvostuksia.

Oikeusministeriä asetti 25.6.2003 perintöoikeustyöryhmän selvittämään perintökaaren keskeisiä uudistamistarpeita ja uudistuksen yleisiä linjauksia. Työryhmä jätti 110-sivuisen mietintönsä perintökaaren uudistamisesta 3.6.2004.³⁴⁵ Mietintö lähetettiin lausuntokierrokselle 61 eri taholle, jotka edustivat viranomaisia, yhteisöjä, järjestöjä, oikeusaputoimistoja sekä asianajotoimistoja. Lausuntotiivistelmä julkaistiin tästä 20.4.2005.³⁴⁶ Työryhmän ehdotukset koskivat lesken perintöoikeudellista asemaa, perittävän kanssa avioliitonomaisessa suhteessa eläneen ja tähän rinnastuvan henkilön asemaa, rintaperillisten lakiosaa, testamentin tekemistä, perintösopimuksia sekä pesänselvitystä ja perinnönjakoa. Työryhmässä mukana ollut professori *Urpo Kangas* on kommentoinut, ettei työssä edetty lainsäädäntötekniisiin yksityiskohtiin, vaan esille nostettiin suuria asiakokonaisuuksia.³⁴⁷

Työryhmä ei esittänyt muutosehdotuksia ennakkoperintösäännöksiin. Näin ollen ainakaan ennakkoperintöjärjestelmämme yleisiin linjoihin ei olla näillä näkymin puuttumassa. Hyvä näin! Aloitin tutkimukseni toteamalla, että eri aikakausina historian saatossa on sukulaisten perintöoikeuden katsottu saavan oikeutuksen sukujen etujen yhteisyyden tavoittelusta ja suvun sisällä jäämistö on monasti säädetty jakautuvaksi sukulaisten välillä puhtaasti aritmeettisten perusteiden mukaisesti siten, että kukin perillinen ja perillishaara ovat oikeutettuja saamaan jäämistöstä yhtä suuren osuuden. Mikäli perittävä on antanut ennakkoperinnön yhdelle perillisistään, on se omiaan järkyttämään perillisten yhdenvertaisuutta. Ennakkoperintöjärjestelmän on tarkoitus olla suojausmekanismi tälle haittavaikutukselle. Nähdäkseni tälle mekanismille on paikkansa nyky-yhteiskunnassakin, kun ottaa huomioon, että ennakkoperintöjärjestelmä rakentuu tiettyssä mielessä perittävän tahdon kunnioittamiselle ja perittäväällä on itsellään mahdollisuus vaikuttaa siihen, onko lahja saajansa ennakkoperintöä. Sen sijaan kokonaan eri kysymys on sen hyväksyttävyyden, että tilanteessa, jossa perittävä on

---

³⁴⁵ Työryhmän mietintö 3.6.2004.

³⁴⁶ Lausuntotiivistelmä 20.4.2005.

³⁴⁷ LakimiesUutiset 2/2005: Perintökaaren pitkämarssi otti ensiaskeleen.

määrännyt, ettei tietty lahja ole ennakkoperintöä, voi lahja silti tulla huomioon otettavaksi niin sanottuna suosiolahjana. Tähän kysymykseen on jälleen kerran kiinnitetty huomiota myös perintöoikeustyöryhmän mietinnössä.

Perintökaari on järjestelmä, joka koostuu tietyssä mielessä osajärjestelmistä. Yhteen perintökaaren osajärjestelmään tehtävät muutokset vaikuttavat helposti oleellisella tavalla myös järjestelmän muihin osajärjestelmiin.³⁴⁸ Tämä on otettava huomioon erityisen tarkalla tavalla puhuttaessa muutosehdotuksista perintökaaren. Mielestäni ennakkoperintöjärjestelmän päälinjat ovat hyvät eikä muutoksiin ole tarvetta. Kuitenkin tietyiltä osin ennakkoperintösäännökset kaipaavat mielestäni muutosta tai tarkennusta lainsäätäjältä. Ensinnäkin ennakkoperinnön osalta monet ongelmat juontavat juurensa siitä, ettei lainsäädännössä ole asetettu aikarajaa sille, kuinka kauan ennen kuolemaa annetut luovutukset voivat tulla huomioon otettavaksi ennakkoperintönä. Lisäksi rintaperillisen kohdalla ennakkoperintömääräys voidaan antaa kaikissa tilanteissa muotovapaasti. Mielestäni nämä ovat ennakkoperintöjärjestelmän niitä epäkohtia, joihin lainsäätäjän tulisi puuttua. Mielestäni lainsäädäntötasolla tulisi esittää selkeästi myös ne henkilötahot, jotka voivat vedota ennakkoperintösäännöksiin ja PK 7 lukuun.

Jäämistöriidat selkiytyisivät monin kohdin, mikäli ennakkoperintömääräyksen pätevyydelle asetettaisiin esimerkiksi testamentin muotovaatimukset ja ennakkoperinnöksi luettaisiin vain luovutukset, jotka on annettu tietyn ajan sisällä ennen perittävän kuolemaa, ellei perittävä itse ole antanut ennakkoperintömääräystä. Mielestäni testamentin muotovaatimukset täyttävälle nimenomaiselle ennakkoperintömääräykselle ei tulisi kuitenkaan asettaa tiettyä aikarajaa, vaan tällaisessa tilanteessa kuinka vanha määräys tahansa tulisi noudatettavaksi perittävän tahdon mukaisesti. Lisäksi odottaisin lainsäätäjältä kannanottoa siitä, voiko lahjalla olla useita ennakkoperintöluonteita. Mielestäni tämä tulisi sallia lainsäädäntötasolla johtuen perittävän tahdon kunnioittamisen tärkeydestä ja hänelle taattavasta monipuolisesta vaikuttamismahdollisuudesta siihen, kuinka hänen jäämistö tulee jakautumaan hänen jälkeen.

---

³⁴⁸ *Kangas*: Lakiosa eilen, tänään ja huomenna (2004) s. 600.